

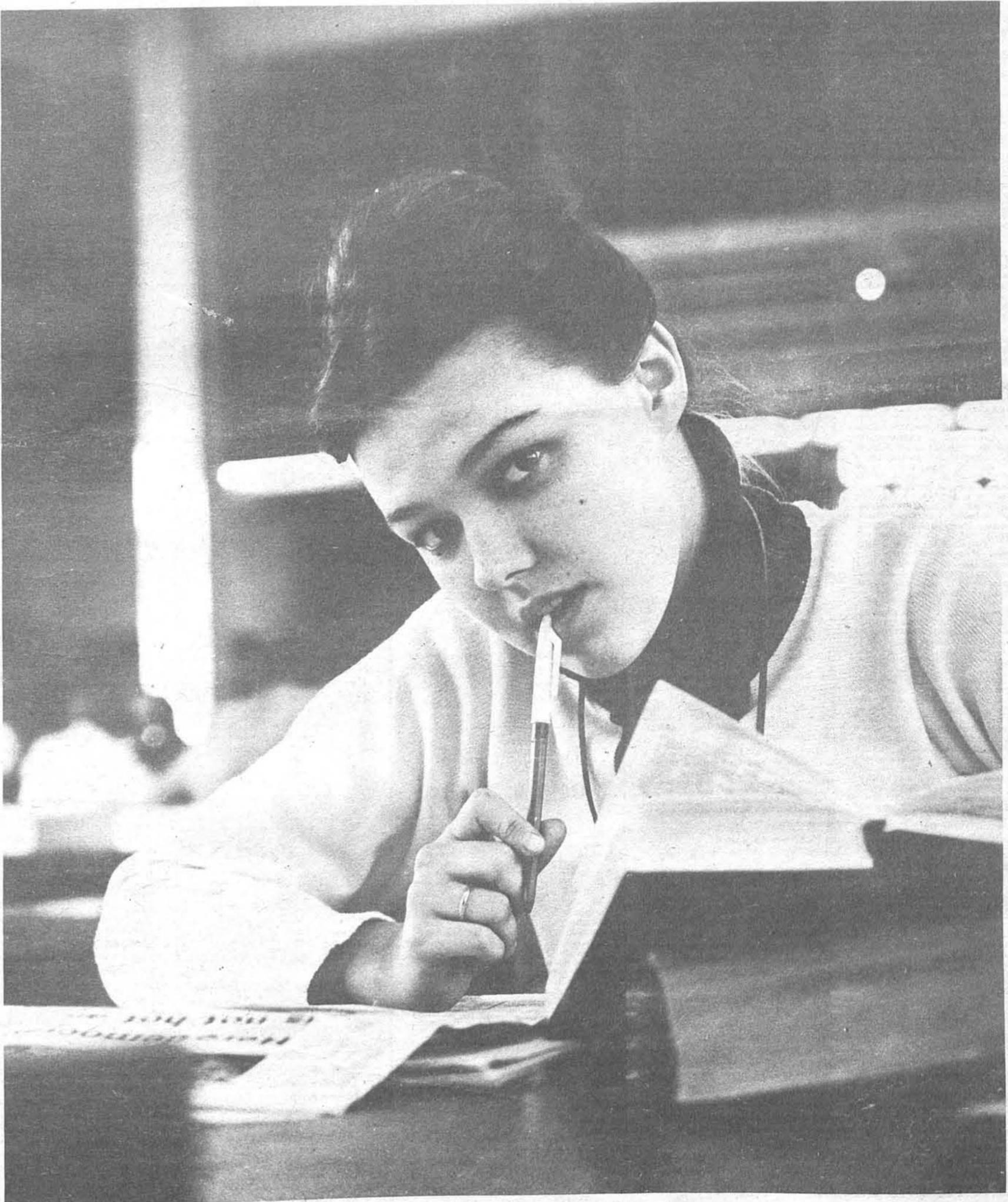
СМ
Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 5 (2999)
1 лютага 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Студэнтка.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ПРЫСВЯЧАЕЦА ВЫБАРАМ

У вестыбіюлі Гомельскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна аформлена выстаўка, якая прысвечана выбарам у Вярхоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы. На стэндах выстаўні — Канстытуцыя ССРСР, Канстытуцыя БССР, Палажэнне аб вы-

барах у Вярхоўны Савет рэспублікі і мясцовыя Саветы, літаратура аб савецкай выбарчай сістэме, выразкі з газет і часопісаў. Есць тут і стэнд, прысвечаны маладому выбаршчыку.

Г. ІВАНОВ.

КОНКУРС КІНАТЭАТРАЎ

Такі конкурс правіў абласны савет прафсаюзаў. У ім прынялі ўдзел 28 дзіцячых кінатэатраў, якія працуюць на грамадскіх пачатках пры культасветустановах Гомельскай вобласці. Гэтыя кінатэатры пастаянна прапагандуюць мастацкія, хранікальна-дакументальныя, навукова-папулярныя фільмы, арганізуюць прагляд кінастужак аб шчаслівым жыцці дзяцей у нашай краіне. Папулярнай формай у працы грамадскіх кінатэатраў стала наладжванне кінапаказаў, прысвечаных знамянальным датам савецкага народа. Зараз, напрыклад, у дзіцячых кінатэатрах праводзяцца тэматычныя кіна-

паказы, прысвечаныя 110-ай гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна і маючым адыцца выбарам у Вярхоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы.

Першае месца ў конкурсе заняў кінатэатр «Арлёнак» Палаца культуры Гомельскага хімічнага завода. На другім месцы — кінатэатр «Гарызонт» Палаца культуры Светлагорскага завода штучнага валакна. Трэцім быў кінатэатр «Прамень» Палаца культуры трэста «Мазырсельбуд».

Правядзенне конкурсу акты-візавала дзейнасць грамадскіх дзіцячых кінатэатраў у выхаванні падрастаючага пакалення.

І. ГАЛКІН.

МАСТАКІ АБ МОЛАДЗІ

Летапіс працоўных будняў моладзі Прыдзвінскага краю стварылі мясцовыя мастакі. З малюбамі і эцюднікамі яны павявалі на многіх прадпрыемствах, у самых аддаленых калгасах і саўгасах вобласці, напісалі партрэты маладых нава-тараў і перадавікоў, адлюстравалі нараджэнне новых заводаў, пераўтварэння вёскі і гарады.

Вынікам творчых паездак стала перасоўная выстаўка, у экспазіцыю якой увайшлі больш як 40 твораў розных

жанраў. Цяпер яна адкрыта ў саўгасе-тэхнікуме «Лужасна».

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць трыпціх Алксандра Малей «Моладзь прамысловай Оршы», кампазіцыя Уладзіміра Пацвіча «Мой сучаснік і горад», карціна Міхаіла Глушко «Брыгада кандытараў лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Галіны Дзяменцэвай».

Сваю выстаўку віцебскія мастакі прысвяцілі 110-ай гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна.

Кар. БЕЛТА.

ТАКІ ЖАДАНЫ СПАДАРОЖНИК

Творчасце А. Чэхава не абмянае пісьменнага чалавека, і раней ці пазней кожны з нас пачынае адчуваць яго кнігі і самаго гэтага непаўнальнага мастака слова як спадарожніка ў духоўным жыцці. Некаторыя важныя падзеі мы звязваем з яго імем даволі нечакана, зноў жа тым самым пацвярджаючы яго сувязь з новай рэчаіснасцю. Янка Брыль у эсе «Мой Чэхаў» не выпадкова заўважыў: «Старажылы Мінска, сябры кнігі, памятаюць, як увосені сорак чацвёртага года на жудасных руінах вызваленга горада-партызана з'явіўся першы вішнёвы томик поўнага падпіскага збору твораў Чэхава — яшчэ адно прыгожае сведчанне нашай пераможнасці». Але не менш, чым чытачу, блізкай творчасце Чэхава і беларускаму глядачу. Прафесійнае і самадзейнае сцэнічнае мастацтва надае вобразам чэхаўскай драматургічнай спадчыны пластычнае, жывое і заўсёды абноўленае ўвасабленне. Першы БДТ у даваенны час ставіў з вялікім поспехам славутыя вядзіві А. Чэхава — «Ведзьма» і «Мядзведзь». Дваццаць дзевяць гадоў назад купалаўцы паказалі ўпершыню на беларускай мове «Вішнёвы сад» у рэжысуры М. Міцкевіча. Неўзабаве пасля гэтага коласаўцы ажыццявілі тансана ўпершыню на нашай нацыянальнай сцэне пастаноўку «Трох сясцёр». У 1954 годзе Л. Мазалеўская вывела ў свет-ло беларускай рампы герояў славутай «Чайкі», сярод выка-наўцаў якой былі народныя артысты ССРСР П. Малчану і Б. Платонаў, народныя артысты рэспублікі В. Галіна, Л. Драздо-

ва і І. Шаціла. Важнай падзеяй у творчым працэсе станаўлення акцёрскіх калектываў была «Чайка» ў Брэсцкім тэатры імя Ленінскага камсамола Беларусі і ў Гродзенскім абласным драматычным тэатры. Узбагацілася сцэнічная гісторыя п'есы «Дзядзька Ваня», якую М. Горкі назваў адной з вяршыняў нава-тарскай рэалістычнай драмы, у самабытных тэатрах яе Рускім тэатрам БССР у 1950 годзе і Акадэмічным тэатрам імя Янкі Купалы ў 1965 годзе. У чэхаўскіх творах адточвалася майстэрства такіх дзеячаў нашай сцэны, як Г. Грыгоніс і С. Бірыла, Ц. Сяргейчык і А. Ільінін, Д. Арлоў і А. Кістаў.

Звяртаўся да творчасці А. Чэхава і беларускі кінематограф. І дагэтуль дэманструюцца на экраны і выклікаюць цікавае шырокае глядача і прафесійнай крытыкі даваенныя фільмы вытворчасці Белдзяржкіно «Маска» і «Налімі», пастаўленыя рэжысёрам С. Спашчынскім, «Чалавек у футарале» (І. Аненскі), якія пазнамілі грамадскасць з новымі гранямі талентаў М. Жарава, В. Андрэўскай, А. Грыбава, С. Каюкова і іншых майстроў кінамастацтва.

У сувязі са 120-ай гадавінай з дня нараджэння вялікага рускага класіка да чэхаўскіх п'ес «Вішнёвы сад» і «Платонаў» звярнуліся Рускі тэатр БССР імя М. Горкага і Гомельскі абласны драматычны тэатр, «Вішнёвы сад» будзе рэжысёрскім дэбютам народнай артысткі ССРСР А. Клімавай.

К. ТУР.

ПРЭМ'ЕРЫ

Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы паказаў прэм'еру камедыі «Дзверы стукваюць» М. Фермо (пераклад на беларускую мову Р. Бярозкіна) у рэжысуры А. Шалыгіна. Аўтар сцэнаграфіі мастак А. Салаўёў. Ролі ў спектаклі выконваюць народныя артысты БССР Р. Кашэльнікава, С. Станюта, М. Захарэвіч, заслужаныя артысты БССР Т. Алксеева, Г. Гарбук, П. Кармунін, М. Федароўскі і маладыя акцёры.

На здымку: сцэна са спектакля «Дзверы стукваюць».

Фота А. КАЛЯДЫ.

ПА ВОПЫТ, ДА ШЭФАЎ

Ужо не адзін год калектыву Мінскага трактарнага завода шэфствуе над Лагойскім раёнам. Добрая дзелавыя сувязі з кожным годам усё больш па-шыраюцца, набываюць новыя формы работы.

На днях у Палацы культуры МТЗ адбыўся семінар-практыкум кіраўнікоў клубаў Лагойскага раёна, на якім госці пазнаёміліся з арганізацыяй мастацкай самадзейнасці трактарабудуўнікоў. Вядучы спецыялісты Палаца культуры правялі практычныя заняткі з работнікамі клубаў, на якіх разгледжвалі музычныя творы, пастаноўкі бальных і народных танцаў.

Такія семінары-практыкумы сталі ўжо традыцыйнымі. Прычым не толькі клубныя работнікі Лагойшчыны прыязджаюць на вучобу да сваіх шэфіў, але і спецыялісты Палаца культуры МТЗ бываюць у гаспадарках раёна, дзе на месцах праводзяць заняткі з калектывамі мастацкай самадзейнасці.

СВЯТА СЯБРОЎ

Шэсцьдзесят гадоў назад у Грамадзянскую вайну Чырвоная Армія вызваліла горад Вінніцу, дзе адразу ж адкрыў заслону ўкраінскі драматычны тэатр, які цяпер вядомы на ўсёй свеце як Дзяржаўны ўкраінскі акадэмічны драматычны тэатр імя Івана Франка. Заснавальнікамі калектыву былі славутыя дзеячы братаў сцэны Г. Юра, А. Бучма, А. Ватуля, М. Крушальнікі. Ён адыграў значную ролю ў працэсе станаўлення шматнацыянальнага савецкага тэатральнага мастацтва. Франкоўцы далі творчыя крылы драматургам І. Мікітэнку, М. Кулішу, Л. Первамайскаму, А. Карнейчуку, п'есам якіх з поспехам ставіліся і на беларускай сцэне.

У 30-ыя гады тэатр пачынае рэгулярна гастраліваць у гарадах нашай рэспублікі — у Мінску, Гомелі, Віцебску, знаёмячы глядачоў з адметным і такім прадзівным мастацтвам адмысловых майстроў. «Дужа сардэчна ўспрымае нашы выступленні беларускі глядач, — гаворыць народная артыстка ССРСР Наталля Ужвій. — Нашы сустрэчы заўсёды бываюць па-братняму шчырымі і хвалючымі. Мы ніколі не забываем гасцінасці Беларусі. Такое помніцца ўсё жыццё...». Сярод высокіх узнагарод тэатр беражліва захоўвае Ганаровую граматы Вярхоўнага Савета БССР, якой была адзначана плённая дзейнасць калектыву летам 1966 г. у часе гастрольных выступленняў у Мінску і іншых гарадах. Пасля іх Беларускае тэатральнае аб'яднанне наладзіла спецыяльнае пасяджэнне, прысвечанае беларуска-ўкраінскім тэатральным сувязям, на якім аналізаваліся здабыткі нацыянальнай сцэны краіны і ўзялі на ўплыў братніх культур сацыялістычнай сядружнасці народаў.

Грамадскасць Украіны шырока адзначае 60-годдзе Дзяржаўнага ўкраінскага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Івана Франка.

Ф. АКУЛІЧ.

ВЫСТАЎКА НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

На працягу тыдня ў Ашмянскім раённым ДOME культуры працавала выстаўка народнай мастацкай творчасці, арганізаваная мясцовым краязнаўчым музеем імя Ф. Вагушэвіча.

На выстаўцы экспанаваліся 94 работы ашмянскіх умельцаў — карціны жывапісу, малюнк, чаканка, разьба і выпальванне па дрэве, лепка з гліны і пластыліну, гравюры, вышукі... 15 лепшых работ адабраны для абласной выстаўкі. У іх ліку жывапісныя творы работніка прадпрыемства электрасеткі Ф. Пройна «Шшыня», «Восень», «Куток леса ў наваколлі Ашмян», чаканка шафэра М. Стэфаноўскага «Юнацтва», пакрывала і вязаны абрус жыхаркі вёскі Мур-Ашмянска С. Чарняўскай і іншыя.

С. СЯРГЕЙЧЫК.

У СІЮЗНЫМ ДРУКУ

З новай апавесцю А. Адамовіча «Карнікі» могуць пазнаёміцца чытачы першага нумара часопіса «Дружба народаў». У гэтым жа нумары пад рубрыкай «Мастацкі пераклад: праблемы і меркаванні» змешчаны артыкул А. Яскевіча «Тайна сумнежнага».

24

ЛЮТАГА

Дзень выбараў у Вярхоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы надароных дзіцатаў

Сярод кандыдатаў у дэпутаты ў Вярхоўны Савет рэспублікі — вядомыя нашы пісьменнікі, дзеячы культуры і мастацтва.

Сёння мы пачынаем разказваць пра тых, каго народ назваў вартымі гэтага высокага даверу.

КАБ КРОЧЫЦЬ РАЗАМ...

Лілія ДАВІДОВІЧ на сцэне і ў жыцці

Калі яна вяртаецца ў Мінск з далёкіх падарожжаў (аднойчы я сустраў яе амаль што адразу «пасля» Лісабона), першыя яе словы і першы клопат — аб родным тэатры. Род-

ным і адзіным. На купалаўскай сцэне Лілія Давідовіч дэбютавала пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Тут ёй адкрываліся творчыя далеглыды; тут яна пакутвала ў пошуках адзіна правільных, адзіна магчымых і адпаведных аўтарскім намерам абліччаў; тут адчувала непаўторную радасць артыстычнага зліцця з вобразам, у праўду якога вераць сотні сённяшніх глядачоў. Тут набыўся ёй прафесійны гарт, праходзіла выпрабаванне майстэрства. І немагчыма назваць той спектакль, калі яна сама і мы, глядачы, адчулі поўнае права Ліліі Давідовіч прадстаўляць і ахоўваць рэпутацыю купалаўскай школы сцэнічнага мастацтва Сёння адзін з вядучых майстроў, яна зарэвалася сваё становішча ў акцёрскай трупе працай і натхненнем, тэмпераментна і ўпарта.

Самасцвярджэнне? Чаму б

ТЫЯ, ШТО ЖЫВУЦЬ СЯРОД НАС

Рэпартаж з майстэрні 3. І. АЗГУРА

Цяпер, калі прайшло некалькі дзён з часу майго наведання майстэрні, нежак пачалавечы наблізіўся да мяне яе гаспадар — народны мастак ССРСР, Герой Сацыялістычнай Працы, акадэмік, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў Заір Ісакавіч Азгур. Якой бы каларытай ні была постаць майстра (хоццацца сказаць — «маэстра»), якімі б важнымі ні былі для мяне нашы гутаркі пра

мастацтва, — усё гэта заслانیлі сабой яго творы, уладна падпарадкоўваючы сабе ўяўленне, думкі, пачуцці.

...Тут дзсяткі партрэтаў, эцюдаў, эскізаў, мадэлей, фрагментаў кампазіцый, статуі — імі запоўнены шмат'ярусныя стэлажы да самай столі. Дзсяткі характараў, герайчых і трагічных лёсаў, дыханне далёкай і блізкай гісторыі, дзень сённяшні... Пра сябе гэты чалавек гаворыць мала, найперш — пра сваіх герояў. Пакуль я ўглыбаюся ў той альбом іншых партрэтаў, нядаўна закончаны ці толькі распачаты, З. Азгур, стоячы побач, расказвае пра жыццёвыя шляхі і лёсы тых, каго ён увасабляе, адзначае жывыя чалавечыя рысы характараў.

Мы гутарым пра тое, што было створана мастаком за апошнія гады, над чым працуе ён сёння.

— Нядаўна я закончыў дзве свае галоўныя работы — манументальныя бюсты У. І. Леніна і К. Маркса...

Заір Ісакавіч на хвіліну задумваецца, успамінае.

— Так, больш паўстагоддзя

НАРОДНЫ-АД СЛОВА НАРОД

Сустрэча выбаршчынаў з народным пісьменнікам Беларусі Іванам ШАМЯКІНЫМ

Герой шматлікіх твораў пісьменніка даўно сталі блізкімі і зразумелымі дзесяткам, сотням тысяч людзей. Іх чытаюць і перачытваюць і ўбеленыя сівізнай ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, і романтикі-юнакі, што толькі яшчэ знаходзяцца перад самастойнай дарогай у вялікае жыццё, у іх знахо-

дзяць адказ на хвалючыя сябе пытанні калгаснікі і рабочыя, прадстаўнікі народнай інтэлігенцыі і студэнты. Інакш і быць не можа, бо талент народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна валодае зямной і моцнай сілай.

Напісана пісьменнікам многа. Але ўсё ж, можна было зразумець у гэты вечар людзей, якія больш за ўсё гаварылі пра новы роман І. Шамякіна «Вазьму твой боль». І не толькі таму, што кніга гэтая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» і, дзе, калі не на гэтай сустрэчы, можна атрымаць аўтограф любімага прэзіка. Прычына тут была куды больш значная. Шафэрам, служачым, інжынерна-тэхнічным работнікам вытворчага спецыялізаванага аўтатранс-партнага аб'яднання «Аўтаспец-транс» асабліва спадабаўся вобраз галоўнага героя твора — шафэра Івана Батрака.

І вось перадавыбарчая сустрэча з Іванам Пятровічам: І. Шамякін калектывам мінскага вытворчага спецыяліза-

і не. Без яго акцёрская індывідуальнасць не крышталізуецца. Ды толькі крышталізуецца яна для таго, каб арганічна ўвайсці ў ансамбль, зіхаецца у сюзор'і, крочыцца разам з калегамі-аднадумцамі. Калектывізм для такіх артыстаў, як Лілія Міхайлаўна Давідовіч, — паняцце зусім жывое.

Не, яна ніколі не будзе знарок трымацца ў ценю. Бляск яе вачэй нават у маўклівыя моманты сцэнічнага жыцця скажа нам, чаго прагне і што збіраецца зрабіць герайна Л. Давідовіч на падмостках. Актрыса зведала характава таго паглыблення ў ролю, калі страсць мележаўскай Ганны Чарнушкі робіцца яе, Ліліі Давідовіч, страсцю; калі забытыя эмацыянальны вузел перажыванняў Мар'і Сяргеёўны («Залатая карэта» Л. Лявова), здаецца, перашкаджае ідыліі твайго існавання; калі апантанасць і ўнутраны агонь душы Шафрак («У ноч зацменнага месяца» М. Карыма) вось-вось спяляць цябе ж... Яшчэ тады, калі ёй даручалі так званыя «благітныя ролі», розных Галін, Нін, Маш, якія хваліліся з прычыны «дзесяці сутак за каханне», што атрымліваў нехта з герояў, або памагалі атрымаць камусьці гротэскаўскі бал, Лілія Давідовіч шукала ў сваёй эмацыянальнай палітры фарбы, пазбаўленыя другаснасці, старалася падабраць ключы да характаваў, каб пазбегнуць стэрэатыпу. Здарылася, драматургічны матэрыял быў «мацнейшы» за мастакоўскія намеры і акцёрскія намаганні. Здаралася, Л. Давідовіч здзіўляла багаццем сцэнічнага вобраза на зусім сціплым тэкставым плацдарме. Калі яна наблізілася да сапраўднай літаратуры, калі ёй даручылі ролі ў творах А. Астроўскага, М.

Горкага, І. Мележа, М. Карыма, усе зразумелі, што Л. Давідовіч і ў «благітных ролях» назапашвала каштоўнейшы вопыт даследавання чалавечых характаваў, раскрыцця адметных граней і рысаў жаночай натуры.

Аня Крушына ў «Канстанціне Заслонаве» А. Маўзона, Ліза Хрэнава ў «Традыцыйным зборы» В. Розава, Данія Ахмадуліна ў «Працягу» Д. Валеева, Клава Сабейчык у «Старым Новым годзе» М. Рошчына — ролі, якія засведчылі не адно толькі прафесійнае ўмельства актрысы іграць, як кажуць, сёння лепш, заўтра горш, але заўсёды правільна, у адпаведнасці з жыццёвай праўдай і мастацкай задумай. У лепшых работах Л. Давідовіч глядачы сталі адчуваць наяўнасць акрэсленай мастакоўскай асобы. Зусім ясна грамадзянская пазіцыя ў раскрыцці прычын «добрых» і «злых» спраў-учынкаў яе герайна спалучаецца з тонкім водарам пераменлівай жаночай душы (адметнасці яе асабліва адчувальныя ў такіх кантрастных вобразах, як Валка ў спектаклі «У мяцеліцу» паводле Л. Лявова і Воляга ў «Блакадзе» Ус. Іванова).

Што ж тут асаблівага? Так і абавязаны працаваць сёння сапраўдны артыст. І пазіцыя яго — абавязковы кампанент творчасці.

Правільна.

Прыгадаем рэпертуар Л. Давідовіч. Напрыклад, у алфавітным парадку — ад А. Аст-

роўскага і да І. Шамякіна. У тэмпераментнай плыні сцэнічнага жыцця яе герайна ёсць штосці агульнае. Што гэта? На маю думку, Л. Давідовіч свядома або інтуітыўна кожны раз дае нам зразумець, што ўчынкі чалавека — гэта пластычна і эмацыянальна застагнаграфаваная мараль пэўнага чалавека, увасабленне (раптоўнае, спантаннае ці, наадварот, рацыянальнае выбранае) яго маральнага кодэксу. Мараль жа гэтага персанажа — партытура яго ўчынкаў і паводзін, якія ён апраўдвае і тлумачыць для сябе і для іншых або маўчыць і хавае ўсё ў душы. У такой манеры ігры я асабіста бачу прыкметы высокага майстэрства рэалістычнага мастацтва. Гэта выдатна, калі артыст унутрана адчувае, што жыццё — як у жыцці, так і на сцэне — непарыўны ланцуг жаданняў і імпульсаў-іскненняў чалавека да актыўнага дзеяння. Учынак героя — вынік рэфлексаў і ўнутраных іскненняў да дзеяння. Таму для Л. Давідовіч характар — гэта не «характарыстыка», не мазаіка анкетных дадзеных, а праява жывой сутнасці чалавека, аб якой можна меркаваць па яго ўчынках.

Цяперашняе пакаленне вядучых артыстаў купалаўскай трупы, да якога яна належыць, не толькі прымала эстафету ад пакалення Б. Платонава, Л. Ржэцкай, І. Ждановіч, Г. Глебава, Л. Рахленкі. Яе

артыстычны аднагодкі фарміравалі і фарміруюць столь сучаснага выканаўчага мастацтва. Гэта адказна. І ёсць ужо адчувальны плён іх дзейнасці. Сучасная культура тэатральнага відовішча ўзбагачае традыцыйны адкрыццямі і знаходкамі, рэальную каштоўнасць якіх мы яшчэ не ацанілі як мае быць. Зроблена Л. Давідовіч у гэтым напрамку заслужыла прызнанне шырокага глядача, які і тут апраўдзіў тэатразнаўчую думку.

Калі выбаршчыкі называлі кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР народную артыстку рэспублікі Лілію Міхайлаўну Давідовіч, яны кіраваліся ўражаннямі аб гэтай чалавечай і мастакоўскай асобе на падставе пераважна яе выступленняў на сцэне, яе паводзін у мастацтве. Сцэна праявіла неспакойны і няўрымслівы творчы характар актрысы, арганічнае адчужанне калектыву адказнасці за агульную справу і асабістага абавязку перад самой сабой і грамадствам, яе дапытлівае іскненне быць на ўзроўні патрабаванняў часу. Якасці, якія гарантуюць самаадданасць у рабоце на карысць народу на любым пасту. Такія людзі апраўдваюць вялікі довер. Яны ўмеюць падначальваць сваё зыхатлівае і прываблівае «я» інтарсам агульным. Яны ўмеюць крочыцца разам з народам.

Барыс БУР'ЯН.

мінула з таго часу, калі я ўпершыню, яшчэ нявпрытнымі рукамі, вылепіў партрэт Ільіча. Шмат гадоў мінула, многае перажыта, перадумана. І без доўгай, напружанай работы на працягу ўсяго майго жыцця, без глыбокага асэнсавання вобраза Леніна, такога, якім ён паўстае ў святле яго гістарычнай, рэвалюцыйна-пераўтваральнай дзейнасці, што працягвае наша Камуністычная партыя, без пастаяннай спробы знайсці ключ да пластычнай рэалізацыі гэтай тэмы — без усяго гэтага не з'явіліся б зробленыя мной помнікі правядыра ў Астрахані і Арджанікідзе, Махачкале і Падольску, Пушкіне і Кашыне...

У помніку У. І. Леніну для Мінска я спрабаваў сінтэзаваць усё тое лепшае, што было знойдзена мной у папярэдніх партрэтах і статуях Ільіча, — паказаць манументальнасць ленінскага вобраза і ў той жа час тонкую адухоўленасць яго.

Вобраз К. Маркса таксама даўно прыцягвае маю ўвагу. Упершыню я спрабаваў вылепіць яго ў 1923 годзе. Пасля вяртаўся да партрэта шмат разоў — статуі, партрэты-бі-

сты, кампазіцыйныя групы. Маркс — адна з каласальных фігур сусветнай гісторыі. У яго асобе зліліся ў адну дзве магутныя плыні, у якіх увасаблены вядучыя тэндэнцыі сацыяльнага прагрэсу: рэвалюцыйная барацьба працоўных за свае правы і паступальнае развіццё перадавой навукі і культуры.

Пластычнае рашэнне помніка падказаў адзін з артыкулаў А. В. Луначарскага, у якім гаварылася, што Маркс — гэта глыба, маналіт. І ў вобразе гэтага чалавека я спрабаваў увасобіць тое самае галоўнае, што было ўласціва заснавальніку навуковага камунізму, — страснасць і глыбіню яго дум. Хацелася выказаць і іншае: адкрытасць яго перад людзьмі, што была нават у знешнім абліччы.

У майстэрні З. І. Азгур шмат новых твораў: бюст двойчы Героя Сацыялістычнай Працы, міністра знешняга гандлю СССР М. С. Патоліча, які будзе ўстаноўлены на радзіме героя ў горадзе Дзяржынску Горкаўскай вобласці; партрэт народнага мас-

така БССР А. П. Марыкса, заснавальніка беларускай савецкай сцэнаграфіі, чалавека няўрымслівага характава і жывой думкі; статуя А. Куляшова, аднаго з любімых пэстаў скульптара, паэзія якога, па словах З. Азгурса, апаліла яго, сонечнай непасрэднасцю пэстычнага настрою і сталасцю думкі.

А вось яшчэ адна, незавершаная работа — партрэт не-

знаёмага мне маладога чалавека, мяркуючы па вопратцы, далёкага ад нашага часу. Я запытальна гляджу на Заіра Ісакавіча. Скульптар пасміхаецца і пачынае цытаваць:

Спынім забойствы! Сумленне, і розум, і гонар
Уладна загадваюць
кніжніку: як са званіцы.
Ві сваё звонкае слова,
узбройвай народы
Супраць разбою!..

Канечне ж, гэта Мікола Гусоўскі! Пэст эпохі Адраджэння, аўтар знакамітай «Песні пра зубра», які ўпершыню ў гісторыі нашай нацыянальнай літаратуры стварыў «песню пра нас» — пра родны край, пра свой народ, пра яго заняці, норавы і звычкі, пра філасофскія погляды.

З. Азгур працягвае:

— Мікола з Гусова — Гусоўскі — выдатны беларускі пэст-лацініст, філосаф і патрыёт сваёй радзімы, вельмі сугучны нашаму часу. Сугучны сваім роздумам пра вайну і мір, пра жыццё і смерць, пра прыроду, пра трагічны лёс чалавека, у якога «заўтрашні дзень пад пагрозай» варожых нашэсця. Свае работы я прысвечваю 500-годдзю з дня нараджэння пэста, якое будзе адзначацца ўсёй культурнай грамадска-сцю сёлета...

Заір Ісакавіч развітваецца, думкамі ён ужо там, са сваёй новай работай, і на твары яго — нецярпенне мастака, якому хочацца хутэй вярнуцца да свайго героя.

Барыс КРЭПАК.

ванна аўтатранспартнага аб'яднання «Аўтаспецтранс» вылучаны кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларускай ССР па Лынькоўскай выбарчай акрузе г. Мінска. Шафэры, рабочыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі прыйшлі ў Ленінскі павой галоўнай гаспадаркі аб'яднання, каб пагутарыць з пісьменнікам.

Адкрывае сход выбаршчыкаў сакратар парткома прадпрыемства Іван Васюковіч. Ён прадастаўляе слова доверанай асобе кандыдата ў дэпутаты,

старшыні мясцовага Аляксандру Клыгуну.

— Іван Шамякін, — гаворыць Аляксандр Аляксандравіч, — пісьменнік сапраўды народны, і творы яго карыстаюцца вялікай папулярнасцю сярод чытачоў. Усенароднае прызнанне атрымалі раманы І. Шамякіна «Глыбокая плынь», «У добры час», «Сэрца на далоні», «Снежныя зімы», «Атланты і карытатыды», «Вазьму твой боль», шматлікія апавесці, п'есы пісьменніка. Добра вядомы І. Шамякін у рэспуб-

ліцы і як актыўны грамадскі дзеяч, які вось ужо колькі гадоў з'яўляецца старшынёй Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. Будучы першым сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі, І. Шамякін вялікую ўвагу ўдзяляе кіраванню пісьменніцкай арганізацыяй Беларусі.

Заслугі І. Шамякіна ў развіцці роднай літаратуры, актыўны ўдзел у жыцці і грамадскай рабоце адзначаны ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі, трыма ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам «Знак Пашаны», некалькімі медалямі. Народны пісьменнік Беларусі, ён удастоены Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР.

Расказаўшы аб жыццёвым і творчым шляху І. Шамякіна, А. Клыгун заклікае выбаршчыкаў у дзень выбараў аднадушна аддаць свае галасы за кандыдата блока камуністаў і беспартыйных.

Слова мае шафэр Уладзімір Чумак. Мясце, зазначае ён, глыбока хвалююць тыя творы

пісьменніка, у цэнтры якіх стаіць вобраз савецкага чалавека — чалавека-барацьбіта, стваральніка і патрыёта.

Інжынер аддзела эксплуатацыі Лідзія Гужаві прыгадвае, якое вялікае ўражанне у свой час зрабіў на яе роман І. Шамякіна «Глыбокая плынь». Праходзілі гады, я знаёмілася з новымі творамі пісьменніка, працягвае яна. Адчуванне значнасці, непаўторнасці, сапраўднасці створанага мастаком слова не праходзіла, а, наадварот, яшчэ больш умацоўвалася, бо І. Шамякін менавіта з тых літаратараў, хто ніколі не супыняецца на дасягнутым, а пастаянна знаходзіцца ў новых творчых пошуках па шляху асэнсавання рэчаіснасці, спасціжэння няпростага ўнутранага свету нашых сучаснікаў.

Аддаць аднадушна свае галасы за кандыдата ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР І. Шамякіна заклікае і дырэктар аб'яднання Р. Такуноў. Рыгор Іванавіч у гады Вялікай Ай-

чынай вайны некаторы час, як і І. Шамякін, быў зеніткам, і гэта яму асабліва радасна. Няменш прыемна для яго і тое, што твораў любімага пісьменніка заўсёды прыносяць радасць і задавальненне. У творах І. Шамякіна створаны прывабныя вобразы камуністаў, вобразы, з якіх хочацца браць прыклад.

Гарачымі апладысмантамі сустракаюць выбаршчыкі выступленне самога І. Шамякіна. Паспехі працоўных рэспублікі і міжнароднае становішча краіны, стан сённяшняй беларускай літаратуры і ўласны творчыя планы... Гэта ўсё тое, што хвалюе пісьменніка, знаходзіцца ў цэнтры ягонай увагі.

І. Шамякін адзначае, што аказана яму высокае давер'е — вылучэнне кандыдатам у дэпутаты — пастараецца апраўдаць, прыклаўшы для гэтага ўвесь жыццёвы свой вопыт, усе сілы і веды.

І. Шамякін выступіў таксама перад выбаршчыкамі ў памяшканні СШ № 81 г. Мінска.

«СОВЕТСКИЙ ХУДОЖНИК - 80» I БЕЛАРУСКІЯ МАЙСТРЫ

Сто назваў разнастайнай прадукцыі па выяўленчым мастацтве выпускаецца ў гэтым годзе маскоўскае выдавецтва «Советский художник».

Да 110-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна і насустрач XXVI з'езду КПСС выдавецтва плануе выпусіць незвычайнае альбомнае выданне «Выдавецтва «Советский художник» Уладзімір Ільіч Ленін», «Бам — будоўля мужнасці», «Зямля цюменская», малюныч мантаж «Па Ленінскім шляху», намплеты мастацкіх паштовак «Вялікі Кастрычнік», «Наш Ільіч», «Цэнтральны музей У. І. Леніна». У іх прадстаўлены шырока вядомыя творы І. Бродскага, Я. Чапцова, У. Сярова, М. Савіцкага і многіх іншых.

35-годдзе Перамогі нашага народа ў Вялікай Айчыннай вайне прывесчаны вялікі альбом «Бясмерце подзвігу», незвычайнае альбомнае «Перамозе — 35 год», «Я прайшоў па той вайне...», мантаж «Гэты дзень Перамогі». У альбом «Бясмерце подзвігу» ўключаны 53 каларовыя і 34 тонавыя рэпрадукцыі лепшых твораў мастакоў Беларускай ССР, якія паказваюць веліч самаадданых падзвігаў беларускага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і яго неўміручае значэнне для сённяшняга жыцця і працоўных здзяйсненняў Савецкай Беларусі. Творы беларускіх майстроў манументальнага мастацтва, жывапісу, скульптуры і графікі назаўсёды адлюстравалі ўдзячную памяць народа, вобразы герояў, апяваюць шчаслівую яву народа, які перамог. У альбоме змешчаны разгорнуты мастацтвазнаўчы аналіз прадстаўленых мастацкіх твораў.

У серыі «Усесаюзныя мастацкія выстаўкі» убачаць свет надрукаваны ў экспартным выкананні альбом «Па Ленінскім шляху» (212 каларовых і 147 тонавых рэпрадукцый) і альбом «Заўсёды напалатова» (76 каларовых і 8 тонавых рэпрадукцый). У іх шырока прадстаўлены ў ліку іншых твораў беларускіх майстроў.

Выдавецтва працягвае знаёміць усесаюзную аўдыторыю з творчасцю асобных мастакоў Беларусі. У бліжэйшы час у серыі «Мастак і свет» з'явіцца альбом «Пра мір і вайну», прывесчаны народнаму мастаку Беларускай ССР Я. Зайцаву. Серыя «Майстры савецкага мастацтва» папоўніцца альбомам «Гаўрыла Вацанка».

Матэрыялы пра беларускіх мастакоў прадстаўлены ў іншых выданнях «Советского художника».

А. КАСЯНКОУ.

ВЫХАВАННЕ МУЖНАСЦІ

Пра актыўнае абароннае працы, пра тых, хто ўсе свае сілы і здольнасці аддае гэтай важнай справе, раскажэцца ў зборніку нарысаў «...і ўсе жыццё» (складальнік А. Нещерскі), выпушчаным выдавецтвам ДТСААФ СССР. Сярод герояў гэтай кнігі і тыя, хто жыў у нашай рэспубліцы. Гэта — былая трактарыстка, сёння пенсіянерка, ветэран абароннага таварыства Ганна Восіпаўна Рыбчык з вёскі Новая Гайна, што на Лагойшчыне. Прывабыні воблік гэтай жанчыны паўстае з нарыса І. Сяргеява «Памятныя вёсны». Нарыс С. Аслэзава «Яе характар агнявы» знаёміць чытача яшчэ з адной жанчынай — Агрыпнай Іванаўнай Костакавай, старшынёй спартыўна-тэхнічнага клуба пярвічнай арганізацыі ДТСААФ Мінскага трактарнага заводу. Навучэнцы Мінскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 52 добра ведаюць палкоўніка ў адстаўцы Міхаіла Маркавіча Рабцава, былага начальніка сувязі 1-га польскага корпуса, што ў гады вайны быў сфарміраваны на тэрыторыі СССР. Пра абаронную работу гэтага чалавека сярод юнакоў і дзяўчат, пра мужнасць у час змагання з фашызмам раскажэ нарыс М. Залачэўскага «Да апошняга ўдару сэрца».

В. РАСОЛЬКА.

СУСТРЭЧА З МЕТРАБУДАЎНІКАМІ

У Саюзе пісьменнікаў рэспублікі адбылася сустрэча з метрабудаўнікамі, арганізаваная калектывам рэдакцыі часопіса «Беларусь» (часопіс шэфствуе над будоўляй) і камісіяй па нарысе і публіцыстыцы СП БССР. Падзяліцца задумамі і планами, раскажэ пра будучыню мінскага метро да пісьменнікаў прыйшлі галоўны інжынер упраўлення «Мінсметрбуда» М. Фядосаў, сакратар парткома А. Белазораў, намеснік галоўнага інжынера У. Садоўнікаў, галоўны эканаміст У. Глазко, начальнік тэхнічнага аддзела В. Губенка, начальнік праектнага інстытута «Мінсметрпраект» Ю. Плотнікаў. Гасці пазнамілі пісьменнікаў з сягонняшнім становішчам на будоўлі, раскажэлі пра заўтрашні дзень мінскага метрабуда, адказалі на шматлікія пытанні літаратараў. Намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь» Г. Шыловіч і старшыня камісіі па нарысе і публіцыстыцы СП БССР У. Юрэвіч заклікалі пісьменнікаў стварыць шэраг цікавых твораў пра новую будоўлю горада, раскажэ пра яе перадавікую ў нарысах, апавяданнях, апэсцы і паэмах.

У гаворцы з метрабудаўнікамі прынялі ўдзел пісьменнікі М. Танк, А. Бачыла, С. Грахоўскі, Я. Брыль, А. Савіцкі, Б. Сачанка, А. Макаёнак, В. Вітка, Я. Садоўскі і іншыя. Вёў сустрэчу І. Шамякін.

ЯК СУЧАСНІК — СУЧАСНІКАМ

Першыя словы, звернутыя да аўдыторыі, успрыманні, як водгулле шырока вядомай у тэатральных колах дыскусіі. Яна, тая нядоўна дыскусія, разгарнулася ў часопісе «Тэатр» вакол вельмі надзвычайнай праблемы: акцёрская звышзанятасць. Сцэна, тэлебачанне, здымачная пляцоўка, ролі, «ролькі»... А індывідуальнасць акцёра спавна-

ля драбніцка, аблічча яго заштампоўваецца, і выйсця з гэтага калаўрота быццам бы няма...

Шчырыя развагі Міхаіла Ульянава настрайвалі нас не на парадную сустрэчу з «зоркай» сцэны і экрану (як магло стацца), а на шчырую і жывую размову.

У Доме літаратара дзяліўся тэатральнымі ўражаннямі ад паездкі ў Францыю, раскажэў аб традыцыйна свайго, вахтагаўскага, тэатра, выказаў меркаванні аб тэатральнай крытыцы. Нямаюць павучальных, жыццёвых згадак было ў тым маналогі Ульянава — акцёра і чалавека, — калі гаварыў ён аб канкрэтных сваіх работах: Ленін, Сцяпан Разін, Рычард III. Зразумелі мінчане і трылогія артыста за тэндэнцыю ў некаторых тэатрах — да манопольна рэжысёрскага асобы. І яго нязгоду з тымі гледачамі, што ідуць на спектакль з намерам адпачыць. І яго хвалюючае жаданне ўвасобіць на сцэне вобраз раланаўскага Кала Бруньёна.

Цікавымі атрымаліся адказы Міхаіла Ульянава на пытанні ўдзельнікаў гаворкі, сярод якіх былі літаратары, дзеячы мастацтва, навукі, культуры, студэнты. Ад іх імя шчыра падзякаваў артысту Андрэй Макаёнак.

...Для яго гэта была не адзіная сустрэча з грамадскасцю Мінска: некалькі творчых вечараў народнага артыста СССР, лаўрэата Ленінскай прэміі Міхаіла Ульянава прайшлі ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

С. ВЕТКА.

ЖЫЦЦЁ, ВАРТАЕ ПЕСНІ

Час дагэтуль не змог залічыць горычцы той вялікай утраты. І сёння цяжка змірыцца з думкай, што ніколі ўжо не загучыць яго ніспешны голас, не падымецца рука з дырыжорскай палачкай. Рыгора Раманавіча Шырмы няма сярод жывых. Але жыве ў народзе памяць аб выдатным дзеячы беларускага мастацтва, палымым патрыяце і прапагандысце. Гэтай памяццю — у неацэннай песеннай скарбніцы, якую Рыгор Раманавіч беражліва пагрупаваў збіраў усё сваё жыццё. Гэтай памяццю — створаны ім беларускі ансамбль песні і танца, рэарганізаваны пасля ў дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу БССР. Далёка за межы рэспублікі разнёс гэты калектыў славу нацыянальнага мастацтва.

БЕЛТА.

МАРШРУТЫ КІНО

ГОСЦІ З КІРГІЗІЇ

Па запрашэнні Саюза кінамаграфістаў БССР у сталіцы нашай рэспублікі пабывалі майстры экрану студыі «Кіргізіфільм». Гасці — заслужаны артыст Кіргізкай ССР Аразбек Кутманаліев, мастак-пастаноўшчык Казбек Жусупаў і апэратар-дакументаліст Сагындык Манекандыраў — пабывалі на студыі «Беларусьфільм», прысутнічалі на здымках новых мастацкіх і тэлевізійных нарэц, сустракаліся з гледачамі Мінска.

На заключным вечары ў Доме кіно кіргізкай кінамаграфісты раскажэлі прысутным аб рабоце студыі «Кіргізіфільм», падзяліліся сваімі творчымі планами.

НА ШЛЯХУ ДА ЭКРАНА

Днямі ў Мінску адбыўся грамадскі прагляд фільма «Пані Марыя», які ў сакавіку выйдзе на шырокі экран.

Фільм зняты на кінастудыі «Ленфільм». Рэжысёр Наталля Трощанка, аўтары сцэнарыя Самсон Палюкоў і Леў Казарынскі. На ролі бойка, самаўпэнавай Марыі была запрошана маладая актрыса Святлана Крочкова. У ролі салдата Іва-

на зняўся папулярны артыст Георгій Буркоў.

І. КРУПЕНЯ.

ПАКАЗВАЮЦЬ КІНААМАТАРЫ

Калы трохсот кінафільмаў самай рознай тэматыкі і жанраў стварылі кінааматары рэспублікі за мінулы год. На абласных конкурсах былі адабраны лепшыя работы 44 самадзейных кінастудый для ўдзелу ў Рэспубліканскім аглядзе-конкурсе.

І вось рэспубліканскі Дом кіно ўрачыста і гасцінна адкрыў свае дзверы меншаму брату вялікага кінамаграфіста. Кампетэнтнае журы, у склад якога ўвайшлі вядомыя кінамаграфісты, а таксама прадстаўнікі грамадскіх арганізацый Мінска, прагледзела 62 аматарскія фільмы, прысланыя з усіх абласцей рэспублікі.

Першыя прызы атрымалі кінастудыі І. Пехцерава «Свет слова» (Магілёўскі гарадскі Дом культуры), З. Крывульча «След на зямлі» (Салігорскі гарадскі Дом культуры), В. Каралёва «Шлях да надзеі» і «Два дні ў верасні» (Магілёўскі гарадскі Дом культуры). Акрамя таго, 11 найбольш цікавых стужак, адзначаных ганаровымі дыпламамі і прызамі, адабраны для паказу на Усесаюзным фестывалі аматарскага кіно.

У. СТРАЛЬЦОУ.

АНТАЛОГІЯ ПАЗЭІІ

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Семдзесят адзін аўтар прадстаўлены ў гэтай кнізе, названай светла і ўзнісла «Зямля з бланкітнымі крыламі!» — спеасаблівая паэтычная анталогія беларускай паэзіі для дзяцей. І складальнікі зборніка А. Кобец-Філімонава і І. Мазнін, і паэты-перакладчыкі твораў на рускую мову (а сярод іх бачым імяны сапраўдных майстроў гэтай важнай справы: С. Маршак, А. Пракоф'ев, М. Брайч, А. Твардоўскі, М. Ісакоўскі, М. Камісарова і іншыя), і аўтар хвалючай прадмовы «Вершы, якія клічуць да жыцця» народны паэт Беларусі П. Броўка, і выдавецтва «Детская литература», якое выпусціла кнігу, зрабілі ўсё для таго, каб дзеці малодшага школьнага ўзросту з усіх саюзных рэспублік змоглі як мага паўней пазнаёміцца з творчасцю беларускіх паэтаў.

В. САЕНКА.

УСМЕШКІ СЯБРОЎ

«Тысяча і адна ўсмешка» — так называецца толькі што выданы выданнем «Молодая гвардыя» зборнік маладых гумарыстаў. Пад адной вокладкай сабраліся майстры выселага жанру з усіх саюзных рэспублік.

Склаў і адрэдагаваў зборнік вядомы сатырык Н. Лабкоўскі. Сярод аўтараў шмат беларускіх аўтараў. Гэта — В. Блакіт, І. Герасюк, Я. Каршукоў, Р. Лазуркін, Д. Міхайлоўскі, В. Найдзін, А. Нікалавіч, П. Сакоў. Герой гумарыстычных твораў прадстаўлены ў зборніку беларускіх аўтараў, загаварылі на рускай мове дзякуючы перакладам Яна Астроўскага.

У зборніку прадстаўлены таксама і маладыя беларускія карыкатурнысты М. Музыкантаў і А. Папроцкі.

М. БАСКІН.

«СОНЦА У БУСЛАВЫМ ГНЯЗДЗЕ»

У аднамоўку выбраных твораў вядомага савецкага драматурга А. Вампілава «ёсць маленькае апавяданне «Сонца ў буславым гняздзе». Прачыталі апавяданне артысты народнага тэатра Краснапольскага раённага Дома культуры і ўспомнілі вясну 1962 года. Тады ставілі яны ў вёсцы Кармапаіні спектакль «Лявоніха на арбіце» па п'есе А. Макаёнака. На спектаклі прысутнічаў зусім яшчэ малады і сціплы юнак Саша Вампілаў, які прыязджаў па камандзіроўцы рэспубліканскай маладзёжнай газеты «Знамя юности». Ён напісаў усхваляваную рэцэнзію. Гэтая рэцэнзія і лягла ў аснову апавядання.

Краснапольскі народны тэатр (рэжысёр В. Ермаловіч) зрабіў інсцэніроўку апавядання А. Вампілава і пазнаёміў з ёю гледачоў гарадскога пасёлка. Нядаўна «Сонца ў буславым гняздзе» было паказана па Беларускаму тэлебачанню. Роллю вясковага хлопчыка Віці выконваў краснапольскі школьнік В. Нікіфаўраў.

А. ВАСІЛЬБЕУ.

З ЯМЛЯ МАЯ РОДНАЯ...

«Я хачу правесці Вас па зямлі, якая для мяне — і, магчыма, не толькі для мяне — і даражэйшая за ўсё, самы ўтульны і чароўны куток. І ў Вас, калі Вы наведаецеся сюды, у сэрцах могуць успыхнуць пшчочы і любоў да яе і таму загадаў раблю Вам падарунак: сапрычашэнне з яе вялікай памяццю. Добрай і суровай памяццю, якая нічога не забывае, памяццю Беларусі...»

Гэта словы Уладзіміра Караткевіча пра Беларусь са старо-нальбома «Памяць зямлі беларускай», выпушчанага на некалькіх мовах выдавецтвам «Беларусь». Аўтарскі тэкст дапаўняецца больш як 200 каларовымі здымкамі, вынананымі вядомымі фотамайстрамі рэспублікі. З іх паўстае прывабыні воблік нашай роднай зямлі, яе гісторыя, культура, малюнычыя ландшафты, архітэктурныя помнікі.

М. ГЕЛЬСКІ.

У ПОЛЬСКІМ ДРУКУ

Рэцэнзію на вечар балетаў народнага артыста БССР Валяціна Елізар'ева ў варшаўскім Тэатры Велікім надрукавала газета «Жыцце Варшавы». Зазнаючы асабліва творчага почырку савецкага харэографіста, рэцэнзент аналізуе пастаноўку «Класічнай сімфоніі» С. Пракоф'ева, «Адамыта» з Пятай сімфоніі Г. Малера і «Кармэн» (на музыку Ж. Бізе — Р. Шчадрына), «Кармэн» ў трактоўцы В. Елізар'ева атрымала станоўчую ацэнку. На думку аўтара рэцэнзіі, малады савецкі харэограф значна паглыбіў псіхалагічны партрэт папулярнай опернай гераіні. Глыбока ўзрушальнай і незабыўнай падаецца постаць Кармэн ва ўвасабленні Евы Главацкай. Газета падкрэслівае, што яна сваім талентам упрыгожыла пастаноўку В. Елізар'ева і яго мінскага калегі Я. Лысіна — сцэнографіста «Кармэн».

Вядомы ў краіне і за мяжой музыкант, лаўрэат усесаюзных і міжнародных конкурсаў Герман Лук'янаў — кіраўнік Маскоўскага камернага джазавага ансамбля «Каданс». З творчым стылем калектыву, створанага ўсяго толькі два гады назад, мінчане пазнаёміліся летась. Былі вечары ў філармоніі, канцэрт на Беларускаму тэлебачанні, удаел у спецыяльнай радыёперадачы... Нядаўна гэты ансамбль зноў пабыў у Мінску. Гастрольны рэпертуар «Каданса» складаўся з аранжыроўкаў джазавай класікі, музыкі савецкіх аўтараў. Значнае месца ў праграмае выступленняў занялі арыгінальныя, з эфектным выкарыстаннем каларыту духоваых і шума-вых інструментаў, творы кіраўніка ансамбля. Гэта кампазіцыя Германа Лук'янава на тэму рускай народнай песні «Во поле березонька стояла», «Іванушка-дурачок», «Луноход»; фрагмент з яго духавага квартэта.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Сцяпан ГАУРУСЕУ

НЕ МОЖА
БЫЦЬ
БУДЗЁННАСЦЬ
ШЭРАЮ...

Ды не пакрыю бляскам лакавым,
І што рабіў і што раблю.
Хачу упасці зернем макавым,
Ды толькі ў родную зямлю.

Ледзь толькі лесу снежная падкова
У шыбах блісне, аж зазвоніць шкло,
А ўжо зары крыло сівагракова
Плячысты горад ціха абняло.

Зіма.
Марозна — ажно дух займае.
Праз іней сонца зябка промні шле.
Нябачны нехта гмахі прыўзнімае,
Як карабель у прывіднай імгле.

З буслінай зацікаўленасцю краны
Углядаюцца — а з якіх мясцін
Прышлі будаўнікі—народ старанны:
Не нарадзіўся тут з іх ні адзін.

А недзе там — за шызаю смугою —
Пачуеш скрып марозны жураўля,
Але не стала ўсё-такі другою
Да скону найраднейшая зямля.

І там і тут — адна твая Радзіма,
І ўсё патрэбна — ты куеш ці жнеш.
І мара зіхаціць перад вачыма:
Падкову свайго шчасця разажнеш!

Дні — як спіцы у коле —
Зіхацяць-серабрацца.
Ды не ўмеюць ніколі
Яны паўтарацца.

Кожны стане адметным,
Кожны зробіцца новым —
Ці то вобліскам медным,
Ці адлівам свінцовым.

Гэтак едзеш і едзеш
Ты з прылівам-адлівам,
І сябе сам угледзіш
У жыцці зіхатлівым.

Куды сцяг хаваноць пасля свята?
Іх шэлест сціх і ўжо на сэрцы змрок.
А як зусім нядаўна зухавата
Ішлі байцы, друкуючы свой крок.

Ішлі ў калонах танкі урачыста,
Пагойдваючы маналіт зямлі.
Іх рокат змоўк і ім услед плячыста
Ракеты ўсёвідучыя плылі.

Упаўненасць расла і біла ў бераг,
Над дэманстрантамі устаючы,
І не было ніколі будняў шэрых,
А адчуванне сына на плячы.

Ты з нечым неістотным разлучаўся,
Загледзеўшыся ў заўтрашнюю сіню,
І сам ты непрыкметна далучаўся
Як быццам да затоеных глыбінь.

Выблісквала базальтавае ложа,
Як дзень з-за узвіхураных гардзін...
Так, чалавек усё на свеце можа,
Калі ў сваім парыве не адзін.

Планеты ходзяць па арбітах—
Ім немагчыма сутыкнуцца.
А мы па сцэжках ходзім бітых.
Дык як маглі мы размінуцца?

Смаленскі хлопчык!
Як учора,
Прыгнالی бежанцаў з-пад Гжацку,
І ў іх, і ў нас цяжкое гора,
Ды ўсім дзяліліся па-брацку.

Уцхай быў кавалак хлеба
І шчаўе на здзічэлай пашы.
Калі і думалі пра неба,
То каб хутчэй ляцелі нашы.

Між затуманеных усмешак
Тваю — праменістую — бачыў...
Пасля слядамі галавешак
Мае мясціны вораг значыў.

Ледзь толькі ўсход зайграў на сонцы,
А землякі твае — у зборы
І ў думках аб свей старонцы,
Гагарын,
мы — твае дублёры!

Для бяды не запасаю солі —
Мне і даўняй гаркаты даволі.

Стану ў навальніцу я пад клёнам —
Дождж мне здасца з прысмакам
салёным.

І пад хрупкасцю шклянога даху
Я зусім нямею не ад страху.

Родная планета — бохан хлеба,
Падзяліць які разумна трэба.

Хай жа мы ў любові перасолім,
Бо іначай — мы яе расколем.

Нешта рэчкі нашы памялелі,
Як ніколі.
Пэўна, песень мы даўно не пелі
У чыстым полі.

І лясы, здаецца, падрабнелі
Неяк разам.

Паблукаць па іх мы не паспелі
Добрым часам.

А прырода любіць далікацтва,
Не быць модай.
І, відаць, сапраўднае мастацтва
Жыць з прыродай.

Дрэвы гінучы маўкліва:
Адчуваюць яны
Ліўняў цёмныя грывы,
Золкіх зім табуны.

Дрэвы гінучы маўкліва:
Добра чуюць яны
Птушак спеў сіратлівы,
Слэзны голас зямны.

Дрэвы гінучы маўкліва:
Не скрануцца яны,
Пакуль полымя грывы
Зварухнуць камяны.

І, як выдых апошні,
Свой хаваноць страх,
Рассыпаюць на пожны
Зледзянелы свой прах.

Прыпадаюць да глебы —
Найглыбейшай з асноў,
І ўскрасаюць, як трэба,
І паўтарацца зноў.

Пацяплела.
У гулкім галлі —
Незнаёмай энергіі выбух.
Ледзяшы адпадаць пачалі
І — гарэзныя зайчыкі ў шыбах.

Тонкім звонам свідруючы шкло,
Яны хочучы мінуць перашкоды
Да цяпла. Вось што значыць святло!
І — раздолле!
Дужуюць народы!

Хто не кляў свой асцюжаны лёс,
Толькі шчасця прымаючы блікі?
Чалавек пад люстэркам нябёс —
Непакорны,
нязломны,
вялікі.

Калі не хопіць для мяне паперы, —
На самым чыстым снезе напішу
Я тыя словы ўдзячнасці і веры,
Што з дзён дзіцячых у грудзях нашы.

Пад ясным сонцам белы снег расстане
І ў далачыні панясе мой цень,
Каб распазнаць я мог і ў акіяне
Твой добры твар,
высакавольны дзень

Алесь ЗВОНАК

НОВЫЯ САНЕТЫ

ПРАСЕКА

Шмат бачыў я на кручаным вяку,
Адпушчаным ашчадна чалавеку.
Скрозь памяці гушчэчу прасяку
Залочаную светлую прасеку.

І хлынуць немаведама адкуль
Святла і гукаў дыбистыя рэкі,
Віхор юнацтва ў бэзавым вянку,
Кругавярчэнне па жыццёвым трэку.

І ўяве ўбачу, як дзевяты вал,
Ручы ў шматкі барвянае сутонне,
Нясе былых жаданняў бурвал

На берагі халоднага прадоння,
Дзе толькі сніцца слодычны прывал
На высмаленым марамі улонні.

НАДЗЕІ

Калі табе зацесна на зямлі,
Дзе небасхіл падперлі гмахі лбамі, —
Ідзі ў тайгу, дзе маразы на БАМе
Ірвуць лістоўніц бронзавых камлі;

Дзе нават сопкі капыты ўзнялі,
Працятыя бурамі-вухналямі,
Калі бліснуў, нібы вядзьмар вачамі,
Алмазнай зэрнкай мёртвы кімберліт...

З чым параўнаць вас, пошукаў надзеі,
Маланкавыя выбліскі удач,
Калі раптоўна ўладай чарадзея

Аслепіць зрок шукальнік-барадеч?
Шыбуй у гушчу дзеяў і падзеяў,
Калі журбы завухае пугач!

СЯБРАМ

Памяці А. АСТРЭЯНІ

Ужо раллю астылую скародзіць
Вятроў прамоклых апантаны рух.
Сябры мае патроху адыходзяць,
Усё радзей іх нешырокі круг.

Праб'е й мая гадзіна. Скажа: годзе,
Адбушавала ў гуле завірух
Тваёй крыві крутое калаброддзе —
Змірыся ў цуглях, неўтаймоўны дух!

Пайшлі сябры. Ды толькі песень рэха
Яшчэ не скоро далеч праглыне.
Збучвае ліст і лёд абдыме рэкі,

А ўсё адно зярнятам зарунець,
Калі наставіць сонечныя вехі
Вясна па-свежай цёплай ярыне.

ПЕСНЯРЫ

Калі асечку дасць сардэчны рытм
Ці страсяне, як грушу бура, стрэсам, —
Адайся цалкам непаўторнай стрэчы—
Паслухай, як спяваюць «Песняры»!

Нібы расою ранкавай зары
Твая душа умытая ўваскрэсне.
Увесь ва ўладзе мілагучнай песні,
Зачараваны мроямі, замры!

Чаруй, чаруй мяне, «Александрына»,
Юнацтва светлы сум ўзварушы!
Няхай гарачай хваляю нахлыне

Усё, што так старанна сам глушыў...
Хай светлая мелодыя ўспаміну
Зліваецца з мелодыяй душы!

АЗГУР

Шлях мастака не ружамі, а чернем
Усланы. Так было спакон вякоў.
Нібы ў падземным царстве, у майстэрні
Пануе тагасветны супакой.

У бронзе, ў гіпсе, ў праўдзе наймавернай
З паўзброку, з пазастаўленых куткоў
Равеснікі глядзяць, якіх не вернеш,
І светлы жаль агортвае крадком...

Але растане смутак шматпрычынный,
Калі з разцом ускінецца рука,
Каб згладзіў на чале часін маршчыны

Сівы мудрэц з вачамі юнака,
Каб ажылі у бронзе, гіпсе, гліне
Аб нашых днях сказанні у вяках!

ЦІШЫНЯ

Тышніна, ты—лучшее
Из того, что слышал...

В. ПАСТАРНАК.

Па-польску рокі—азначае мір,
А мір і ёсць — спакой і цішыня.
Ці раз цану яму спазналі мы,
Калі сціхала злых стыхій гульня.

Калі ад слёз гарачых стылы жвір
Ці раз пякучым бодем сам брыняў,
Калі ўставалі мы вайной за мір,
Сканала каб крывавае грызня.

Свет патрабуе згоды й цішыні,
Ад катастроф грымотных ён аглух.
О, разнамоўны люд зямлі, вярні

Спакой — хацінам, яснаму — святлу,
Жанчынам — шчасце, дзецям — тыя дні
Дзе свет добра не падначален злу!

ГАСПАДАР

Чым далей тым-больш растуць цяжкія
страты
Лік дзён тваіх таксама йдзе на спад.
Хай дурань трызніць славай Герастрат
Я ж слову сябра больш чым славе рад

Рубцы зажыўшых ран дарма не кратаць
Слаўцом, зляцеўшым з вуснаў неўпапа
Зірні: зямля прапахла мёдам, мятай,
На ўсходзе сонца — росы ў сто карат

Вось тут і ёсць спакуса існавання:
Пі з кубка шчасця, кроплі не пралі,
Каб смагу ненатольную жаданняў

Глытком астатнім мог ты наталіць
І памятай: ты быў не госць нязваны,
А паўнапраўны гаспадар зямлі!

З ПРЫКМЕТНАЙ ІНЕРЦЫЯЙ, на нашу думку, вядуцца размовы вакол «Дня паэзіі». Здрабнёў, мяўляў, стаў прытулкам шэрасці і пасрэднасці. Адна назва засталася і тую трэба мяняць — не адпавядае ідэіна-тэматычнаму зместу зборніка.

Якая, аднак, сумарная абыякавасць!

Няўжо штогоднік, які, пачынаючы за 1965 года, выходзіць у свет і дае імгненна адбіткі нашай паэтычнай рэальнасці, жыцця — не заслугоўвае суперажывальнага погляду?

Надараецца ў «Дні паэзіі» шэрасць, але ж нямае і сапраўдных твораў, якія ў канчатковым выніку вызначаюць сённяшні дзень нашай паэзіі.

Абвінавачваць, ахайваць жа само выданне ў той час, калі яно, на сутнасці, не мае аднаго гаспадара (пастаяннай рэдакцыі на чале з галоўным рэдактарам), — неабачліва. І закіды на пераймяноўку зборніка вельмі ўжо нагадваюць барадаты анекдот, як Рыгора параклі Жоржам, а той Жорж Рыгорам і застаўся.

Штогоднік перастаў быць бестселерам? Вялікай бяды ў гэтым не бачым. Прыбудзе якасці — прыбудзе вядомасці.

Першым «Дням паэзіі» спадарожнічала папулярнасць, адчуванне свята, падзеі. Тымчасова і ў паэзіі назіралася агульная эмацыянальная ўзбуджанасць. Маладыя паэты з прамоўніцкім тэмпераментам настойліва жадалі авалодаць аўдыторыяй. Ці не пра гэта з тымарком прыгадвае ў «Дні паэзіі-79» Р. Барадулін:

Як проста ўсё было тады:
Эпітэтаў не шкадавалі
І давалі: малады
У маладой тансама зале.

Баяцца не было калі
Радноў злёўных і аздобы,
І вершы ўласныя былі
Сабе самому даспадобы.

Паступова адчуванне маладой святочнасці прайшло: «аках імпрэт гадоў, што іскры выкрасалі». Пачаліся жыццёвыя і паэтычныя будні. Неўпрыкметку змянілася — стала больш засяроджанай — і іх адлюстроўка ў зборніку:

...Аб'явіць, як прысуд:
паэт...
А дакажы нлёмольнай зале!

Рэзюме: кожны паэт заўсёды, у якім бы выданні ні друкаваўся, павінен даказаць, што ён паэт. Што ён нават «разлетвішч с колокольні — крык выморочит... або пуг комет — поэтов путь». (М. Цвятаева).

Дык які ж ён, «Дзень паэзіі-79»?

Па-ранейшаму плённа і шчодр працуе народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка. З мяккай сардэчнасцю і даверлівасцю ў голасе, адкрыта вясуче ён нам пра сваё, заветнае:

Жыву як след паміж усімі,
Раблю, што дужыцца плечу,
І мне даецца, што магчыма,
Ды немагчымага хачу.

У вершы драматычная падаснова. Паэт напружана, шчы-

ліва ўспрымае рух часу, жыццёвую незваротнасць, дае адчуць сілавую лінію свайго грамадскага тэмпераменту. Да немагчымага яго падахвочвае не дробная зайздасць і неспарпенне трываць нешта мацнейшае за сябе. Ён стварыў ідэал — вялікі і дасканалы ва ўсіх адносінах. І гэты ідэал кіруе ім, змушае бунтаваць, і ў сваім мяцежным парыве паэт роўны Паэту.

Гэтае імкненне заўсёды было шчаслівай уласцівасцю беларускай паэзіі.

Вось і Пімен Панчанка атакуе сучасных айчынных «бедуй-

Адчуванне драматычнасці жыцця прысутнічае ў творчасці кожнага сапраўднага паэта. Сустрэкаем такое адчуванне ў роздуме П. Марціновіча:

Як ноч? Як лес начны?
Альбо валун нязрушны?
Пакутны гэты стан
з чым параўнаць, снажы?
Даўно цяжар залёг, але —
нямыя вусны...
Хаця б назваць яго, калі
не зняць з душы...

М. Мятліцкі нібыта можа ўжо назваць «па імені свой боль». У яго ёсць радня — забіты невядомы салдат, які «ў сэрца грукае штодня, бы падарожны ў дзверы дома». І просць ціха: «Адчыні. Я на маро-

нават пераходнага суму, нават лёгкай журбы аб першаснай прыгажосці прыроды...

Цалкам распеваецца ў сваёй слабасці Л. Ганчарова:

Куда тэнла
осенняя вода,
туда и мои медленные
думы.
(«Осенняя вода»).

Куды ж цяклі? Аб чым яны? Адказу няма.

Уменне бачыць і адлюстроўваць сувязь чалавека са светам дазваляе зрабіць прадметам мастацтва самыя празлічныя, здавалася б, рэчы. Пыл, напрыклад. Як гэта зрабіў у

Ранні жораў замярае,
А ляціць дамоў, ляціць.

Само слова ў паэта набывае фізічную адчувальнасць, гнуткасць, як трапяткі злоўлены жораў у руках чалавека.

Емісты радок Рыгора Барадуліна перадае не толькі замаляўку дарогі, партрэт чалавека, але і глыбокі сэнс, падтэкст, які стаіць за імі і аб'ядноўвае іх:

Мы едем, як у сваты,
Не шыны глухата —
Размова капыта
З пыхлівацю асфальта.
(«Літоўскі ўспамін»).

Жанравая замаляўка. Але пагардна пыхліваецца асфальту адразу ж пераключае яе ў іншы план, дае ёй другі, можна сказаць, больш важкі сэнс. Падбівалі, заахвочвалі на добрую крытычную споведзь шчырыя вершы С. Грахоўскага, Л. Дайнекі, А. Дракахруста, В. Тараса, В. Жуковіча, Б. Спрычана, Р. Тармоўкі, У. Папковіча, Ю. Свіркі...

«Дзень паэзіі-79» надрукаваў верш І. Бурсава «Кавалерыйская» з падзагалоўкам: «Улица на недавней окраине Минска, где я квартировал у поэта Рыгора Барадуліна в те веселые времена, когда оба мы были красивыми и молодыми». Зневажач абодвух паэтаў таным кампліментарам не будзем, як не варта прыжыццёва рабіць жывога тэмпераментнага паэта музейным экспанатам.

Задачу сваю мы не бачым у бухгалтарскай падсумоўцы: маўляў, «Дзень паэзіі-79» слабейшы за папярэднія. Зрабіць гэта няцяжка. Нам, наадварот, рупіць па магчымасці паказаць усё каштоўнае, што ёсць у зборніку.

Вось фотадымкі на ўкладках. Патрэбныя, у харошым выкананні. Яны вядуць тэму літаратурнага жыцця.

Пакадае добрае ўражанне мастацка-паэтычны раздзел «Па дарозе на Парнас».

Разглядаючы шаржы, мы адразу ж пазнаём почырк мастака-карыкатурыста Канстачіна Куксо — востры, нечаканы. Мастак пасміхаецца. І колькі адценняў у ягоным смеху! Пасяброўску прыветных, насмешліва-іранічных. Не ўяўляем сабе чытача, які, зірнуўшы, напрыклад, на Васіля Зуёнка ў адлюстроўцы К. Куксо, не ўміхнуўся б. Паэт увесь поўніцца пачуццём гонару, аж да хітравата-блазэнскага прыжмуру ў вачах. І адразу бачна: мастак разважач. Над галавой В. Зуёнка... німб, ачэрчаны касмічнай ракетай. А хіба не скрыта тут нядаўня радасць-пзізна: наш зямляк — касманаўт Уладзімір Кавалёнак — з насалодай чытаў на касмічнай арбіце вершы паэта.

А. Савось выступае ў зборніку не як каментатар да малюнкаў. У ягоных эпіграмах — свой пункт гледжання. Разам з адлюстраваннем ён стварае стэрэаскапічны вобраз. Вастр-

І НЕМАГЧЫМАЕ — ЗМАГЧЫІ

ПА СТАРОНКАХ «ДНЯ ПАЭЗІІ-79»

нзў», якім для поўнага камфорту ў жыцці не хапае махеру, нейкай дублёнкі, кока-колы, гумкі. З гэтай прычыны і бядуць гаротнікі (верш «Бедуйны»).

Спасцігала ісціну на апошняй мяжы жыцця і шчырасці, апраўдваючы званне Паэта, і Еўдакія Лось (пасмяротная падборка вершаў «Радкі журбы»). Пачуццё драматызму быцця ўзнімае сілу яе вершаў. Яе выпакутаваны аптымізм і святло:

Чакае стол аперацыйны,
А я, глядзя, не галашу!
Канспект наідаваю лекцыйны
Пра неспазнаваю душу...

Stirb und werde — памры і ўсё-такі — жыві, — жорстка гэтаўскую формулу Е. Лось саваіла і сцвердзіла з гонарам! І поруч ніякавата чытаць радкі Хв. Жыцкі, у якіх ён «прасіцца» раптам на перакур без вялікіх матэрыяльных зыгод, але з духоўным сервісам:

Пад васільковым родным
небам
пасля касьбы, пасля хады
для шчасця трэба:
снібка хлеба,
нарэц калодзежнай вады,
цыгарна злога самасаду,
цянкён ласкавы пад вярбой
і слова шчырае спагады
зямелькі грэзнай,
ды святой.

Замала, вельмі ж замала трэба паэту для шчасця! І што тут будзеш рабіць са спадчынным заветам Блока: «Толькі пра вялікае варта думаць, толькі вялікія заданні павінен ставіць сабе пісьменнік». Зусім не тое, што — у «цянкён ласкавы пад вярбой».

Не ўспрымаецца ўсур'ёз і другі верш паэта «Сівізна». Распачаты ён, дарэчы, добра, натуральна, але ў канцоўцы зведзены да аўтанароды:

Лёс не браню, мне — сівізну
даў на апошні крок,
наб у зіму я сігануў,
як заяц-белячок.

зе. Дай сагрэцца».

М. Мятліцкі намячае ў сваім вершы тонкае разуменне трагізму, але, на жаль, не раскрывае «роднасці» з ім.

Па сутнасці, тут і знаходзіцца адна з праблем маладога паэта. Як толькі Мятліцкі сцягвае покрывы таемнасці з верша, выказвае яе словам ці дае ўгадаць яе — раскрываецца яго паэтычная індывідуальнасць. Наколькі глыбока яна, мы ўбачылі ў вершы «Успамін». Пра тое, як вусаты суровы дзядзька «спусціў на дрэвы» адзінокае дрэва:

Правалі мы таполю вачыма,
Бы па сэрцы прайшла піла.
З ёй, такою высокай, радзіма
Па-над намі, малымі, была.

Эмацыянальная шкала верша ўражвае. На ёй нанесена і мужная стрыманасць і філасофскае рашэнне.

А калі гэтага няма? Калі з каранем вырываць псіхалагічны драматызм? На ўсё даваць гатовы адказ і прытым аптымістычна, траскуча, без ценю пачуцця?

Час, маршрут не называй —
Самі адшукаем.
Мы праславім родны край,
Люты зробім маем, —

бравіруе ў рытме прыпеўкі В. Лухша ў вершы «Рамантыкі». Пра сапраўды прыгожых людзей — рамантыкаў — напісалася нешкілава, бяскрыла.

Такі ж празмерна аптымістычны і В. Стрыжак. Не на бліны да пещы, а ў тайгу на лесараспрацоўкі прыехаў ягоны герой:

Перавяду з пад'ёма дых,
Нырну ў пот рабочы...
Тут застаецца на гадзі
Майі снерыны почырк,
(«Тайга паклікала»).

Аднак жа ні «пот рабочы», ні «сякеры почырк» не могуць, вядома, апраўдаць дэзерцістава паэта з дзялянкі ўласнай душы. Што дзеецца на ёй? Якая яна? В. Стрыжак палюхаецца

сваім вершы «Час выбівання дываноў» А. Вярцінскі.

Жывая плоть паэзіі, яе праменная цэпльна і пульсация чукоцца ў вершах В. Віткі, М. Лужаніна, В. Зуёнка, А. Вярцінскага, А. Грачанікава, М. Аўрамчыка, Н. Кісліка, А. Пысіна, К. Цвіркі.

Шчаслівы, хто можа
здзівіцца
Заўсёды — і ў сваты і ў
будні, —

радкі-ўводзіны да вершаў В. Віткі. Ва ўменні здзівіцца жыццю, сонцу, людзям, марам, смеласці, дабрыві, здзівіцца, паглыбляючыся ў іх сутнасць, — бачыць В. Вітка сэнс спасціжэння паэтычнага свету. Ён здзіўляецца. Па-дзіцячы, безабаронна, фантастычна. Гэта надае яму веры, сілы, моцы. І паэт пачынае адчуваць аграмадную патэнцыяльную сілу слова. Словам, звычайным словам ён садзіць у ночы заходзячае сонца.

Летні вечар. Студня. Ночы каля яе. І паэт крышку назмюнічку раіць:

Хочаш пабачыць зблізу —
прыжмур на хвіліну вочы,
Ляціць на ўсю вуліцу пырскі.
Ходарам ходзяць ночы.

Плешчацца ў ночвах сонца!
Паэт зрабіў немагчымае.

Няма тут загадкі таемнай,
Папрацаваўшы ў ахвоту,
І сонцу тансама прыемна
Памыцца пасля работы.

Яшчэ ў даваенных паэтычных спробах выявіў Максім Лужанін жаданне «свет і жыццё перайначыць». Энергічны душэўна-паэтычны парыў ён пакідае паэта і цяпер. І сёння ён можа «перайначыць» свет і жыццё так, каб адкрыць гэтычны момант ва ўсёй ягонай красе. Вольна, непрыкметна, без вываду на паверхню пачуцця:

Санавік пад палазамі,
Маладзік у настаці...!

Пад сто дажджоў грыбных
папасці
І нейкай раніцай туманнай
Прыйсці к табе і піць
Ваду крыніц тваіх
крышталіных.

Ён не баяўся гучных слоў, бо за імі была не пустая дэкларацыя, а шчырае пачуццё. Таму эмацыянальна зварот да радзімы ўспрымаецца як асэнсаванае крэда жыцця:

О Беларусь! Старонка
дарагая,
Мне без цябе — як дрэву
без вады...
Хоць непрыкметнай птушкай
твайго гаю, —
Абы з табой... Навекі,
назаўжды!

Яшчэ больш глыбокае раскрыццё тэмы радзімы ў вершы «Птушкі». Паэт імкнецца прасвецці паралелі, выказаць у мастацкім вобразе думку, што

ёсць «гняздоўю родных прычненнем», і як бы далёка ні быў чалавек, ён заўсёды памятае пра радзіму. Такое ўяўленне сувязі чалавека і радзімы надзвычай пранікнёна гучыць у драгым творы — «Мацярынскі наказ»:

Якою далёкай ні будзе
дарога,
Якім бы шыронім ні здаўся
прасцяг, —
Вяртайся сюды, да святога
парога:
Адсюль твай пачатак і тут
твой працяг.

Гэты верш ужо азначаны не проста пачуццём, інтуітыўным імкненнем чалавека да родных мясцін, але і пэўным філасафічным разважаннем, чаму існуе прычненне «святога парога» радзімы. Гэта — пачатак і працяг жыцця. Мае сілу такога сцягважэння, бо няма і не можа быць нейкага чалавека наогул.

Перш за ўсё сутнасць чалавека як асобы, яго сувязь з зямлёй і з усім на зямлі выяўляюцца праз яго адносіны да сваёй радзімы, да свайго народа.

Філасофія разважанні ў творчасці Л. Якубовіча — не выпадковасць. Цяжка нават сказаць, чаго больш у зборніку, — вершаў-пачуццяў ці вершаў-разважанніў. Ён ішоў ад знешніх зрокавых і гунавых уражанняў да глыбокага ўнутранага роздуму аб сапраўдных наштоўнасцях жыцця. Але нават знешне паэт здольны бачыць у штодзённым — святочнае, у непрыкметным — яракае, у звычайным — узвышанае. Вось прыклад:

Уранні, па буйных росах,
Вясёлай, шчаслівай Золушкнай
Прабегла дзяўчына босая,
З касыю ярчай ад золата...

У гэтым урыўку дамінуе апісальны момант: паэт расказвае

ДАКРАНАННЕ СЭРЦАМ

Кожны паэт імкнецца перадаць людзям сваё разуменне жыцця, свае ўражанні ад навакольнага свету, спрабуе выявіць у вершах сабе. І зусім неабавязкова для гэтага некалькі мінутаў. Часам паэт пакідае пасля сябе, як той жа М. Багдановіч, толькі адзін зборнік, але ў якім, як у люстэрку, адбіваецца ўся сутнасць яго творчага дару. Вось так і ў кніжцы Леаніда Якубовіча «Я з вамі, вёсны», выдадзенай амаль праз дзесяць год пасля яго трагічнай

смерці, відошна адбіліся душэўныя паміненні і сам светлы воблік паэта. Дваццаць два гады жыцця — паэзія як адлюстраванне ўласных думак і перажыванняў, як споведзь сына роднай зямлі.

Раскрыць свой талент, свае творчыя магчымасці ў поўную сілу Л. Якубовіч, на жаль, не паспеў, але тое, што здолеў зрабіць, значна. Ён пакінуў нам чысціню і шчырасць сваёй усхваляванай душы. Таму і прыходзіць адчуванне, што ты не проста чытаеш вершы паэта, а нібы сэрцам дакранаешся да кожнага радка, як вуснамі да празрыстай крыніцы.

Для Л. Якубовіча гэтай крыніцай была радзіма:

Л. Якубовіч. Я з вамі, вёсны.
Вершы. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

слоўны. Каламбурны. І нельга не адчуць перазоў эпиграміста з прыёмамі мастака. Майстэрства гэтых двух удзельнікаў кнігі даходлівае настолькі, што можна пацвердзіць: абмылкі няма. Падзагаловак раздзела «13+1» — дакладны. Зроблена, абмалявана трынаццаць вобразаў літаратараў адным. Бо мастак і эпиграміст працуюць дружна і суладна, як адзін творца.

Малапрадстаўнічыя ў зборніку сатыра і гумар. Балазе, што яны не сумныя і не бяззубыя. Эпіграмы і байкі трохі абгульнены, неканкрэтна-канкрэтныя ў адначасці, але прыдатныя да многіх з'яў...

Са шкадаваннем заўважаем, што са старонак штогодніка знік раздзел перакладу. Чытаўся ён заўжды з цікавасцю, выконваўся вопытнымі перакладчыкамі. Уся спадзеўка, відаць, на альманах «Даліягляды». Выданне гэта, сапраўды, спраўна, з гонарам выконвае свае функцыі па братняй сувязі шматнацыянальных літаратур. Не пашкодзіла б, каб лепшыя яго здабыткі пабачылі і чытач «Дня паэзіі».

Прачула і шыра напісаных артыкулаў пра паэтаў і паэзію С. Грахоўскага «Першыя і апошнія», С. Гаўрусёва «У гарт адзеты», А. Вялюгіна «Пралескі на развітанне», Я. Янішчыц «Ніхто гадоў сваіх не лічыць». Гэта не толькі ўспамінальныя, але і мемарыяльныя артыкулы. Напісаны яны па памяці і ў памяць аб... Напісаны не ў знак пашанасці да смерці: пра мёртвых або добра, або нічога, а ў знак павагі да жыцця пісьменнікаў, якім гэтыя артыкулы прысвечаны—А. Куляшова, П. Пестрака, А. Бялёвіча, Е. Лось...

З прафесійнай упеўненасцю, арыгінальна прааналізаваў адзін з вершаў М. Танка А. Клышка ў артыкуле «Верш з барыкад».

Намерваліся мы спыніцца на вершах Х. Гурывіча, Б. Жанчача, К. Жука, А. Каско, В. Маргуліс, А. Пісьмякова... Але гэта асобная гаворка. І было б добра, каб у наступны раз яе можна было б весці на аснове дыялогу паэзіі з крытыкай, маючы магчымасць падыходзіць да твораў з высокай меркай. Пакуль жа ў наяўнасці няўменне гэтых паэтаў як след распарадзіцца сваім дараваннем. Пры такіх абставінах ім неразумна грэбаваць вопытам старэйшых паэтаў. Як неразумна прызыкаць жыццё чужым творчым набывкам, збыжарваць свае творы паўтарамі вядомага маралізатарства.

Тым больш, што ў «Дні паэзіі» — хоць адбаўляй гатовай філасафічнасці.

В. Маргуліс: «А время-то, время-то мчится» (стар. 118);

А. Манулік: «А время-то горит, хоть дыма не видать» (стар. 117);

І. Пехераў: «Но древо жизни смертью не ружи́мо» (стар. 131);

А. Славін: «Сонца ніхто не мог стварыць, сонца само заўсёды тварыла» (стар. 143); «Калі гадзінік спыніцца, час пойдзе наперад і без яго» (стар. 143);

В. Хадановіч: «Ничего возвратить невозможно» (стар. 169).

Філасофія — дысцыпліна навуковая. Для паэзіі яна не мэта, а сродак. Крыніца, дзе можна чэрпаць глыбокі змест.

Мы не ставім пад сумнеў ісціны, на якіх з такім непамерным стараннем націскаюць паэты. Але ўзімаць указальны палец перад носам чытача — не варта. Сучаснік наш вырас, духоўна пабагацеў. Ён не ўспрымае паўтарэння ў вершах «табліцы множання чалавечых адносін» (М. Святлоў).

Мяркуючы па «Дні паэзіі», нашы паэты не сумуюць па вечна зменлівай плыні чыстай вады. Інертнічаюць. Звыкліся з адным стылем, адной формай. Балазе, Т. Бондар, А. Званак, М. Федзюковіч успомнілі, што санет — «ключ, якім Шэкспір адкрыў сваё сэрца». Балазе, што В. Тарас не забыў, што беларускія паэты некалі расцуглівалі пегасаў і варушылі глебу пад верлібр...

88 аўтараў прадставілі «Дзень паэзіі». Нямаюць некалькіх імён актыўных прадстаўнікоў паэзіі ці, прынамсі, тых, хто мог бы зрабіць сваймі выступленнямі зборнік цікавейшым, мы не знаходзім. У прычыне не лічым, што тут абавязкова павінны былі б выступіць М. Танк, А. Русецкі, А. Зарыцкі, Н. Гілевіч, Г. Бурайкін, У. Караткевіч, Я. Сіпакоў. Паэзія — не рэгулярна-прычкова служба. Але вакуум у зборніку малады рэдактар В. Спрынчан здолеў своеасабліва запоўніць. Сваімі вершамі. Трынаццаць іх. Амаль кніжка. І ў кожным — упамінаецца слова «душа»: «Душа моя прозрела...», «І я хотел душой постичь», «Душу мою утолившая словом», «Искрящейся влагой я душу омою», «...Храню на дне души», «В душе вечерней расцвела...» І хоць бы адзін радок, каб здзівіцца, заваражыцца: «Вось яна, душа! Якая прыгожая!» Змест гэтага натхніўся на шырую нетактоўнасць:

ДУША к высокому тянулась...
Она земного света жгучего
Причастница:
ДУША коснулась
Двух солнц —
и Пушкина,
и Тютчева (II)

Як бачым, і В. Спрынчан робіць немагчымае: залічвае сябе ў духоўнае сваяцтва да «двух солнц» паэзіі. Але дзякуючы не творчаму намаганню...

«Дзень паэзіі-79» дастаткова поўна адлюстравіць рэальныя паэтычны будзень года. Сваю задачу — у гэтым сэнсе, — нам здаецца, ён выканаў.

Марына БАРСТОК,
Святлана МАРЧАНКА.

СТАЛА УЖО ЗАКАНАМЕРНАСЦЮ, што кожнае новае даследаванне, напісанае супрацоўнікамі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, уносіць неабходны карэктывы ў навуковую думку, сведчыць пра яе агульны стан і рост. Не стала выключэннем у гэтых адносінах і кніга Міколы Ароўкі «Беларуская савецкая паэма».

Вартасць манаграфіі перш за ўсё ў тым, што аўтар, ствараючы яе, стараўся ісці сваімі сцэжкам. Задума даследчыка была вельмі шырокай: паказаць станаўленне нашай паэмы на працягу шасці дзесяцігоддзяў, засяродзіўшы пры гэтым пэўную ўвагу і на яе вытоках, што бяруць свой пачатак у дэвалюцыйны час.

ДАСЛЕДУЕЦА БЕЛАРУСКАЯ ПАЭМА

Правільны тэарэтычны падыход да праблемы даследавання дапамог аўтару згрупаваць разнастайныя канкрэтна-мастацкія з'явы, вылучыць такія жанравыя формы паэмы, як падзейна-аб'ектыфікацыя, ліра-маналагічна і драматычна-дыялагавыя творы, даць ацэнку стылявым пошукаў розных беларускіх аўтараў і пацвердзіць свае думкі і назіранні аналізам (часцей вельмі трапным і ўважлівым) канкрэтных мастацкіх твораў. Так, нельга застацца безважлівым, раўнадушным да тонкага і назіральнага разгляду купалаўскай паэмы «Безназоўнае», калі М. Ароўка піша пра гістарызм гэтага выдатнага твора, пра тое, што Купала бачыў не толькі магучыя зрухі ў жыцці нашай рэспублікі ў паслякастрычніцкі час, але і цяжкую спадчыну мінулага, якую немагчыма было пераадолець адразу, з якой немагчыма было пакончыць адным махам.

Мае рацыю аўтар і тады, калі, пасля аналізу паэм У. Дубоўкі 20-ых гадоў, адзначае іх «дынамізм, узвіхраную сутычку супярэчлівых настрояў і адчуванняў, імпульсіўнасць, гулка-імклівую меладыйнасць».

Заслужваючы увагі не толькі рэспектыўныя ацэнкі ваеннага, пасляваеннага і сучаснага паэтычнага эпасаў, унесенага ў яго станаўленне і развіццё Я. Коласам, А. Куляшовым, М. Танкам, М. Лужаніным, А. Русецкім, А. Вялюгіным, А. Вярцінскім, Р. Бардуліным і іншымі аўтарамі (пры ўсім іншым на першым месцы ў гэтым радзе аказваюцца Я. Купала, Я. Колас і А. Куляшоў), але і вывераны ў дэталю аналіз паэм «Новая зямля» і «Сымон-музыка», «Босыя на вогнішчы», «Янук Сяліба» і «Нарач», усіх без выключэння значных паэм А. Куляшова, і асабліва такіх яго шэдэўраў, як «Цунамі», «Далёка да акіяна», «Варшаўскі шлях», «Хамуціус! Даследчыку ўдалося знайсці тыя моманты адштурхвання, якія прывялі яго да цэласнай, запамінальнай, тэарэтычна смелай і разам з тым надзвычай канкрэтнай і доказнай гаворкі. Голага лагізавання ў кнізе няма. Кожны тэзіс мае канкрэтнае напаўненне, абгрунтаванне фактамі.

Вельмі ўдалым і ці не самым лепшым у кнізе выглядае раздзел, у якім М. Ароўка знайшоў ключ да аналізу паэтычна-

нага эпаса А. Куляшова, пастаянна маючы на ўвазе шматграннасць эпічнага таленту паэта, трагедычна-ўзвышанаю, сімвалічна-філасофскую ацэнку гэтым паэтам падзей нашага складанага, гераічнага і драматычнага часу. Даследчык паглядзеў на куляшоўскія творы з вышыні іх агульначалавечай вартасці і значнасці, іх агульнай скіраванасці ў будучыню. Ён робіць вельмі правільны вывад: «Вобраз акіяна — адно з устойлівых умоўных абагульненняў сучаснай куляшоўскай паэзіі. Але гэты вобраз — не абсалютна тоесны ў творах. У паэме «Цунамі» ён галоўным чынам сімвалізуе неўтаймаванае віраванне акіяна жыцця, ад якога ніхто ў гэтым свеце не можа быць адгароджаны

святле агульнафіласофскіх, агульначалавечых праблем, аўтара цыкла паэм «Сярэдзіна веку» У. Лугаўскага.

Можна было б увесці на ўжытак, гаворачы пра дасягненні і пошукі беларускага даваеннага эпаса, і такія прозвішчы рускіх паэтаў эпічнага складу, як Б. Руч'ёў, смялей звяртацца да фактычнага матэрыялу, што дае нам творчасць Д. Кедрына, В. Федарова, С. Васільева. Па невядомай прычыне па-за ўвагай аўтара манаграфіі засталася прозвішча і С. Ясеніна, паэма якога «Анна Снегіна», несумненна, адыграла пэўную ролю ў лірыцы беларускага паэтычнага эпаса. Але цяжка ўсё ахапіць адразу, у адным даследаванні. Тым больш, што намі названы далёка не ўсе савецкія паэты, чья творчасць аказваецца ў большай ці меншай ступені ў полі зроку даследчыка. Сярод названых, і не проста названых, а пастаўленых у кантэкст гаворкі пра беларускую паэму, — Э. Багрышкі і П. Антакольскі, М. Алігер і М. Нагібеда, Д. Кугульцінаў і Ю. Марцінківічус, Я. Еўтушэнка і А. Вазнясенскі.

У цэлым жа даследаванне шляхоў развіцця беларускай паэмы на працягу 60-ці год пакаідае добрае ўражанне, сведчыць пра авалоданне нашым літаратуразнаўствам новых вяршнь, пра яго сур'езнасць і грунтоўнасць у назіранні літаратурнага працэсу на Беларусі ў савецкі час. Аднак на некаторых пытаннях, якіяносяць, праўда, часцей за ўсё прыватны характар, з аўтарам хочацца паспрачацца.

Нам здаецца, у асобных выпадках губляецца выразнасць агульнай канцэпцыі даследчыка, што абумоўлена імкненнем паказаць эвалюцыю жанру паэмы і ў цэлым, і ў канкрэтных перыяды. Але акцэнт на гісторыяграфію, калі можна так сказаць, гэтага пытання ў манаграфіі не зроблены на належным узроўні. Ва ўсім разе, ён значна паслаблены ў параўнанні з акцэнтамі на пытаннях тэорыі эпічнага жанру. Таму невыпадковым з'яўляецца і адсутнасць суміраваных назіранняў пра эвалюцыю жанраў у канцы кожнага раздзела манаграфіі і на яе заключных старонках. Канкрэтнае вышчэсла ў дадзеным выпадку агульнае, зацікавіла магістральную канцэпцыю даследавання.

Не заўсёды М. Ароўка дабіваецца і адваротнага: такога ахопу канкрэтнага матэрыялу, які сведчыць бы пра нашы агульныя набывкі. Так, неправадомным уяўляецца неадзінае аўтара манаграфіі побач з гаворкай пра дасягненні паэмы весці гаворку пра яе страты, імкненне не называць творы, якія заслужылі павагу чытача і адыгралі пэўнае значэнне ў развіцці літаратуры. Я маю на ўвазе, напрыклад, паэмы А. Александровіча і А. Званка 20-ых гадоў, паэму У. Дубоўкі «Ніць Арыядны», паэму С. Гаўрусёва «Профіль веку». Чамусьці выключаны з гаворкі пра сучасны паэтычны эпас творы Г. Бурайкіна.

Не ведаю таксама, на якой падставе ў фундаментальным даследаванні не аналізуецца паэтычны эпас на гістарычную тэматыку. У сувязі з гэтым, думаем, неабходнай была б размова пра паэмы А. Бажко і П. Бітэля.

Не вядзецца ў манаграфіі размова і пра нашу «маладую паэму». А між тым і яна, напрыклад, у асобе В. Коўтун і іншых аўтараў, мае немалыя дасягненні, даўно заявіла пра сябе і чакае сваёй ацэнкі.

Не зусім цэласным, даволі схематычным атрымаўся ў манаграфіі і раздзел «З вопыту дакастрычніцкай паэмы».

Мікола МІШЧАНЧУК.

пра вельмі звычайную рэч — раніцай па траве прайшла босая дзяўчына. Але вобраз намаляваны такімі моцнымі фарбамі, пададзены настолькі жыццёва-дакладна і адначасова — казачна, што ахоплівае пачуццё, нібыта перад табой сапраўдны жывапіс.

Карціны жывапісу змяняюцца глыбокімі разважаннямі аўтара. Захапленне жыццём нараджае роздум над яго праявамі:

Мой кожны дзень — у роздуме глыбокім,
І кожны дзень мне дорыць адкрыццё...

Чалавек нараджаецца не дзеля смерці, а дзеля таго, каб жыць. Жыццё кожнага чалавека — гэта імгненні, якія ствараюць бясконцы і вечнасць жыцця ў шырокім сэнсе, якое павінна быць актыўным, напружаным, з ветрам, трывогамі, неспакоем у сэрцы, — тады гэта

будзе сапраўднае жыццё, а не існаванне ў «бярлогах модных нік». У падобным жа ракурсе паэт вызначае і свой лёс: «Не для мяне затокі сонныя», — піша ён і імкнецца «праз сто дарог, праз тысячы сумненняў» прысці да разумення сэнсу свайго прызначэння на зямлі.

«Жыццё — нібы цягнік... Так напісаў Леанід Якубовіч у адным з лепшых сваіх вершаў і вельмі кілапаціўся, каб «...прымчаўшыся да сцяну, убачыць, што цягнік — не паражняк».

Ён не паспеў азірнуцца на зробленае. Ён пакінуў нам, жывым, багацце свае душы, і кожны, хто патрапіць прычытаць, адчуць невялікую кніжачку — своеасаблівую споведзь, той своеасабліва ўсповядуе, што «цягнік» паэта убачыць, што «цягнік» паэта паўночкі сапраўдны скарба-паўночкі сапраўдны насіць у сабе добрае і сумленнае юнацкае сэрца, сэрца паэта...

Ірына БАГДАНОВІЧ.

М. Ароўка. Беларуская савецкая паэма. Мінск, «Навука і тэхніка», 1979.

СПЕКТАКЛЬ «Стварэнне свету» ў трактоўцы В. Елізар'ева і Я. Лысіка — стымул для выяўлення акцёрскіх індывідуальнасцей. Наўрад ці назавеш артыста беларускага балета, які б не марыў удзельнічаць у гэтай пастаўцы. Ды і не толькі артыстаў мінскай сцэны, дзе нарадзіўся гэты спектакль на музыку А. Пятрова. Успамінаецца Першы ўсесаюзны фестываль творчай моладзі тэатраў оперы і балета ў Мінску, калі ўпершыню «Стварэнне свету» ўбачылі маладыя артысты з многіх тэатральных калектываў краіны. Убачанае ўсхвалявала ўсіх. І часта можна было пачуць: «Як мне хацелася б станцаваць Еву»; або: «Мая мара — увасобіць вобраз Адама ў гэтым спектаклі». Прычым, не толькі танцавальна-пластычны тэкст, створаны вынаходліва і сучасна, захапляе артыстаў, але перш за ўсё — псіхалагізм «размовы», глыбокая духоўнасць герояў балета, якія насуперак біблейскай міфалогіі, вычварнасьці фавулы разбураюць той бар'ер, што падзяляе тэатр і жыццё, акцёра і чалавека.

Між іншым, пра гэты спектакль напісана балетнымі крытыкамі шмат спагадлівых артыкулаў, у тым ліку, і аўтарам гэтых радкоў.

Жаданне напісаць зноў узнікла пасля нядаўняга наведвання мінскага тэатра, дзе мне яшчэ раз давялося ўбачыць «Стварэнне свету».

У адшліфаваным ужо часам спектаклі з'явілася новая выканаўца — Ева танцавала Вольга Лапо.

Магчыма, я адкрыў тайну артысткі, але скажу, што станцаваць Еву яна марыла даўно, літаральна з рэпетыцыйнага перыяду, як кажуць, «з першых крокаў» герані балета. Шчыра перажывала, што не трапіла ў пачатковы спіс выканаўцаў гэтай ролі, хоць бы ў чацвёрты, пяты састаў. З сумам і адначасова з захапленнем глядзела яна на балерын, якія па-рознаму, але аднолькава пераканаўча, цудоўна трактавалі гэтую партыю — Людмілу Бржазоўскую і Людмілу Сінельнікаву.

А глядзела Вольга ўсе спектаклі «Стварэння». Здавалася, музыка гэтага балета праніка-

ла ў самае сэрца, у думках вывучана партыя, засталася самае «малое» — станцаваць.

Мінуў час, і выпадкова (тэатральная выпадковасць, колькім акцёрам яна шчасліва адкрывала дарогу ў вялікае мастацтва!) паявілася магчымасць на пэўнае «далучэнне» да вобраза Евы.

Рыхтавалася гастрольная падзетка па Італіі. Натхнёны дуэт

ную кантылену пачуццяў і перажыванняў. На працягу ўсіх гастрольяў дуэт Адама і Евы нязменна карыстаўся поспехам. Аднак у Генуі на дзіцячы раішнік я вырашыла не ўключыць у канцэрт гэты нумар — няхай дзеці паглядзяць іншыя, больш эфектыўныя і вясёлыя танцы. Старшыня генуэзскага Таварыства дружбы Італія — СССР Джанкарла Карэна, па

рыя харэаграфіі называе герані балетных спектакляў, вобраз якіх не стане духоўна завершаным у інтэрпрэтацыі зусім яшчэ юных, нявостных танцоўшчыц. Джульета і Жызэль, Махменэ Бану і Фрыгія, Яраслаўна і Талганай — гэтыя вобразы напоўнены «жыццём чалавечага духу», адкрываюць тайны высокага майстэрства толькі актрысам з ужо сфармі-

лёкае ад жыццёвых канфліктаў.

Натуральнасць становіцца сутнасцю быцця артысткі на сцэне. Гульні з Адамам, чароўная сваёй найўнасцю і пікантнасцю пластычных штрыхоў, «пражываюцца» артысткай з рэдкай арганікай, з поўнай верай у дзяцінства чалавецтва, якое яна стварае.

Нечакана пад глухі, трывожны грукат ці то грому, ці то набату разбураюцца, як картачны домік, ілюзіі дзяцінства. У свет увайшло Зло. Крохкая фігурка Евы трансфармуецца, як бы напружваючыся ад унутранага пратэсту, становіцца моцнай; гневам гараць вочы, сталёвы холад чаканіць падскокі, тонкія, нервовыя пальцы абараняюць твар — усё разам вобразна выражаны згустак волі і непрымірмасці.

«Разводдзе пачуццяў» — дуэт II акта: у ім графічна дакладна, эфектна вымалёўваецца танцоўшчыца то ў палёце натхнёных падтрымак, то ў элегантных партэрных позах.

Кульмінацый чалавечага драматызму стала ў артысткі сцэна аплаквання Адама. Сапраўды мастацкае адкрыццё! Недаўменне, затым жах, недавер да таго, што здарылася, адчай і, нарэшце, сумная пакорлівасць — уся эмацыянальная гама жаночых перажыванняў напаўняе пластыку Рэвкіма — лінія, якая няспынна струменіць і як бы аднаўляе жывапісныя кампазіцыі Бацічэлі...

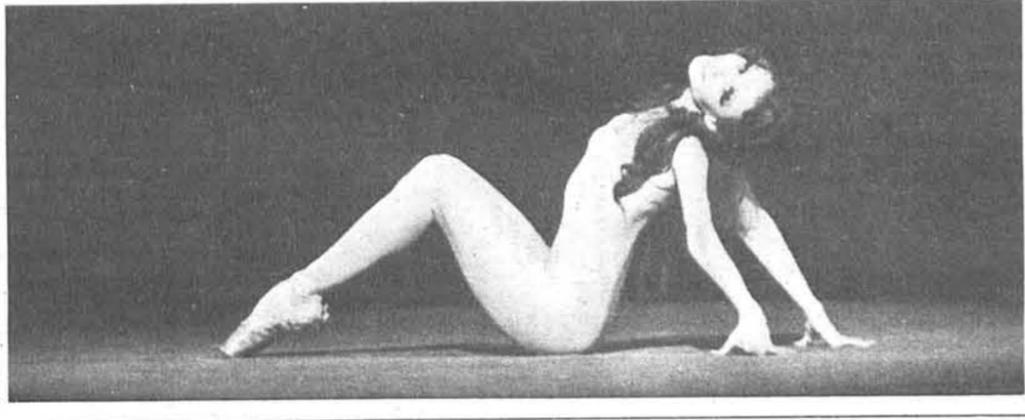
У стварэнні вобраза Евы Вользе Лапо «дапамаглі» яе былыя герані: дзіцячасць і пазію мары падаравала Золушка, лірыка-трагедыяныя рысы — Сольвейг, светлую чалавечнасць — Марыя, драматызм — Джулія. Дапамаглі розум, праца, непераадоўнасць жадання выканаць ролю Евы.

Дапамаглі партнёры (У. Камкоў, В. Саркісян, Ю. Раукоў), рэпетытары, балетмайстар. У іх, несумненна, знойдзца справядлівая заўвага і пажаданні яшчэ больш узмацніць экспрэсію вобраза, больш эмацыянальна ўзбудзіць фінал балета.

Усё гэта справядліва, але ж старт толькі ўзяты. І ўзяты ўпэўнена і натхнёна.

Наталля САДОУСКАЯ.
Масква.

«МНЕ Б ХАЦЕЛАСЯ СТАНЦАВАЦЬ ЕВУ...»

Адама і Евы ў цудоўным выкананні Л. Бржазоўскай і Ю. Траяна быў паказаны ўжо ў многіх краінах: Індыі, Шры Ланка, Сінгапуры, Малайзіі і Кіпры, Сірыі і Іарданіі. Але ў Італію гэтыя майстры выехаць не змаглі, тым не менш дуэт Адама і Евы ўжо быў пазначаны ў гастрольнай праграме.

Як быць? Вользе Лапо, уключанай у састаў групы балета, якая выязджала ў Італію, было прапанавана вывучыць гэты нумар. Як адказная за мастацкі змест праграмы, я, шчыра кажучы, пабойвалася за зладжанасць дуэта, яго гармонію, вобразнасць.

Першае ж выступленне Вольгі Лапо і яе партнёра Уладзіміра Камкова — мала сказаць — рассяяла трывогі: складаны ланцуг падтрымак быў выкананы не толькі «без запінкі і задзірычкі», але выліўся ў адзі-

запрашэнні якога мы прыехалі ў Італію, выказаў здзіўленне: чаму не ідзе гэты дуэт? На мой адказ, што наўрад ці дзецям варта паказваць такі складаны па лексіцы і філасофскай задуме фрагмент балета, Джанкарла сказаў: «Вы не ўяўляеце, якія неспрыстойнасці нашы дзеці глядзяць па тэлевізійных праграмах. Ваш дуэт пра каханне і пакуты настолькі эстэтычны, прыгожы і цнатлівы, што дзецям яго бачыць неабходна».

Цнатлівасць і прыгажосць... Да гэтых паняццяў я б яшчэ дадала драматызм і натуральнасць — рысы, якія раскрыла Вольга Лапо ўжо на мінскай сцэне ў спектаклі «Стварэнне свету», які стаў лагічным працягам цудоўнага выканання дуэта.

Вядомая ісціна, што балет — мастацтва маладосці. Але гісто-

раваным светапоглядам і творчым крэда.

Аналагічным з'яўляецца і вобраз Евы — вобраз у дынаміцы, вобраз у развіцці маральным, агульначалавечым.

Вольга Лапо менавіта так, паступова, крок за крокам «адкрывала» нам сваю Еву, скрозь прызму псіхалагічных нюансаў, ідучы ад унутранага да знешняга, кранула, усхвалявала, пераканала глядача.

Першае паяўленне Евы — Лапо сапраўды асацыіруецца, як напісана ў праграме да балета, з «іграй сонечных промяняў, подыхам ветру і трапятаннем лісця»: такая прыгожая і бязважкая яе грацыёзная фігурка, такія працягла-трапяткія яе пластычныя рукі. На сцэну выходзіць не Ева, жанчына з біблейскіх паданняў, а дзяўчынка, Аўрора з лёгкім, сарамяжлівым румянцам — дзіця прыроды, да-

ДОМ БЛАКІТНЫ І ЗЯЛЁНЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8).

ВАСІЛЬ. Сцёпа ўсё жартаваў над маёй прагнасцю да гранат, называў гэта гранатаманіяй... Ты памыляешся, дружа, я не люблю гранат. Я наогул зброю не люблю. Ты ж ведаеш, я марыў стаць будаўніком. Але ў баі граната першая справа, у гэтым я перакананы. Альбо ў такой воітытуацыі... Я дабраўся да палянкі, адсюль да ракі пляч крокаў, а там і Дуброўка... Трэба было абысці паляну, а я вылез на сярэдзіну, дурань. Карацей хацеў. Страляць перасталі... акружаюць. У палон... жывым... Ну-ну... давайце... бліжэй... Тоня, каханне маё, дзе ты?

Успыхае другі прамень, і мы бачым Тоню.

ТОНЯ. Я побач, Васілёк...
ВАСІЛЬ. Помніш, у шостым класе ты знайшла запіску ў парце?

ТОНЯ. Помню...

ВАСІЛЬ. Там былі словы... пра каханне. Гэта я табе напісаў.

ТОНЯ. Я здагадалася...

ВАСІЛЬ. А помніш, я табе

абяцаў будаваць у Дуброўцы лепшую ў свеце балніцу?

ТОНЯ. Ты будуеш...

ВАСІЛЬ. А Сцёпка сад абяцаў пасадзіць, каб тваім пацыентам хораша было.

ТОНЯ. Вы малайцы...

ВАСІЛЬ. Мне не давядзецца будаваць. Але балніца будзе! Лепшая ў свеце. І сад расціць. Ну, вось... Яны ўжо блізка. Бывай, родная мая! Перадай Сцяпану...

Гасне святло. Выбух скала нае зямлю... Паўза. Потым зноў мы бачым Камандзіра і Тоню.

КАМАНДЗІР. Што ж плакаць... Магчыма, у Дуброўку прайшлі, а назад прарывацца не могуць. Будзем чакаць.

ТОНЯ. Дазвольце я...

КАМАНДЗІР. І ў галаве не трымай! У цябе свая баявая задача...

ТОНЯ. Я прайду, я тут кожны кусцік, кожную травінку ведаю! Дазвольце, таварыш камандзір! Людзі ж ледзь на нагах трымаюцца...

КАМАНДЗІР. Будзем прарывацца. Мы на сваёй зямлі, яна і схавае, і дапаможа. А ты адпраўляйся ў лазарэт! Ясна, пытаюся?

ТОНЯ. Ясна...

КАМАНДЗІР. Вось так. Пачакаем хлопцаў яшчэ суткі, а там...

Камандзір выходзіць. Тоня застаецца адна.

ТОНЯ. Крыху солі мама збрэ, людзі дадуць. Можна, сала расстараяся. І хлеба... Мышка праскочу. Ну, Тонечка, смялей, ты ж камсамолка...

Тоня знікае ў лесе. З'яўляецца Камандзір.

КАМАНДЗІР. Карнікі ідуць да лагера, будзем, Тоня, прарывацца. (Аглядаецца, разумее, крычыць) Тоня! Тоня! Вярніся! Тоня!!!

Успыхае прамень пражэнтара, і мы бачым Тоню.

ТОНЯ. Я прайшла ў Дуброўку. Ноччу пракралася... Мама ўзрадавалася, плакала ад шчасця, што жывая я... Не адпускала назад... Бедная мая... І зусім мала засталася... Вось яна, наша палянка. Кастры тут палілі піянерскія, песні спявалі. А пад той бярозкай, на якой я торбачку з соллю схавала, Васілёк ды Сцяпанка біліся з фашыстамі... Дзе ж вы, мае верныя таварышы?

У промнях пражэнтараў з'яўляюцца Сцяпан і Васіль. Яны моўчкі глядзяць на Тоню.

ТОНЯ. Вы не загінулі, вы не маглі... Вы ж спрытныя, дужыя, смелыя. Вы жывыя... А мне крышачку не пашчасціла. Я ўцякала, пакуль сілы былі... Але яны... сабак пусцілі. А вы ведаеце, я сабак баюся... Не крыўдуйце на мяне, добра? Я веру, хутка не будзе на нашай зямлі гэтай погані. Ты, Сцёпачка, пасадзіш шмат цудоўных садоў, а ты, Васілёк, пабудуеш новыя прыгожыя гарады...

Усё мацней чуцен сабачы брэх і варожыя галасы.

ТОНЯ. Як жыць хочацца, людзі! Вось ён, Сцяпанкаў падарунак...

Прыстаўляе пісталет да сэрца. Гасне святло. Чуцен брэх, крыкі, потым усё змаўкае, і гучыць стрэл...

Ціха-ціха наплывае песня І. Лучанка «Паміць сэрца». Знікае памалу цемра, і мы зноў бачым лясную паляну. На ёй — Галю, Ігар, Барыса і Ветэрана.

ГАЛЯ (задумліва). Дзіўна... Тоня марыла стаць урачом, лячыць дзяцей, а я ўжо — студэнтка медыцынскага...

ІГАР. Не прапала і Васілёва мара будаваць новыя гарады. Ніхто не здолеў перашкодзіць мне паехаць на новабудоўлю. Гэта маё права, мой абавязак, наша з Васілём самая дарагая мара.

БАРЫС. І я выбраў сваю жыццёвую дарогу. Космас... Люблю я і зялёны лес, — як Сцёпа. Люблю і блакітнае неба, і поле люблю жытнёвае. Вось вабяць мяне, клічуць белыя зоркі...

ВЕТЭРАН (выходзіць на авансцэну). Так, сябры. Цудоўна жыць на свеце. Цудоўна будаваць новыя шчаслівыя гарады, берагчы здароўе дзяцей, марыць аб міжпланетных падарожжах... Хораша сёння ў нашым зялёным і блакітным доме, на нашай роднай зямлі. Ідзіце ў жыццё смела і ўпэўнена, прыносьце людзям дабро, шчасце не абміне вас. Вы не можаце не быць шчаслівымі, бо за гэта паклалі свае маладыя галовы і Тоня, і Васіль, і Сцяпан, і яшчэ шмат мужных, чэсных і цудоўных людзей. Зберажыце іх мары, зберажыце святло іх чыстых сэрцаў.

Галю, Ігар і Барыс становяцца побач з ім.

ГАЛЯ. Я не забуду цябе, Тоня... Дзякуй табе, родная...
ІГАР. Ты будзеш поруч са мной на рыштаваннях, Васіль...

БАРЫС. Сцёпа, чуеш, як гудуць ракеты на касмадроме? Нам з табай хутка ў палёт!

ВЕТЭРАН. Шчаслівай дарогі, сябры! Хай вам усё жыццё свеціць тры бярозы. Як тры зоркі. Як тры сэрцы...

ШЧАСЦЕ ПРАЦЫ

Народнаму артысту СССР Р. Янкоўскаму — 50

Прафесія актёра сярод многіх якасцей прадугледжвае — як абавязковую прафесійную вартасць — адданасць тэатру. Расціслава Янкоўскага вылучае асабліва знітанасць з тэатрам. Ад першай маёй сустрэчы з ім дваццаць — ужо дваццаць! — гадоў назад, калі вельмі малады Слава Янкоўскі з нейкай апантанасцю іграў у маладзёжных спектаклях, з поспехам паказаўся ў аглядае

творчай моладзі, ад першай маёй работы з ім у арбузаўскай «Дванаццатай гадзіне», дзе ён так шчыра і ярка іграў Ромку Безенчука, і па сённяшні дзень мне не даводзілася бачыць гэтага чалавека, занятага тым, што не мела б дачынення да тэатральнага мастацтва. Ён і сёння для мяне шмат у чым застаецца тым артыстычна-дапытлівым, поўным надзей і энергіі дзеячам сцэны, якога я ўбачыла ўпершыню. Ужо тады ў ім выяўлена была найкаштоўнейшая для актёра якасць — ён літаральна жыві чарговай роляй.

У Расціслава Іванавіча ёсць якасць выключна важная: ён сапраўды шануе — не на словах, на справе — сваю прафесію. А на справе — гэта зусім не проста. Актёр патрабавальны да сябе. Нягледзячы на вялікую занятасць, знаходзіць час для вернісажа, сімфанічнага канцэрта, бібліятэкі і спорту. Таму на сцэну, да гледача, прыходзіць мастак, узброены ведамі, чалавек, які шмат прадумаў і адчуў. Карацей кажучы, ён валодае галоўным «сродкам вытворчасці» актёра — сабою. У гэтым бачу я праяву высокай павагі да гледача, да мастацтва, да справы, якой ты служыш.

Кажучы, што Расціслаў Янкоўскі — чалавек шчаслівы. Шчаслівая знешнасць, самой прыродай створаная для сцэны, таленавітасць — таксама ад прыроды. І яму заўсёды шанцуе на ролі. Канечне, і знешнасць, і талент, і «паслужны спіс» яго ўражваюць. Яшчэ блі.. Нагульнаў, Фёдар Таланаў, Віктар, Чашкоў, Кім Жаркоў, Левінсон, Арбенін, Якаў Бардзін, граф Лейстэр, Антоній, Людовік, Чапурнай, Якаў Каламійцаў, Апымісценка, Кшыштаў Максімовіч, Макбет, Фларыян Гайшуні. Аднак вось што

вартасць асаблівай увагі: для актёра з вопытам такіх роляў, здавалася, ужо няма нічога нечаканага. Але і рэжысёры, і таварышы па тэатры, і блізкія — усе ведаюць, якое хваляванне ахоплівае Расціслава Янкоўскага, калі ён атрымлівае новую ролю. Ды хіба толькі да новай ён ставіцца з усёй адказнасцю!

Так што шчасце Янкоўскага «зараблена» шматгадовай бесперапыннай працаю. Працаю і талентам. Я ведаю, як удумліва і карпатліва, як апантана ён працуе, з якою ўвагаю слухае рэжысёрскія ўказанні, бывае, у спрэчках, у пакутлівых сумненнях... Янкоўскі, канечне ж, у руках пастаноўшчыка спектакля... зусім не «гліна». Ён, бывае, унутрана супраціўляецца рэжысёрскаму «дыктату». Робиць гэта не з-за ўпартасці або самаўлюбёнасці: ён прагне зразумець і быць зразуметым. А калі зразумее — тады ўсё сваё актёрскае ўмельства аддае яшчэ ледзь-ледзь намеранаму характару, не шкадуючы, не «эканомячы» сябе.

Калі ён працаваў над роляй Антонія, я нагадала яму, як К. С. Станіслаўскі цытаваў вялікага Сальвіні; для трагедыі патрэбны «тры рэчы» — голас, голас і яшчэ раз голас!.. Мне здавалася, што для Антонія голас Расціслава быў недастаткова моцны, свабодны, выразны. І ён стаў займацца голасам, вымаўленнем — з такім імпульсам, што было ясна: даб'ецца поспеху. І — дабіўся: голас загучаў магутна, вольна...

Расціслаў Янкоўскі працаваў з многімі рэжысёрамі. І слова «праца» тут мае асаблівы сэнс: артыст добра памятае і цэнціць гэтую агульную работу. Таму з удзячнасцю прыгадвае рэжысёра, пад кіраўніцтвам якога распачаў работу на сцэне, — Дзмітрыя Міхайлавіча Ляхавецкага, захоўвае памяць пра Уладзіміра Андрэевіча Маланкіна, цікавага, патрабавальнага, разумнага рэжысёра-педагога. Цяпер ён шмат працуе з Барысам Іванавічам Луцэнкам, і мы бачым плён гэтага супрацоўніцтва. У першую чаргу гэта — Макбет. Моцны, нейтаймоўны дух — і, разам з тым, слабы, уцягнуты ў ланцужковую рэакцыю зла... Спектакль трымае гледача ў напружанні; трывожная атмасфера, бурны рытм — і яркі, буйны, непаўторны характар... У поспеху спектакля, які ўжо шмат гадоў не сыходзіць са сцэны і выклікаў захапленне гледачоў Мінска, Горкага, Ленінграда, Масквы, а зусім нядаўна і гледачоў Будапешта, — у гэтым поспеху немалая доля выканаўцы галоўнай ролі Расціслава Янкоўскага. І нядаўняя работа гэтага актёра ўзрэдвала мяне: роля Сцяпана Судакова ў пастаўленым рыжскім рэжысёрам А. Кацам «Гняздзе цецерука» В. Розава — на мой погляд, вынік складанай, у многім новай і карпатлівай работы.

Мяркую, што наогул ён нас яшчэ неаднойчы здзівіць, гэты выдатны актёр!

Вера РЭДЛІХ,
народная артыстка РСФСР.

НАКОНТ НАШАЯ КІНАКРЫТЫКІ не без іроніі гавораць, што яе звыклдай формай рэзавання на фільмы стаў дзяжурны тэзіс: «разам з вартасцямі трэба ўказаць і на недахопы...» Вядома, гэтыя кпіны ў адрас рэцэнзентаў маюць пад сабой пэўны грунт — штампаі мы злоўжываем. Аднак, калі задумваешся пра паходжанне іх, узнікае думка пра... бумеранг. Ці не вынік гэта таго, ШТО аўтары кіна-творцаў выпускаюць на экран? Ці не было закладзена ў самой сцэнарнай першакрыніцы ўсё гэта — «наштоўнасці» і «пра-лікі», «шматзначнасці» і «схе-ма»? Прынамсі, калі знаёмішся запар з некаторымі экраннымі творамі студыі «Беларусьфільм», адчуваеш, што з-пад пяра рэ-

нарнасць — спадарожнік такіх характараў. Прыгадаем такі эпізод: Марыя дае інтэрв'ю. Пра што ідзе гаворка? Марыя выступае супраць рэкордаў, якія дасягаюцца дзеля саміх рэкордаў і не маюць пад сабой рэальна-гаспадарчых падстаў, жыццёвай неабходнасці. Знята сцена інтэрв'ю знарок прыземлена, каб паказаць падкрэслена звычайнага чалавека, які няўмела паводзіць сябе перад мікрафонам. Магчыма, калі задумваўся эпізод, мелася на ўвазе паказаць падкрэслена жыццёвую манеру паводзін Марыі, яе натураль-

па-за кадрам гэтага фільма, ён, магчыма, робіць рашучыя і паслядоўныя ўчынкi, раскрываецца ў сваёй упартасці або шчаслівым прызначэнні на ролю пераможцы. На экране ж — толькі абазначанне тэзісу і яго «візуальнае» пацвярджэнне.

У абодвух фільмах людзі паказаны без сур'ёзных роздумаў, сумненняў, хістанняў. Яны, як кажучы, не ведаюць таго, што часам дае нам падставы лавіць чалавека палавічкай тым. Але і цэласныя такія заданні мастацкай натуре не назавеш. Пазнаеш толькі адно: калі яны кахаюць, дык без аг-

НА МЯЖЫ СПРОШЧАНАСЦІ

рэцэнзента амаль абавязкова з'явіцца тая наданучлівая формула — «разам з вартасцямі...»

Ды нататкі мае сёння не аб крытыцы. Паглядзім прэм'еры студыі «Беларусьфільм».

«Даждзі па ўсёй тэрыторыі» і «Родная справа» — назвы, якія нядаўна з афіш запрашалі гледачоў у кінатэатры. Абодва фільмы ў нечым блізкія. Хоць бы тэматычна: яны — сучасныя, зробленыя на вясковым матэрыяле.

Якія яны любяць гэтыя неаб-слыжныя ў сваёй прасторы і сваім харакце вясковыя іраныды, знятыя апэратарам так маляўніча і эфектна! Глядзіць на экран настальгічным поглядам хтосьці з цяперашніх гарадскіх жыхароў і міжволі думае: вось пачыны б на гэтую гару з бярозамі, з хвоймі, з таполямі, з дубамі і з вышыні свайго дзяцінства зноў палюбавацца до-світкам або маляўнічым сонечным захадам... І гунааператары папрацавалі адмыслова: вы чуюце шапаченне? рачных хваляў, шэпт лісця, гоман хваёвых га-лі... А там, у далечыні, сярэд-намоў ужо успыхваюць агеньчы-ны ў вонках, а калі дзея ад-бываецца ўдзень, — у шыбах з'іхаціць сонца...

З гэтага можна іранізаваць. Аднак жа часта кінаэкран у такіх выпадках і сапраўды хва-люе. Ён абуджае ў нас асацыя-тыўныя ўспаміны і эмацыяналь-ныя адказы на такую экранную лірыку. Заўсёды? Не, далёка не заўсёды. Пейзажныя ідыліі або настраўныя кадры, бывае, пры-гожыя і маляўнічыя, але яны не паглыбляюць наша ўяўлен-не пра змест і сутнасць маста-цкага твора. Ці трэба зноў і зноў гаварыць пра тое, што мантанг кінатвора — кампанент, які мае ўплыў на гучанне асобных эпі-зодаў, кадраў і наогул усёй стужкі?

Як жа ўсё гэта выглядае ў названых намі творах «Бела-русьфільма»?

Спачатку — знаёмства. Аўтары абодвух фільмаў адразу ўводзяць сваіх герояў у тыя праблемы, якія павінны заха-гіць і нас, гледачоў. Тым самым персанажы як быццам паўста-юць адразу ў дзеянні. Вось Ма-рыя (С. Тармахова) ў «Даж-джоў...» Знаёмімся мы з ёй за-вочна: старшыня калгаса пра-пануе яе прызначыць брыгадзі-рам трактарыстаў. У «Роднай справе» герой Іван Шальнёў (Г. Ягораў) прыязджае ў род-нае сяло з Поўначы. Спятко-ны дзень, звычайныя калгасныя будні, і ён, крочачы па вёсцы, там пажартуе, тут дасць пара-дуны... Абаяльны і нават высака-родны, ён выглядае, як цяпер кажучы, раскаванай натурай.

Так у абодвух фільмах зроб-лена заяўка на характары асо-ноўных герояў, галоўнай рысай якіх з'яўляецца іх адданасць роднай справе, роднай зямлі.

Але чым далей вы глядзіце фільмы, тым больш знаёмым аказваецца гэты прыём увя-дзення персанажа ў сістэму «знаёмых незнаёмцаў». У ха-рактары Марыі ёсць нават штосьці плакатна знаёмае. Воб-раз лагічна пабудаваны, ра-цыянальна зададзены. Адчуван-не такое, што Марыя падобная да тых, каго мы называем «знаёмымі незнаёмцамі». Арды-

насць. Атрымалася ж не зусім зразумелая і пазбаўленая сэнсу сцена, якая нічога не дадае да нашага ўяўлення пра гэты ча-лавечы характар.

Звернем увагу на двух стар-шынь калгасаў. У «Дажджоў...» ролю старшыні іграе артыст А. Трышкін, у «Роднай справе» — артыст Ю. Кацін-Ярцаў. Абодва гэтыя персанажы ў роз-ных абставінах праўляюць ад-ну і тую ж, даволі распаўсю-джаную ў кіно сярэд такіх персанажаў, рысу: сялянскую кемлівасць. Праўда, у «Даж-джоў...» старшынёўская кем-лівасць катэгарычная і ўпар-тая, а ў «Роднай справе» — больш гнуткая і лагодная... Зноў жа, гэта той выпадак, ка-лі ты пазнаеш у, здаецца, «не-знаёмым» экранным персанажы штосьці даўно знаёмае, вары-янт вядомага ўсім.

У фільме «Даждзі па ўсёй тэрыторыі» канфілікт пабудаван-ны на розных поглядах і разу-меннях такіх паняццяў, як та-варыскасць, гонар, пацудзе асабістага абавязку. Калі Ма-рыю прызначалі брыгадзірам, трактарысты казалі: «Ну што ж, мы — ёй, яна — нам». Ма-рыя абяцана была дапамога, тэхніка, і ўсё гэта разам з ёй прыйдзе ў брыгаду, паможа вы-конваць планы, здабываць по-спех. Узнікае адчуванне пара-даксальнай зацікаўленасці бры-гады ў агульным поспеху: ула-ніцка-калектыўная зацікаўле-насць. Як быццам, аўтары філь-ма — сцэнарыст А. Зыкаў і рэ-жысёр У. Шмакаў — і прапану-юць нам мастацкі аналіз гэтай своеасаблівай з'явы.

У фільме «Родная справа» ў Івана Шальнёва таксама ёсць маральна-этэрчныя антыподы. Той жа старшыня калгаса Пе-стаў і Сямён (артыст А. Руда-коў). Сямён абяцвае сваё крэ-да, калі апраўдвае сябе: «Я сваё адраваў. Астатні час мой. Што мне, больш за ўсё трэба?» Просталінейнасць такой заявы як быццам сведчыць пра ад-моўныя рысы характарау. Не спытайцеся з высновамі. На экране перад намі хутэй яшчэ адна разнавіднасць бес-характарнасці. Актыўная пазі-цыя Івана Шальнёва больш заяўлена ў тэзісах, чым раскры-та як праява пэўнага характа-ру, які супроцьстаіць Сямёну і старшыні калгаса Пеставу.

Галоўныя ўчынкi персанажаў, якія маглі б глыбей раскрыць нават і па-плакатнаму заяўле-ныя характары, робяцца, як кажучы, «па-за кадрам». У кад-рах часцей ідуць размовы, спрэчкі, пошукі славесных фар-муліровак, апраўданняў тых або іншых прынцыпаў. У «Даж-джоў...» ёсць такі Чарняк (ар-тыст В. Альшанскі), пра якога трактарысты кажучы: «Дзе Чарняк — там вярняк...» І аб-лічча персанажа толькі пацвяр-джае, што недзе там, зноў жа

лядкі; калі ненавідзяць, дык усёй душой; калі працуюць, дык заята, не ведаючы стомы... Такія персанажы і не абяцваюць нічога нечаканага гледачу. Мы можам не здагадвацца адразу аб тым, што канкрэтна скажа ці зробіць у дадзеным выпадку чалавек, але ў якім кірунку ён будзе дзейнічаць, калі кахае і калі спрачаецца з апанентам, — ясна з самага пачатку.

На маю думку, у «Даж-джоў...» Марыя і ў «Роднай справе» Лена (артыстка А. Леф-ціц) закранаюць нешта новае ў нашых кінематаграфічных уяў-леннях пра жаночае ішчасце. Вобразы, створаныя ў гэтых стужках, мелі магчымасць рас-крыцца больш ёміста і эмацыя-нальна неадназначна. Рэжысу-ра ў абодвух выпадках запра-сіла на ролі актрысы, здатных нешаблонна раскрыць далікат-нае жаночае пацудзе вялікага паэтычнага сэнсу. Пра гэта зда-гадваешся і ў гэты пачынаеш верыць на пачатках гісторыі як пра каханне Марыі, так і пра каханне Лены. Ды сцэна-рысты і рэжысура не знайшлі таго сюжэтнага і эмацыяналь-нага парывання для сваіх ге-раінь, каб духоўная адметнасць кожнай з іх раскрылася шчо-дра і нечакана.

Фільмы глядзяцца. Есць у іх кінематаграфічна ўдалыя мясці-ны, мантажныя сказы, пейзаж-ныя кадры, вастрой. Часам яны наводзяць на думку, што сю-жэтныя калізіі падказваліся жыццём. І, разам з тым, сабра-ныя ў адно гэтыя паасобку ўзя-тыя правільныя і жыццёвыя эпізоды, кадры, пейзажы, пер-санажы выглядаюць выпадкова аб'яднанымі. Мабыць, без таго, што яшчэ Л. Талстой называў «работай душы», мастацкія пер-санажы не могуць сёння ўсту-піць у сапраўды жыццёвы ўзаемаадносінны, канфілікт, якія па-новаму трактвалі б тэму адданасці чалавека свай-му абавязку, роднай справе, роднай зямлі.

Відаць, сярэд гледачоў будучы і такіх, наму спадабаюцца стужкі, створаныя сцэнарыстамі А. Зыкавым і А. Макаравым, рэжысёрамі, У. Шмакавым і А. Яфрэмавым, апэратарамі А. Аўдзеевым і Б. Аліферам, бо... Вось тут і дазволіце вяр-нуць бумеранг аўтарам філь-маў. Хоць яны зусім розныя люд-зі, а ў А. Макарава — даволі вядомага прайзніка — ёсць ужо свае сталыя прыхільнікі-чыта-чы, але ўсім ім хочацца пас-лаць, на жаль, дзяжурны тэ-зіс крытычнага рэзавання на такія фільмы і ськазаць, што ў мастацкіх стужках «Даждзі па ўсёй тэрыторыі» і «Родная справа» разам з вартасцямі трэ-ба адзначаць і недахопы. Неда-хопы, мабыць, такія, якія мож-на было б і прадбачыць, чытаю-чы літаратурныя сцэнарыі. Творчай смеласці і навізны, якія б абяцалі мастацкае адкрыццё ў сучаснай вясновай тэматыцы, у іх не было. Пра гэта не цяж-ка здагадацца, калі глядзіш фільмы, якія таксама не сталі мастацкім адкрыццём.

Людміла САЯНКОВА.

РАЗМОВА, ЯКАЯ АДЫБЛАСЯ

Звычайна да спрэчак, якія для нас асабліва важныя, мы вяртаемся ў думках, быццам зноў і зноў пракручваем магнітафонную стужку, працягваем бескампрамісны дыялог з сабой і са сваімі апанентамі.

Хранікальна-дакументальны фільм «Дзелявая размова» («Тэлефільм», 1979) па пабудове нагадвае менавіта такую спрэчку, у якой хочацца прыняць удзел. Таму што ў ім узняты вострыя праблемы, ідзе жывая, «не для кінакамеры», размова.

У сваім рабочым кабінце галоўны інжынер Гродзенскага завода «Радыепрыбор» А. І. Мазур праслухоўвае магнітафонны запіс пасяджэння бюро рацыяналізатараў. Слухае, пераважна курыць, задумваецца, спрачаецца, не пагаджаючыся, зноў курыць. І перад яго вачамі зноў і зноў паўстаюць удзельнікі пасяджэння, якім ён жа кіраваў (так не падыходзіць слова пасяджэнне, хочацца сказаць — «дзелявая размова»), успываючы постаці тых, хто вызначае сённяшняе аблічча завода, яго славу і горадасць, — рацыяналізатараў.

Ужо ў самой форме кінаапаздання (аўтар сцэнарыя І. Пісьменная, рэжысёр В. Жыгалка, апэратар П. Кульгавы, рэдактар Э. Мілова) ёсць канфліктная сітуацыя, якая не так часта сустракаецца ў дакументальных фільмах на рабочую тэматыку.

«Дзелявая размова», на першы погляд, — фільм аб праб-

лемах рацыяналізатараў. Знайсці адказы на ўзнятыя напачатку пытанні: «Хто такі рацыяналізатар? Чаму людзі займаюцца рацыяналізатарскай работай у вольны час? Як наогул яны знаходзяць у сабе парыванне, творчы энтузіязм, каб зрабіць тое або іншае аўтарскае вынаходніцтва, што ім рухае?» — вось, здавалася б, мэта, дзеля якой аўтары знаёмяць нас з героямі фільма, вось дзеля чаго сабраліся яны на чарговае пасяджэнне бюро УТВР.

Але мы бачым не справядліва пра тое, што робіцца і будзе зроблена на заводзе. У фільме рабочыя ўсхвалявана гавораць пра складанасці творчасці ва ўмовах, у якіх яшчэ даводзіцца працаваць. Прычым размова ідзе не вузкапрафесійная, а закранаюцца праблемы, якія паўсюдна патрабуюць вырашэння ў вытворчасці.

Характэрна, што ў фільме яскрава выяўлена і падкрэслена актыўная грамадзянская пазіцыя кожнага яго ўдзельніка.

Для маральнага выхавання маладога рабочага сёння важна, якую ролю ў творчасці мае прынцып матэрыяльнай зацікаўленасці. Але паслухайце:

«Калі б за рацыяналізатарскія прапановы не плацілі, сапраўдныя аўтары тварылі б, а сааўтараў было б менш»; «Франтавікі ішлі ў бой і жыццё аддавалі не за ўзнагароды»; «Калі чалавек гаворыць: «Дзякуй вам, у мяне мазалёў няма» — вось дзеля чаго творыш», — вось што разам з героямі

сцвярджаюць аўтары фільма і разам з імі чакаюць адказу на пытанне, ці карысна, ці неабходна «спускаць» аднолькавы план па рацпрапановах цехам, дзе большасць рабочых высокай кваліфікацыі, і такім, дзе ў асноўным навічкі вытворчасці. І пагаджаюцца з героямі ў тым, што наўрад ці будзе моладзь творча ставіцца да работы, бачачы, што ўкараненне прапаноў вопытных рабочых адкладваецца на год-два.

Кожны чалавек павінен любіць сваю прафесію, і калі будзе гэта любоў, то будзе і імкненне да творчасці. Гэта толькі няпоўнае кола пытанняў, задумцаца над якімі прымушае фільм.

На жаль, страшная размова і справы герояў фільма зняты бяспасрэчна, часам аднатонна. Пошуку і творчасці ў вынаходніцкім рашэнні фільма відавочна не хапае. У моманты, калі глядачу хочацца паслухаць цікавых людзей або ўбачыць справу іх рук, камера раўнадушна слізае па іх тварах або прапануе глядачу такія знаёмыя міліяны дзівочыя тварыкі ў белых халаціках (можна назваць толькі тры ўдала, пераканаўча і канкрэтна знятыя вынаходніцтвы: станок для зняцця ізаляцыі, «музычная шкатулка» і так званы «месяцаход»).

Тым не менш, характары сьлэсараў-інструментальшчыкаў маюць нам абагульнены партрэт нястомнага ў творчасці рабочага чалавека.

Нэлі КРЫВАШЭВА.

АСОБА — БУЙНЫМ ПЛАНАМ

Адна з галоўных тэм тэлевізійнай публіцыстыкі — чалавек і яго справа. Гэта аксіёма. І ўсё ж чалавека, паказанага буйна, маштабна, усебакова, на нашых хатніх экранах даводзіцца бачыць не часта.

Таму кожная сустрэча з чалавекам цікавага лёсу, багатага жыццёвага вопыту прыцягвае і застаецца ў памяці. Асабліва, калі ваш суб'яднік — чалавек гаваркі і, што называецца, кантактны.

Менавіта такую сустрэчу і наладзіла для глядачоў рэдакцыя эканомікі сельскай гаспадаркі БТ у адной з новых праграм, названай «Запалі ў душы агонь». «Мэта гэтай перадачы, — гаворыць яе аўтар і вядучы І. Пінчук, — паказаць кіраўнікоў калгаснай гаспадаркі, якія ўмеюць згуртаваць людзей, павесці іх за сабой, а праз яркую асобу — паказаць жыццё вёскі ва ўсіх яго ўзаемазвязях».

Аркадзь Паташкін прарочылі артыстычную кар'еру. «Веру ў вашу зорку», — напісаў маладому артысту Гомельскага абласнога драматычнага тэатра вядомы рэжысёр. Аднак зусім на іншым небасхіле ўзыйшла тая зорка. Шукаючы сваю дарогу ў жыцці, Аркадзь Аляксеевіч становіцца педагогам, а пазней — дырэктарам дзіцячага дома. А ў 54-ым годзе ў ліку 30-тысячнікаў накіроўваецца ў калгас.

«Першае пытанне, якое мне задалі калгаснікі на агульным сходзе, — успамінае Паташкін, — ці надоўга я застануся ў іх».

На гэтае пытанне адказала само жыццё чалавека, які і цяпер узначальвае калгас імя Урыцкага на Гомельшчыне — адзін з лепшых у рэспубліцы. «Будаваць новую вёску — было маёй запавятай марай», — гаворыць ён.

І рысы гэтай новай вёскі, рысы новых адносін да працы мы яскрава ўбачылі на экране.

Пра сваю працу, свой дабрабыт і свайго старшыню гаварылі ў кароткіх інтэр'ю, узятых на рабочых месцах, самі калгаснікі.

А аб праблемах, якіх было шмат, гаварыў сам старшыня калгаса. Проста, нібы суб'ядніку, расказваў ён, як нялёгка было вырашаць мноства праблем — ад «цяжасці кадраў» да такой, напрыклад, дзе набыць мэблю для новых дамоў калгаснікаў, дзе купіць пародзістых скакуноў для ўласнай конна-спартыўнай школы, якая арганізавана для дзяцей калгаснікаў (эканоміка буйной звышрэнтабельнай гаспадаркі, якой стаў калгас, можа сабе дазволіць і гэта).

Адным словам, мы пазнаёміліся з гаспадаркай, дасягненні якой бяспрэчныя, а вопыт агульнадаступны, з людзьмі, якія атрымліваюць ад сваёй працы не толькі матэрыяльнае заахвочванне, але і маральнае задавальненне. Мы рады былі пазнаёміцца з імі і ўдзячны ім за іх працу, а работнікам тэлебачання — за тое, што наладзілі гэту змястоўную і цікавую сустрэчу.

Р. ДЗМІТРЬЕВА.

МАЁ ПЕРШАЕ ПЫТАННЕ да Леаніда Андрэвіча — што такое, на яго думку, тэлевізійная рэжысура? — Тэлебачанне сінтэзавала ў сабе выяўленчыя магчымасці многіх мастацтваў: і тэатра, і літаратуры, і жывапісу, і кінематографа. Здавалася б, за гэтым сінтэзам ха-

шання на тэлеперадачу, не адчувалі сябе савана, ненатуральна. Ён можа прымяняць ці не прымяняць законы Станіслаўскага (у кожнага свой рэцэпт), але ў выніку глядач павінен адчуць, што тэлебачанне прынесла яму цікавую сустрэчу з цікавым суб'яднікам.

— Стылістыка «Акцэнтаў» — гэта сімбіёз розных жанраў, розных элементаў тэлеапаздання. У перадачы выкарыстоўваліся і пантэліма, і інсцэніроўкі, і лялечны тэатр, і кінаматэрыял, выпускі «Кнота», карыкатуры Бідструпа, жанравыя малюнкi. За час існавання «Акцэнтаў» на ТБ было пастаўлена каля 30 арыгінальных інсцэніровак. У апошніх выпусках з'явілася новая рубрыка «Думкі і афарызмы», «3 правілаў этыкі», у перадачы выкарыстоўваліся афарызмы клуба «Дванаццаці крэслаў» «Літаратурнай газеты».

Думаю, што ўсё гэта ажыццяляе нашу перадачу, робіць яе больш даступнай, больш дзейснай. Але злоўжываць выяўленчым матэрыялам мы не можам. Паколькі «Акцэнты» — універсітэт савецкага этыкету, значыць, на першым месцы — слова, пазіцыя аўтараў і ўдзельнікаў перадачы. Выяўленчы ж рад толькі пацвярджае нашы сцвярджэнні. Магчыма, у будучым ён зойме больш істотнае месца ў перадачы. Пра гэта нам трэба яшчэ думаць. Ва ўсіх ім выпадку, я не забываю, што тэлежысёр — гэта драматург, незалежна ад таго, робіць ён арыгінальную пастаноўку або трансліруе футбольны або хакейны матч.

— У вашай перадачы прымаюць удзел многія спецыялісты, вучоныя. Ідзе прафесійная размова. У той жа час яна разлічана на масавага глядача. Як вы дамагаецеся папулярнасці, а галоўнае, «дзеяснасці»?

— «Акцэнты» — навукова абгрунтаваная перадача. І пры гэтым яе можна назваць папулярнай. Дастаткова сказаць, што зусім нядаўна на канферэнцыі глядачоў у Бабруйску яна заняла 1-ае месца па аўтарытэтнасці. Савецкі этыкет — навука параўнаўча новая. Некаторыя яе паняцці не ўкладваюцца ў стэрэатыпы, таму ад стваральнікаў тэлеперадачы патрабуюцца асабліва, я б нават сказаў, «цяпличная» тэмпература, каб не забіць партрэт тэорыі, навуковых

Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вшчання Беларускага тэлебачання рыхтуе творчы партрэт народнага артыста СССР Расціслава Янкоўскага. У перадачу ўвойдуць фрагменты са спенціяляў з удзелам Расціслава Іванавіча, дакументальныя фотаздымкі.

На здымку: рэжысёр перадачы У. Трацякоў і народны артыст СССР Р. Янкоўскі.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

МАЙСТЭРСТВА ПЕРАКОНВАЦЬ

Тэлебачанне як сродак масавай камунікацыі і як мастацтва трывала заняла сваё месца сярод іншых мун, і ў пошуках новых выяўленчых сродкаў дэманструе свае магчымасці. Немаю, а можа, і найбольш істотную ролю ў гэтым пошуку выконваюць тэлежысёры. Размову пра гэтую прафесію, пачатую інтэр'ю з В. Карпілавым, мы працягваем гутаркай з рэжысёрам маладзёжнай рэдакцыі Беларускага тэлебачання Леанідам Петрушой, які ўжо амаль тры гады разам з калектывам аднадумцаў стварае тэлеперадачу «Акцэнты» — універсітэт савецкага этыкету.

ваецца элементарная эклектыка. Так, дарэчы, і думаюць многія дзеячы культуры, у тым ліку і тэлевізійныя. На іх погляд, ад спалучэння ў тэлеперадачы дакумента з інсцэніроўкай атрымліваецца змяшанне жанраў. Я ж, зыходзячы са сваёй практыкі, лічу, што менавіта такі сімбіёз жанраў найбольш дапушчальны ў тэлевізійнай творчасці. Гэта сцвярджае і перадача «Акцэнты».

Сапраўды, тэлевізійная рэжысура — гэта, на мой погляд, здольнасць «адкрыць» чалавека. Чалавек дзеліцца з тэлеэкранам сваімі думкамі, роздумам, эмоцыямі. Не кожнаму ўдаецца ў кадры раскрыцца да канца. Гэта, з пункту гледжання псіхалогіі, справа доволі складаная. І тут наўрад ці дапамогуць экспромты. Экспромт добры тады, калі яму папярэднічае старанная падрыхтоўка. Вось тэлежысёру і трэба клапаціцца перш за ўсё пра тое, каб людзі, запро-

— Можна, вы ўсё-такі падзеліцеся сваім «сакрэтам адкрыцця» суб'ядніка?

— Увогуле тут няма асаблівага сакрэту. 6-8 рэпетыцый перад кожнай тэлеперадачай — вось прырода таго ўяўнага экспромту, пра які ўжо гаварылася. Імкнуса да таго, каб выступленне кожнага запрошанага на перадачу будавалася па законе, адкрытым яшчэ А. Купрыным: інтрыгуючы пачатак, змястоўная сярэдзіна і ўсеабадымая канцоўка.

— Леанід Андрэвіч, вы закранулі цікавую тэму — сінтэз на ТБ магчымасцей іншых мастацтваў. Некалікі слоў пра яго перадгісторыю. Існуе тры этапы тэлевізійнай рэжысуры: ад пераймання і імкнення заявіць пра сябе як пра самастойны, асаблівы від творчасці, адмаўляючы пры гэтым усяляка перайманне іншага мастацтва, да сінтэзу сродкаў, магчымасцей іншых мастацтваў. Як на практыцы вы бачыце магчымасць ажыццяўлення гэтага сінтэзу ў перадачы «Акцэнты», дзе больш журналістыкі, чым мастацтва?

абгрунтаванню нашых паводзін.

Складанасць у тым, што даводзіцца гаварыць пра рэчы, здавалася б, зразумелыя, часам нават банальныя. Кожны глядач мае, канечне, свой пункт гледжання. Нам жа трэба пераканаць яго ў правільнасці нейкага пэўнага рашэння. І тут галоўнае — не збіцца на павучальнасць, на зойліваць. Увесь сэнс перадачы — каб пераканаць.

Павінна быць яшчэ і гранічная шчырасць. Памятаеце, як гаворыць Дронаў — М. Чаркасаў у фільме «Усё застаецца людзям»?

Дык вось, перафразуючы гэтыя словы, мы можам сказаць: усё аддаецца людзям. Гэта звышзадача перадачы «Акцэнты» і ўсіх, хто над ёй працуе. А паказчык дзейнасці нашай перадачы — пісьмы глядачоў. Іх прыходзіць нямала. Есць і пісьмы-падзякі: значыць, усё-такі дапамагаюць камусьці нашы перады.

— Вы не спрабавалі прымяняць у «Акцэнтах» метады «правакаваных сітуацый», якія з такім поспехам выкарыстоўваюцца ў перадачах Эстонскага ТБ?

— Мне здаецца, што мы наступілі б незвычайна, ужы-

ваючы такі метады. Наша задача — аналіз. А ў «справакаваных сітуацыях» усё-такі дапушчальны элемент выпадковасці. Нам жа важна, як сам чалавек выходзіць на сітуацыю.

— Пераканаць глядача роздумам, далікатнай размовай — мэта перадачы. Галоўную ролю ў гэтым іграюць вядучыя, удзельнікі перадачы. Раскажыце пра іх, калі ласка.

— Чалавек заўсёды шукае апраўдання сваім учынкам. Таму неабходны для яго погляд збоку, аб'ектыўна ацэнка яго паводзін. Такую ацэнку і даюць вядучыя, удзельнікі перадачы. Іх было каля сарака з моманту заснавання «Акцэнтаў». Кандыдаты навук, прафесары, псіхатэрапеўты, юрысты, псіхологі прымаюць удзел у абмеркаванні норм і правіл савецкага этыкету. Наша задача — зрабіць так, каб гутаркі спецыялістаў з глядачамі не насілі вузка спецыяльны павучальны і строга навуковы характар. Імкнемся ўстанавіць сувязь з жыццёва значымі праблемамі, і ўжо з гэтага пункту гледжання просім спецыялістаў каменціраваць тыя або іншыя сітуацыі.

Гутарку вяла В. МЯДЗВЕДЗЕВА.

ДА НІНА ПРЫЗНАННЯ

Герой Савецкага Саюза, Герой Сацыялістычнай Працы Кірыла Пракопавіч Арлоўскі... Жыццё і дзейнасць гэтага славаўтага сына беларускага народа, бясстрашнага партызанскага намандзіра грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, выдатнага партыйнага і гаспадарчага дзеяча прыцягала і прадаўжае прыцягваць увагу мільянаў людзей.

У кнігах «Побач з табою», «Мяцёнае сэрца», «Чалавек з легенды», у апазданых і нарысах расказалі пра яго Андрэй Макабнак і Макар Паслядовіч, Валяцін Панамароў і Ілья Ражкоў. Немала твораў прысвяцілі яму і мастакі. Хацелася б прадставіць сёння адно з жывапісных палотнаў — партрэт Кірыла Пракопавіча, напісаны мастаком Уладзімірам Стальмашонкам. Гэта адна з апошніх работ жывапісца, якая разам з партрэтамі акадэміка Акадэміі навук БССР П. І. Альсміна, народнага паэта Беларусі Януба Коласа, народнага артыста СССР Р. Шырмы, партыйнага кіраўніка С. Прытыцкага, вядомых металургаў краіны П. Селязнёва, Я. Праскурава, І. Каель, старшын калгаса «Чырвоны Кастрычнік» К. Гарулі і многіх іншых, уваходзіць у серыю партрэтаў нашых сучаснікаў. Серыю, якой мастак некалі даў назву «Сыны Радзімы», звяртаючыся ў сваёй творчасці да вобразаў тых, наго вылучыў народ на пярэдні край, тых, у кім

сманцэнтраваны лепшыя рысы народнага характару, уасоблены самыя высокія маральныя якасці.

У рабоце над партрэтамі К. П. Арлоўскага Стальмашонка прываблілі складанасць і прыгажосць гэтага чалавека, яго маральная веліч і сіла характару. «Маё жыццё, мабыць, складанае сумесь мірнага паху спелай збажыны і горкага трывожнага парахавага дыму», — гэтыя словы Арлоўскага з кнігі В. Панамарова «Мяцёнае сэрца» шмат гавораць пра яго.

Натуральна, яркая асоба К. П. Арлоўскага, яго шырокая грамадская вядомасць, непадзельнасць яго асабістага лёсу з лёсам усяго народа патрабавалі выяўлення маштабнасці, манументальнай прыўзнятасці і такога ж моцнага выказвання пацучэнняў, якія былі ўласцівыя гэтай чалавеку. У рабоце над вобразам мастаку дапамагло ўжо само асэнсаванне характару героя — вельмі патрабавальнага да сябе і строгага да іншых, чалавека смелых рашэнняў і ўзорнай дысцыпліны, вялікай адданасці Радзіме. Менавіта гэтыя рысы падказалі мастаку інтэнсіўны і ў той жа час строга і пластычны сродкі.

Мастак адмаўляецца ад прамога натуральнага адлюстравання, тым самым пазбягаючы бытапісалнасці. Жывапісная мова твора валяе, антыўная. У партрэце набывае асацыятыўную сілу кожная пластычная дэталі. Лініі ў палатне строга, рашучыя. Залацістымі фарбамі напісаны твар, нібы намертнам да іх — дзве залатыя зоркі на грудзях Арлоўскага. Смелая колеравая манера жывапісца ўжо сама па сабе дапамагае нараджэнню вобраза.

Рэзкі паварот галавы нібыта падкрэслівае парывістасць, заўсёды ўласцівую Арлоўскаму, які горача адгукаўся на ўсе падзеі, горача іх перажываў. Арлоўскі быў чалавек настолькі шырокіх інтэрасаў, настолькі вялікага лёсу, што мастак, каб паказаць гэта, выкарыстоўвае своеасаблівы кампазіцыйны прыём. Ён узбуйняе фігуру, набліжае яе да глядача, зразае крошкі палатна — і тым самым аказваецца, што па сваіх маштабах чалавек нельга ахапіць зронам, ён быццам выходзіць за межы бачнага.

Няма ў партрэце і канкрэтнага фону. Каларыстычная гама яго пабудавана на спалучэннях чырвонага, жоўтага, белага, чорнага. Увесь жывапісны лад стварае адчуванне напружанасці, драматызму — і ў той жа час чысціні, парывістасці і энергіі. І яркія кветкі ля краю палатна — даніна прызнання і паханы да гэтага палымнага барацьбіта, камуніста, Чалавека.

В. ЖУК.

Paica ЧАСТНОВА.

ЗА АПОШНІЯ ГАДЫ атрад майстроў беларускай керамікі папоўніўся вялікай групай маладых мастакоў — выхаванцаў БДТМІ. Што ж прынесла маладое пакаленне ў дэкаратыўнае мастацтва рэспублікі? На якія традыцыі абапіраюцца маладыя керамісты ў сваёй творчасці і ці можна гаварыць аб новай творчай змене?

Для таго, каб паказаць дынаміку працы, а таксама даць больш поўную і аб'ектыўную ацэнку сучаснаму стану керамікі рэспублікі, будзем разглядаць гэтыя пытанні ў адзіным кантэксце з гісторыяй беларускай мастацкай керамікі. Творы, аб якіх пойдзе гаворка, чытач мог бачыць на рэспубліканскіх мастацкіх выстаўках апошніх гадоў.

васці нацыянальнага характару, больш ярка выявіць нацыянальную своеасаблівасць.

Ад народнай асновы бярэ свой пачатак і слаўная беларуская кафля. Росквітам беларускай мастацкай керамікі можна назваць XVII стагоддзе, калі зазіхацелі вясёлкавымі пералівамі глазуры створаная рукамі майстроў з Мсціслаўя і Копыса кафля. Слава аб майстэрстве іх дасягнула Масквы, куды былі запрошаны цяпер шырока вядомыя як у беларускім, так і ў рускім дэкаратыўным мастацтве керамісты Сцяпан Іваноў і Мсціслаўя, Ігнат Максімаў з Копыса і іншыя. Яны прынеслі ў рускае мастацтва традыцыі паліхромнай керамікі і прымалі ўдзел у аздабленні такіх шы-

«Вілія» (шамот, глазура, эмалі) адчуваецца імкненне да сімвалічнага паказу беларускай прыроды, да метафарычнасці. Гэтыя ж асаблівасці можна адзначыць і ў дэкаратыўных кампазіцыях Э. Позняк, дэкаратыўным наборам А. Канцубы «Спадчына» (шамот, эмалі, рэдукцыйная глазура). Да алегорыі звяртаюцца М. Несцярэўскі, А. Зіменка, Г. Пусеў.

Раней керамісты падкрэслівалі ўзаемасувязь прадметаў і навакольнай прасторы. У даўняй шырока вядомай рабоце В. Васількоўскага «Табун» (кераміка) фігуры коней як бы «выходзяць» з вазы і, матэрыялізуючыся, набываюць скульптурнае аблічча, становяцца побач з сасудам у рэальных і бачных формах і аб'ёмах. Іншы падыход можна бачыць у работах керамістаў сёння. Ф. Шостак у дэкаратыўным блюдзе «Чалавек і прырода» (гліна, глазура), рашаючы пластычна-прасторавыя задачы, стварае мікрапрасторы, якая змяшчае ў сабе скульптурную кампазіцыю і сімвалізуе адзінства чалавека і прыроды. Падобнае рашэнне можна бачыць і ў дэкаратыўных блюдах А. Канцубы з серыі «Выпадковыя уражанні» (гліна, глазура), В. Угрыновіча «Як Лявоніху Лявон палюбіў» (гліна, глазура). Гэта ўжо не дэкаратыўныя блюды ў іх традыцыйным разуменні, а хутчэй складаныя скульптурныя кампазіцыі, якія заключаны ў рамках нейкай умоўнай мікрапрасторы. Матыўнішы, ракавіны, інтэр'ера, сцэны з'яўляюцца ў работах М. Байрачнага «Ганчар» (шамот, глазура, солі), «Кірмаш» (шамот, глазура), «Музыка» (шамот, глазура), А. Зіменкі «Марскі бераг» (гліна, рэдукцыя, глазура), дэкаратыўных кампазіцыях Э. Позняк «Віварый» (тэракота, ангоб), «Калекцыя» (шамот, гліна, глазура).

Значныя поспехі ў кераміста А. Зіменкі. Добрае валоданне матэрыялам, чысціня выканання ў спалучэнні з фантазіяй і густам дазваляюць яму рашаць складаныя творчыя задачы. Да кожнай сваёй работы ён падыходзіць як да мастацкага твора. Мастак імкнецца да вобразнага асэнсавання рэчаіснасці, да метафарычных абагульненняў і сімвалікі, увасабляючы ў іх складанасць быцця чалавека ў сучасным свеце. У творчасці А. Зіменкі, як і ў творчасці многіх іншых мастакоў, знаходзіць своеасаблівае пераламленне мастацкі вопыт мінулых эпох. Ён вучыцца там не толькі тэхнічнай дасканаласці, не толькі чэрпае тэмы і вобразы для асобных кампазіцый, але галоўным чынам шукае сувязь антычных і іншых традыцый з новым жыццём. Аб адвечных паняццях добра і зла, любові, прыгажосці і чалавечнасці гаворыць мастак на мове керамікі ў творах «Злыя каралі» (шамот), «Духі добрыя» (тэракота), «Алегорыі» (тэракота, васакаванне). Калі ў медальернай пластыцы (напрыклад, жартоўная медаль «Бахус» (кераміка, глазура), а таксама ў серыі скульптур «Злыя каралі» вобразы грацэскага, у іх адчуваецца аўтарская іронія, то ў падсвечніку «Сям'я» (тэракота, воск), дэкаратыўным пласце «Алегорыі» падкрэсліваецца прыгажосць і пэзія, характэрныя для эпохі Адраджэння. Вельмі важна, што з той жа вобразна-дэкаратыўнай выразнасцю А. Зіменка ўвасабляе і матывы, цалкам народжаныя сённяшнім жыццём («Раніца святая», «Напалм»). У апошняй рабоце лаканічна і разам з тым вельмі ясна выказана грамадзянская пазіцыя мастака, яго адносіны да з'яў рэчаіснасці.

У пастанове ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» адзначалася: «Творчая моладзь праяўляе жывую цікавасць да праблем сучаснасці, імкнецца вырашаць складаныя мастацкія задачы». Для гэтага ў беларускіх керамістаў ёсць усе неабходныя якасці. Моладзь мае дастаткова высокую выканаўчую культуру, добра валодае матэрыялам. І ці не гэтым імкнемся паказаць сваю ўладу над матэрыялам, падпарадкаваць яго выкліканам тэндэнцыям да імітацыі матэрыялаў, якія намеціліся ў апошнія гады. Кераміка робіцца падобнай паперы, тканіне, металу. Гэты напрамак, які атрымаў назву «натурстыль», захапіў і некаторых беларускіх мастакоў. У якасці прыкладу можна назваць металізаваныя керамічныя кампазіцыі Э. Позняк «Віварый» і «Калекцыя» з іх своеасаблівай ілюзорнай трансфармацыяй матэрыяла. Аднак неабходна адзначыць, што ў дадзеным выпадку гэта не самамэта.

Для работ апошніх год характэрна няспешнасць, роздум. Мастакі імкнуцца настроіць глядача на ўважлівы разгляд твора, на яго падрабязны аналіз. Прыемна і тое, што розных па сваіх творчых індывідуальнасцях мастакоў аб'ядноўвае цікавасць да нацыянальных традыцый, да народнага мастацтва.

АБАПІРАЮЧЫСЯ НА ТРАДЫЦЫІ

М. Клячкоў. Свята на сяле (фрагмент). Гліна, глазура.

Л. Панамарэнка. Дэкаратыўныя вазы (тэракота).

Кераміка Беларусі мае старажытныя вытокі. Багатае і разнастайнае народнае ганчарства. Дзівосны спляў прыгажосці форм і гармоніі прапорцый складваўся на працягу стагоддзяў, адточваўся цэлымі пакаленнямі майстроў.

Упершыню да народнага ганчарства, да нацыянальных традыцый звярнуўся старэйшы беларускі кераміст М. Міхалап, які яшчэ да Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі пачаў вывучаць і збіраць творы народнага мастацтва. У час працы на аддзяленні керамікі ў Віцебскім мастацкім тэхнікуме (1925—1929 гг.) ён імкнуўся прывіць і моладзі любоў да народнага мастацтва, паказаць прыгажосць, гарманічнасць вырабаў беларускіх майстроў.

У розныя перыяды развіцця керамікі ў народным мастацтве вылучалі нейкія яго асобныя якасці, напрыклад, форму, арнамент і імкуніліся прыстасаваць да тых ці іншых твораў. Шмат спатрэбілася часу, каб пераадолець прамую пераймальнасць і прыйсці да правільнага разумення традыцый, да засваення ўнутраных асаблівасцей, духу традыцый, а не знешняга падабенства. Аб тым, што сур'ёзныя недахопы ў адносінах да традыцый у асноўным пераадолены, сведчаць работы керамістаў. Можна нават гаварыць аб пераамянненні ў звароце да традыцый народнага ганчарства. М. Міхалап і іншыя майстры старэйшага пакалення перадалі своеасаблівую творчую эстафету — найбольш ярка і паслядоўна сувязь з народным ганчарствам прасочваецца ў творчасці Л. Панамарэнка, які надзячыў тактоўна адносіцца да нацыянальных традыцый, імкнецца да пластычнай дасканаласці, чысціні і прыгажосці форм («Цяпло» (гліна, тэракота), «Дэкаратыўныя вазы» (тэракота).

І работы маладога мастака М. Клякова вызначае індывідуальнасць працы — тання матэрыялаў — у іх няма адчування падпарадкаванасці ці жадання змякчання ў вузкіх рамках традыцыйнасці. У дэкаратыўным наборам «Беларускі» (гліна, глазура) М. Клячкоў дэманструе добрае выканаўчае майстэрства, чысціню і яснасць форм. Архітэктоніка кожнай рэчы мае як утылітарную сутнасць, так і яе эстэтычную выразнасць. Точныя, верацёнападобныя формы набору «Сялянскі» (гліна, глазура) спалучаюць у сабе як элементы агульнага народнага пачатку, так і ўласнага мастакоўскага бачання кераміста.

Важна, што мастакі не толькі выкарыстоўваюць вопыт народнага ганчарства, але і шырока звяртаюцца да народнай творчасці ў цэлым: гэта дае магчымасць глыбей зразумець асаблі-

рока вядомых помнікаў рускага дойлідства, як царква Грыгорыя Неакесарыйскага, Уваскрасенскі сабор Нова-Іерусалімскага манастыра, сабор у Ізмайлаве. Беларускія майстры ўпершыню займаліся таксама і керамічнай дэкаратыўнай скульптурай. Вядома, што гэтая яркая старонка гісторыі беларускай керамікі не магла пакінуць абыякавымі сучасных мастакоў. Народная аснова, дасягненні керамістаў мінулага добра бачны ў творах М. Байрачнага, В. Прыешкіна, М. Клякова, Ф. Шостак.

У кампазіцыі М. Клякова «Свята на сяле» (гліна, глазура) паказана сцэна народнага гуляння, поўнага музыкі, вяселасці, песняў. У музыках, калядніках і іншых персанажах перададзены мяккі добры гумар, характэрны для беларускага народа. Кампазіцыі ўласціва пэўная ідэалізацыя, але яна не пазбаўлена рысаў народнасці, нацыянальнай своеасаблівасці.

На традыцыі беларускай кафлі XVII стагоддзя абапіраецца В. Прыешкін у серыі плакетак «Знакі Задзьяка», у сучасных плакетках «Беларусь» і «Барысаў» (шамот, глазура). Колеравая аранжыроўка першых удала перадае тэматыку, трапяткі бляск далёкіх сур'яў. Выяўленчыя сімвалы лёгка прачытваюцца. Удала вырашана кампазіцыйная прастора плакетак, выяўленчыя элементы цесна звязаны і падпарадкаваны адзінаму рытму. Традыцыі кафлярства і ікананіцы выкарыстоўвае В. Прыешкін і ў пану «Жнівень» (шамот, глазура, шкло).

Неабходна таксама адзначыць, што маладыя мастакі не толькі прадаўжаюць традыцыі, абапіраюцца на вопыт старэйшых калег, але і ідуць далей, вядуць актыўны пошук. Пошук гэты звязаны з працэсам так званай «станкавізацыі» дэкаратыўнага мастацтва, з імкненнем вярнуць мінулую славу керамікі, паставіць яе ў адзін рад з выяўленчым мастацтвам. Керамісты пачалі гаварыць з глядачом на больш высокім інтэлектуальным узроўні, прымушаючы бачыць у сваіх работах не рэчы, а мастацкія творы, здольныя несці ў сабе вялікі эмацыянальны зарад. Значна ўзбагаціліся выяўленчыя сродкі, больш разнастайнай стала вобразная мова твораў. Калі ў работах, выкананых у 60-я гады, мастакі імкнуліся да непасрэднага перадачы тых ці іншых зрокавых уражанняў у кераміцы, якой былі ўласцівы жывапісныя, графічныя рысы, то цяперашні этап (з пачатку 1970-ых гадоў) характарызуецца пошукамі больш складаных і неадназначных рашэнняў пластычна-прасторавых і скульптурнага характару. У керамічным трыпціху М. Байрачнага

НЕЯК АДНОІЧЫ, калі прыцемкі ўжо ахуталі гарадскія вуліцы і запаліліся неонавыя ліхтары, мне давалося праходзіць міма аднаго з Дамоў культуры сталіцы. Ля ўваходу стаяў натоўп, дакладней — не стаяў, а паціху прасочваўся ў будынак праз адчыненыя дзверы. Раптам натоўп нервова скалануўся і пачаў расступацца, даючы магчымасць прайсці групе хлопцаў з цыгарэтамі ў зубах, якія спрытна «працавалі» локцямі, штурха-

зала вельмі цесная, тут няма дзе павярнуцца, няма чым дыхаць, і наогул у зале панавала непрыемная атмасфера. Людзей у гэты вечар сабралася, як і заўсёды, вельмі многа. Аднак давалося ўбачыць шмат невярозных, неахайна апранутых. Кураць тут амаль ці не на кожным кроку, хоць для гэтага ёсць спецыяльнае месца... Нярэдка ўзніклі сваркі і нават бойкі, нягледзячы на тое, што ў зале знаходзіліся дружыннікі...»

юць самае прыблізнае ўяўленне аб народным танцы. Пасля дзясціну-пераможцу вядучая выклікала да сябе і паміж імі адбыўся прыблізна такі дыялог: «Як вас завуць?» — «Люба». На ўсю залу абвешчаецца: «Яе завуць прыгожым рускім імем — Люба!» «А дзе вы працуеце?» — «Вучаніца дзевятага класа». Паўза і наступнае пытанне: «Колькі вам гадоў?» — «Шаснаццаць». — «О, гэта ўжо ўзрост...»

Па зале пракаціўся рогат... Увогуле ж да намаганняў зацэйнікаў зала ставіцца аб'якава. Пэўна, таму, што ўсе гэтыя жарты і гульні даўно сагэтарэлі. Ва ўсякім разе, калі не змест іх, дык форма. «Круцяць» яшчэ ў перапынках кінаролікі. Справа, вядома, добрая. Ды галоўнае ж — што паказваюць. Як правіла, дэманструюцца выпускі «Кнота», у якіх звычайна ўздымаюцца вострыя вытворчыя праблемы. А ёсць жа ў нас няма кароткаметражак на тэмы маралі, аб шкодзе п'янства і курэння, нарэшце, музычныя, прывесчаныя вядомаму спеваку ці папулярнаму калектыву.

Вельмі, вельмі рэдка на танцавальных вечарах моладзі дэманструюцца мадэлі мод, адбываюцца сустрэчы з касметолагамі, цырульнікамі...

Маладзёжная аўдыторыя на танцах даволі складаная, часта з катэгарычнымі суджэннямі аб нормах маралі, паводзін. І заваяваць яе можа толькі чалавек інтэлектуальны, культурны, не проста дзясцурны масавік-зацэйнік, а распараджальнік вечара, яго гаспадар...

АШТО ІГРАЕ АРКЕСТР на танцах? У рэпертуарнай праграмцы, як правіла, можна ўбачыць халі-галі, босанову і вольныя факстрот, танга, вальс і польку. Аднак уражанне ствараецца такое, што для публікі не важна, што ў гэты момант гучыць, бо для ўсіх танцаў у большасці прысутных падрыхтаваны адзін прывераны рух.

Чаму сёння моладзь не танцуе на вечарах адпачынку, напрыклад, такі прыгожы і грацыёзны танец, як вальс-бастон, чаму не гучыць на іх народныя мелодыі (дарэчы, з народнага танца выйшаў танец балыны)? Чаму ў занябданні цудоўная, жыццярэадная летка-енька?..

Ну, а як іграюць музыканты? Па-першае, вельмі гучна: трэба крычаць, каб запрасіць на танец партнёра. Па-другое, музычны арыгінал скажалеца выканаўцамі так, што кампазітар, калі б паслухаў свой твор, ніколі б не пазнаў яго. Чаму так здараецца? Таму што партытура, як правіла, перакрываецца музыкантамі на свой лад, прыстасоўваецца ла наўйнага складу аркестра. Ну, а калі гэтую партытуру няма дзе ўзяць? Тады ў ход ідуць магнітафоны, прайгравальні-

кі: музыканты на слых запісваюць мелодыю. Але ж каб гэта зрабіць, а потым аранжыраваць твор, патрэбны пэўны вопыт і кваліфікацыя. Вось чаму і гучыць часам «мадэрновая» саяленка на танцавальных вечарах адпачынку.

Ну, а калі вам захацелася даведацца, што будзе выконваць аркестр? Можна пацікавіцца праграмаккай? Ну, што ж, там-сям яны складаюцца. Ды бяда ў тым, што часцей за ўсё аркестранты яе не трымаюцца. Праграмакка гэтая, відаць, існуе толькі для справаздачы.

І наогул, на танцвечары можна пачуць самы нечаканы (у дрэнным сэнсе) музычны «твор». Напрыклад, у Віцебскім ДOME культуры чыгуначнікаў раптам было аб'яўлена, што ў зале прысутнічае малады чалавек, які прыехаў у адпачынак з арміі і што ў ягоны гонар выконваецца... «Гатэль «Каліфорнія». І ў выніку прагучаў невыразны заходні шлягер.

СТВАРАЕЦЦА УРАЖАННЕ, што аркестры на вечарах адпачынку імкнуцца перш за ўсё гранічна ўзбадзёрыць людзей, бо іграюць вельмі гучна і пераважна хуткія рытмы. Узбадзёрыць у што б там ні стала, быццам на танцпляцоўку ходзяць адны млявыя гіпатонікі, якім неадкладна трэба павысіць крывяны ціск. Публіка танцуе, як кажучы, да сёмага поту, пакуль не заблішчаць шалёна вочы і пульс не пачне такаць пад сто пяцьдзесят удараў у хвіліну. Дарэчы, як сцвярджаюць вучоныя-псіхологі, эмацыянальны напал на пляцоўцы, які з кожным танцам узрастае, і становіцца прычынай таго, што ў апошнім танцавальным аддзяленні бывае значна больш выпадкаў парушэння парадку, чым у двух папярэдніх.

Пра ўсё гэта ўспомнілася мне і на вечары танцаў у тым жа Віцебскім гарадскім ДOME культуры. Не кажучы ўжо пра атмасферу вечара — нейкую хаатычную, на неахайнае ўбранае залы, уразіла што некаторыя наведвальнікі былі на добрым падпітку.

Нам давалося пабываць і на вечары адпачынку ў Дзяржынскім раённым ДOME культуры. Забягаючы наперад, скажам, што з першых жа хвілін стала зразумела, чаму загадчык раённага аддзела культуры Н. Прыёмка пры папярэдняй дамоўленасці па тэлефоне нават адмовілася сказаць, калі адбудзецца чарговы вечар танцаў. Сапраўды, ад самой арганізацыі вечара (пачаўся з вялікім спазнаннем — амаль на гадзіну, продаж білетаў быў нелімітаваны, вядучага не было) да якасці музычнага суправаджэння (фальшывае інтанаваанне, беднасць і выпадковасць рэпертуару) — усё выклікала засмучэнне.

Часам танцы ў нас увогуле нагадваюць, мякка кажучы,

дзіўнае відовішча. Некаторыя маладыя людзі лічаць, што тут усё дазволена: прыйсці на вечар «нападлітку», закурць проста ў зале цыгарэты і тут жа, не саромеючыся, пусціць дым у твар дзясціне, а потым «збацаць» нешта такое несусветнае, аб чым і гаварыць прыкра.

НУ, А ДЗЕ Ж УСЕ-ТАКІ можна навучыцца нашым юнакам і дзясцічатам правільна і прыгожа танцаваць? Праўда, і ў Мінску, і ў Віцебску працуе некалькі студый бальнага танца, але ж наведваць іх могуць толькі дзясцікі, а не тысячы маладых людзей, якія штогвечар аддаюць свой вольны час танцпляцоўцы. Нават калі і захова студыя станцаваць той жа шэйк, партнёра ў шматсоценнай аўдыторыі ён сабе не знойдзе... Ды і не сакрэт, што ў гэтых студыях у асноўным рытууюць удзельнікаў конкурсаў сучаснага бальнага танца. Нават калі і завітаюць у клубы балетмайстры, дык навучанне, як правіла, зводзіцца да наказальных выступленняў, дэманстрацыі танца з эстрады.

НАМ ХОЧАЦЦА ЗАКРАЊУЊЦЬ яшчэ адзін аспект дзейнасці палааў культуры ў арганізацыі танцавальных вечараў. Справа гэтая як быццам і не мае прамых адносін да танга, вальса, шэйка і г. д. Але ўвогуле ж яна з'яўляецца адным з тых кампанентаў, які ўплывае і на добры настрой, і на поспех усяго вечара. Малеца на ўвазе такая праявічная рэч, як клубны буфет. Што і кажаць, у пераважнай большасці наведванне буфетаў у культасветустановах, калі ён, канечне, там ёсць, выклікае сум і расчараванне.

Як паказаў рэйд, з сямі прывераных устаноў культуры буфеты працавалі толькі ў двух.

Не працаваў буфет і ў Палацы культуры тэкстыльшчыкаў. Дырэктар палаца А. Алеў гаворыць, што ў яго вялікія прэтэнзіі да ўпраўлення грамадскага харчавання гарвыканкома, якое не кантралюе работу клубных буфетаў.

Дарэчы, у палацах і дамах культуры Віцебска аналагічнае становішча, хаця ў свой час была прынята гарвыканкомом пастанова аб арганізацыі буфетаў у асродках культуры.

ЯК БАЧНА, размова атрымалася даволі сумная, хаця прадмет гаворкі — танцы, а танцы — гэта ў ідэале радасць, гэта вяселосць, эстэтычнае задавальненне. Але само па сабе, відаць, нічога не робіцца. Пакуль танцавальныя вечары не возьмуць пад свой неаслабны і дзейсны кантроль органы культуры і камсамол, пакуль у танцзале не прыйдуць добрыя музыканты, вопытныя хараграфы, масавікі — тут будзе панаваць безгустоўнасць.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

КАЛЕНЦЫ ТАНЦПЛЯЦОЎКІ

- Шэйк за шэйкам. ● Дзэбылы танцавальнага аркестра.
- Дзе развучыцца танцаваць? ● Цыгарэта ці віктарына?
- Пачастунак з-пад...крыса.

ючы направа і налева ўсіх, хто знаходзіўся побач. Хтосьці нясмела паспрабаваў выказаць сваю незадаволенасць, аднак гэтая рэпліка, як гавораць, павісла ў паветры...

Я прыпынілася каля ржавяга жалезнага рэкламнага каркаса, каб паглядзець, што за мерапрыемства тут сёння адбудзецца. На афішы было пазначана, што Дом культуры запрашае моладзь на танцавальны вечар, які павінен пачацца а дваццатай гадзіне. Гледзячы на гэтых узбуджаных юнакоў і дзясцічат, заўзятых прыхільнікаў танцаў, міжволі ўспомнілася мне размова з маёй суседкай. Яна неяк сумна расказвала:

— Ведаеце, калі выпраўляецца мой сын у кінатэатр ці на канцэрт, дык мы з мужам заўсёды спакійныя. А вось калі возьме білет на танцавальны вечар, тады ўжо сэрца ўвесь час не на месцы: толькі і думаеш, каб не здарылася чаго-небудзь. Там і п'янага ўбачыш, і лаянку пачуеш...

Трэба сказаць, што не яна адна такой думкі аб танцавальных вечарах, якія арганізуюцца і на адкрытых верандах у парках, і ў дамах культуры.

Неяк мне давалося пазнаёміцца з матэрыяламі рэйду па правярцы танцавальных пляцовак г. Мінска, праведзенага гарадскім упраўленнем культуры. Вось некалькі запісаў, што тычацца танцаў у ДOME культуры будтрэста № 1:

Сёння мы працягваем гаворку па пытаннях, узятых у артыкуле дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, штатпоўшчыцы БелАЗа С. Аксючыц «Які нам патрэбен клуб» («ЛіМ» за 18 студзеня г. г.).

Можна, гэты Дом культуры — выключэнне? Але ж вось яшчэ выліска з матэрыялаў таго ж рэйду.

«Нядзеля. Вечар адпачынку ў танцзале «Вільнюс». Вядучага вечара не было да другога аддзялення. Потым мы пачулі ягоны голас: ён запрашаў юнакоў і дзясцічат прыняць удзел у віктарынах. Але ж зацікавіць моладзь ён так і не здолеў...»

ТАКОЕ НАЗІРАЕЦЦА не толькі ў Мінску. Мы пабывалі на адным з вечараў у Віцебскім ДOME культуры чыгуначнікаў. І тут была так званая вядучая, якую, праўда, цяжка было ўбачыць, бо яна хавалася... за шафай. Чуцен быў толькі яе мікрафонны голас, якім яна аб'яўляла танцы. Аб'яўляла па адным трафарэце, аднолькавай інтанацыяй: «запрашаем на вольны танец» або «запрашаем на хуткі танец».

Праўда, было і іншае. Пасля аднаго з танцаў вядучая гульлівым тонам абвешчала: «А цяпер мы папросім Аляксандра Сяргеевіча даць нам прыемнае (?) святло». «Прыемнае святло» — гэта, аказваецца, калі наогул няма ніякага святла, і ўсе танцуюць у поўнай цемры.

Быў на гэтым вечары і конкурс на лепшае выкананне беларускай полькі, у якім прыняло ўдзел тры-чатыры пары, — конкурс варты жалю, бо польку тую танцавалі як хто мог. Адчувалася, што танцоры ма-

«І ЗНОЎ ПРЫЕХАЦЬ У МІНСК...»

У памяці шматлікіх паклоннікаў таленту Алены Абразцовай было яшчэ яе выступленне на адкрыці канцэртнага сезона Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Тады яна выступіла ў канцэрце разам з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР. Акадэмічнай харавой капэлай імя Р. Шырмы і выканала ары з опер П. Чайкоўскага, М. Рымскага-Корсакава, Дж. Пучыні, Ж. Масне, П. Маскані. Быў яшчэ вечар вакальнай музыкі, дзе з асалядай прымалі слухачы раманы П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, Р. Шумана ў выкананні слаўтай артысткі.

Неўзабаве мінская публіка атрымала прыемную магчымасць зноў чуць і бачыць выдатную савецкую спявачку, салістку Вялікага тэатра Саюза ССР, народную артыстку Савецкага Саюза, лаўрэата Ленінскай прэміі Алену Абразцову ў філарманічным канцэрце.

І на гэты раз, у выкананні «Песня пра памёршых дзяцей» Г. Малера, яна прадэманстравала высокі клас, тонкае і чулае разуменне стылю музыкі. Але сапраўдным мінскім трыумфам артысткі стала выкананне партыі Сантуцы ў опе-

ры П. Маскані «Сельскі гонар». Ей удалося вельмі пераканаўча раскрыць сутнасць вобраза, знайсці належную інтанацыю, тэмбравую афарбоўку.

Дарэчы, мастацтва яе тэмбравых характарыстык дзівоснае. Абразцовай аднолькава лёгка даюцца самыя верхнія гукі сапранавага рэгістра і самыя ніжнія кантральтавыя. Упэўнена валоданне голасам, яго вялікі дыяпазон даюць спявачцы шырокія магчымасці для дакладнай перадачы сэнсу вобраза, дэталей партыі.

...Перад спектаклем у Мінску яна вельмі хвалявалася. Фактычна, Сантуца была для Алены Абразцовай прэмерай: на савецкай опернай сцэне яна спявала гэтую партыю ўпершыню. І спявала патальянску.

— Працаваць з Абразцовай, — зазначаў галоўны дырыжор Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР, народны артыст ССР Я. Вацхак, — было сапраўднай асалядай. Я не адкрыў сакрэт, калі снажу, што ў Алены Васільеўны цудоўны голас вялікага дыяпазону. Але вялікі дыяпазон ёсць у многіх спявакоў. У яе

такага дзіўнага творчага пераўвасаблення — з'яда рэдка, і яшчэ дзве янасі Алены Васільеўны мяне зачароўваюць. Высокі прафесіяналізм і, як вынік духоўнага багацця артысткі, — натуральнасць, прастата, абаяанне.

Алена Абразцова расказала: — Я з прыемнасцю даведдалася, што ў Мінску ў оперы ідзе «Сельскі гонар», і была шчаслівая зноў пабываць у Беларусі. Я вельмі люблю Мінск і яго публіку. Калектыў тэатра — высокага прафесійнага узроўню. У ім працуюць выдатныя дырыжоры, музыканты, рэжысёры. Заўсёды для мяне радасны творчыя кантакты і з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР, яго кіраўніком — заслужаным дзеячам мастацтваў рэспублікі Юрыем Яфімавым. У Беларусі ў мяне многа добрых знаёмых. Гэта і народная артыстка Савецкага Саюза Святлана Данілюк, і заслужаная артыстка рэспублікі Ганна Лебедзева, і многія іншыя. Таму я прыязджаю сюды не толькі як музыкант на гастролі, але і ў гасці да сваіх сяброў. У маіх планах — прыехаць у Мінск на тыдзень або дзён на дзясціспецыяльныя выкананні «Песня пра зямлю» Малера, у наступным сезоне выступіць у «Рэвіюе» Вердзі, і абвяснова прыеду з сольнымі канцэртамі.

Святлана СЫСОЕВА. Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

ЛІТАРАТУРНЫ ПОШУК — справа доўгая, шматгадовая. Друкуюцца яго вынікі, а перапіска са спецыялістамі і проста зацікаўленымі чытачамі, праца ў архівах і бібліятэках працягваецца і прыносіць новае.

Сем год назад, заканчваючы адзін з нарысаў сваёй кніжкі «Дарагі Антон Паўлавіч... Нарысы пра карэспандэнтаў А. П. Чэхава», я пісаў: «Ну, а як жа ўсё-такі быць з пошукам пісем Чэхава? Усе магчымасці ўжо вычарпаны? Не, ставіць кропку ў гісторыі з чэхаўскімі пісьмамі рана! Пошук іх можа і павінен працягвацца. Хто ведае, што ён прынясе?»

Напомню, што пошук невядомых чэхаўскіх пісем звязаны з Данілам Аляксандравічам Булгарэвічам, які пад час знаходжання пісьменніка на Сахаліне (1890) аказаўся найбольш блізім да яго. У той час Булгарэвіч, зусім яшчэ малады чалавек (па знойдзеных пасля выхаду кнігі матэрыялах, ён нарадзіўся 24 снежня 1864 года ў сяле Чорнае былога Гомельскага павета), займаў пасаду загадчыка школай Аляксандраўскай і Тымаўскай акруг. На кватэры Булгарэвіча Чэхаў жыў у Аляксандраўскай Менавіта Булгарэвіч па просьбе пісьменніка запісаў апаўданае катаржаніна Ягора, выкарыстаннае ў шостым раздзеле «Вострава Сахаліна» («Апаўданае Ягора»).

Брат сасланага ў Сібір нарадавольца, чалавек дэмакратычных поглядаў, блізка звязаны з рэвалюцыянерамі, якія знаходзіліся на сахалінскай катарзе (і перш за ўсё — з Л. Штэрнбергам), Даніла Булгарэвіч пратэставаў супраць «мярзотнасцей сахалінскага цёмнага царства», а таму блізка да сэрца ўспрыняў грамадзянскую значнасць прыезду Чэхава на «катаржнін востраў». Неярылівым чаканнем выхаду кнігі пра Сахалін, гарачом спачуваннем да гэтай працы прасякнута ўсе яго пісьмы да Чэхава. Іх — адзінаццаць. Захоўваюцца яны ў Чэхаўскім фондзе аддзела рукапісаў Дзяржаўнай бібліятэкі СССР імя У. І. Леніна ў Маскве. А вось з пісем Чэхава да Булгарэвіча невядома пакуль што ніводнага. Мяркуючы ж па пісьмах самога Булгарэвіча іх было шэсць ці сем — пісем, якія Чэхаў адправіў яму на Сахалін у 1890—1892 гадах. Які ж іх лёс?

Адказаць на гэта пытанне можна было толькі паспрабаваўшы самым падрабязнейшым чынам высветліць лёс самога Д. Булгарэвіча. У кніжцы я расказаў аб тым, пра што на той час удалося даведацца. У кніжцы 1892 г. Булгарэвіч паступіў (гэта і аб'яваў Чэхаў у пісьмах) на медыцынскі факультэт Томскага ўніверсітэта. Потым ён вучыўся ў пецябургскай Ваенна-медыцынскай акадэміі. Мне удалося адшукаць цікавыя звесткі пра жонку чэхаўскага карэспандэнта і нашага земляка — Людмілу Серафімаўну, дачку вядомага публіцыста-дэмакрата 70-ых гадоў С. Шашкова, якая таксама ўдзельнічала ў рэвалюцыйным руху, была членам «Саюза барацьбы за вызваленне рабочага класа» ў Пецябургу, высылалася пад асобны нагляд паліцыі. У першыя гады Савецкай улады Людміла Серафімаўна, член большавіцкай партыі, вяла актыўную работу сярод жанчын — работніц суконных фабрык Расказава і Маршанска ў Тамбоўскай губерні. Там жа, на Тамбоўшчыне, аж да самай смерці ў 1926 годзе, самааддана працаваў урачом і Д. Булгарэвіч. Удзячная памяць аб ім, добрым і шчырым, сціплым чалавеку, таленавітым медыку, захавалася да нашых дзён.

Удалося адшукаць мяне і нашчадкаў Булгарэвіча — дзюхо яго дачок і ўнучку — у Маск-

ве. Але пра сувязь Данілы Аляксандравіча з Чэхавым яны пачулі ўпершыню ад мяне. Архіў жа Д. Булгарэвіча, па іх словах, не захавалася.

Але пошукі працягваліся. Перш за ўсё мяне цікавіла, чаму ў красавіку 1893 года спынілася перапіска паміж Чэхавым і Булгарэвічам? Красавіцкая тэлеграма, якую Булгарэвіч з Масквы (ён там знаходзіўся праездам дадому ў Крычаў) паслаў Чэхаву ў Меліхава, апошняя вядомая яго карэспандэнцыя пісьменніку. У гэтай тэлеграме Булгарэвіч паведамляў, што ён «моцна жадае» пабачыць Антона Паўлавіча і чакае ягонага адказу. Ці адбылася гэта сустрэча — невядома. Пакінуўшы Сахалін у

сата адшукаць і паведаміць яму адрас студэнта-медыка Д. Булгарэвіча. Гэтыя дакументы сведчаць пра тое, што і ў Варшаве, як і дагтуль на Сахаліне, Булгарэвіч падтрымліваў сувязі з рэвалюцыйна настроенай моладдзю.

Перавесціся ў Ваенна-медыцынскую акадэмію было нялёгка. У асабістай справе Д. Булгарэвіча, якая захавалася ў фондзе акадэміі ў Цэнтральным ваенна-гістарычным архіве ў Маскве, ёсць цікавае пісьмо-хадайтца былога начальніка вострава Сахалін генерала У. Канановіча, які прыхільна ставіўся да маладога чыноўніка яшчэ на Сахаліне. У ім ёсць звесткі, якія пацвярджаюць выказаную ў кнізе думку,

сёстры, нічога не ведала пра архіў бацькі. У апошнія гады жыцця разам з Данілам Булгарэвічам у Маршанску жыў яго старэйшы брат Парфірый Аляксандравіч. Былы нарадаволец, ён стаў большавіком, у першыя паслярэвалюцыйныя гады працаваў у Кабулецкім рэўкоме (Грузія). У яго быў сын Усевалад. Магчыма, нейкія бумажкі Данілы Булгарэвіча праз бацьку (які, дарэчы, перажыў маладшага брата) трапілі да яго?.. Трэба шукаць...

У нашай шукальніцкай справе не бывае так, каб упарта праца ўсё-такі нічога і не дала. Не, пісьмы Чэхава пакуль што не знайшліся. Але хіба не знаходка — рэвалюцыйная сям'я беларусаў Булгарэвічаў з яе

сабе кісьць рукі... каб толькі іх, як няздольных да работы, адправілі назад у турму. Людзі беглі ў тайгу на галодную смерць».

Глыбока абураны бесчалавечнасцю ўлад, Булгарэвіч спытаўся перадаць падрабязнасці «анорскай гісторыі» Чэхава. Ён верыць у неабходнасць сумеснай барацьбы са злом. Вось што ён гаворыць у заключнай частцы свайго пісьма:

«Многа яшчэ чаго можна было б паведаміць, ды пісьмо будзе ўжо занадта доўгім. Хіба да ўсяго, што рабілася на Аноры, дадаць, што за выключэннем І. І. Беллага, некалькіх чалавек служачых і высакародных дам, таксама некалькіх, усе супраць Клімава (чыноўнік, які выкрываў анорскія злоўжыванні. — С. В.) і яго выкрыванню. Становіцца, я вам снажу, Антон Паўлавіч, жахліва сумнае, калі бачыш, як паны, напрыклад, урачы ці пан начальнік камісіі прадаюць сваю душу, фальшывец пры экспертызе, наўмысна спрабуюць затармазіць справу.

Малю Вас літасцівым богам і душаю ўсіх забітых паведаміць праз друку публіцы пра вышэйдаведзеныя зверствы і забойствы. Гэта, па-мойму, адзіны сродак хаця б крыху ўтаймаваць раз'юшаных забойцаў. У друку можаце прама спасылка на разбіраемую зараз справу, і калі што спатрабіцца Вам, я буду па тэлеграфе альбо пісьмова паведамляць Вам.

Белы застаецца да прыезду генерала Канановіча ўпраўляючым вострава. Справа анорскую моцна падтрымлівае наш тав. пракурор Баўмгоф.

Антон Паўлавіч, Вы, калі ласка, не саромейцеся накіраваць маіх просьбаў, а калі знойдзеце часінку, дык пішыце. Летам, калі Вы нікуды не паедзеце з Масквы, то пабачымся.

А як кніжыца пра Сахалін? Я яе чакаю амаль не цэлы год. Ягор і бабуля маюць свае дамы. Толькі Ягору некалькі шанцаў. Два разы яго абрадавалі, спачатку выкіраў рэчы, у тым ліку і Ваш паўнамоцны, а потым хлеб і паліцый грошай. Нядаўна пра вяртанне Ягора на радзіму паслана хадайніцтва генерал-губернатару. Ну як вашы справы, Антон Паўлавіч? Ці не з'явіцца жаніцца? Што чутно новага? Абрадуець чым-небудзь сахалінцаў.

З надзеяй на хутнае атрыманне Вашага пісьма застаецца шчыра адданы Вам

Ваш Булгарэвіч.

Р. С. Яшчэ раз прашу аб Аноры прапяртыць. На сэрцы брыдка.

Прабачце за бязладнасць пісьма».

Мы не ведаем, як адгукнуўся Чэхаў на просьбу Булгарэвіча прыцягнуць грамадскую ўвагу да Анора. Але несумненна нейкія дзеянні былі ім распачаты. Верагодна, у снежні 1892 г., калі Чэхаў прыехаў у Пецябург, ён перадаў А. Суворыну другую частку пісьма Булгарэвіча. Магчыма, быў разлік на публікацыю паведамлення аб Аноры ў газете Суворына «Новае время». У сваю чаргу, Суворын, жадаючы некага азнаёміць са справай, аддзяліў прыведзеную вышэй частку пісьма і перадаў камусьці старонкі, якія ўтрымліваюць галоўную частку пераказу «анорскай справы».

Як бы там ні было, а ў друку ўжо ў пачатку 1893 г. сталі з'яўляцца звесткі аб Аноры. У кнізе «Востраў Сахалін» Анору Чэхаў прысвяціў наступныя радкі: «усякая мярзотная справа раней ці пазней успывае наверх, становіцца вядомай, доказам чаму служыць змрочная анорская справа, якая, як ні спрабавалі ўтаіць яе, узбудзіла шмат размоў і трапіла ў газеты, дзякуючы самой жа сахалінскай інтэлігенцыі».

Безумоўна, ставіць кропку ў гісторыі з чэхаўскімі пісьмамі да Булгарэвіча рана. Таму што пісьмы — не самамэта. Пошук і звязаны з імі новыя знаходкі абавязкова раскрываюць перад намі глыбей чэхаўскую эпоху, дапамогуць лепей зразумець самога пісьменніка, адчуць яго крэўную сувязь з клопатамі і трывогамі сучаснікаў.

Сямён БУКЧЫН.

ПА СЛЯДАХ НЕВЯДОМЫХ ПІСЕМ ЧЭХАВА

Да 120-годдзя з дня нараджэння вялікага рускага пісьменніка

1892 г. у сувязі з паступленнем у Томскі ўніверсітэт і будучы чалавекам вельмі сціплым, Булгарэвіч мог палічыць, што ён не можа болей быць карысным Чэхаву і таму вырашыў больш не «докучаць» пісьменніку.

Атрымлівалася такім чынам, што 1893-ці — год, за якім ужо ніякіх адносін паміж Чэхавым і Булгарэвічам не існавала. Але Чэхаў нават праз тры гады пасля таго быў вядомым адрас Булгарэвіча. У пісьме, якое не захавалася і адпраўлена, відавочна, у студзені — пачатку лютага 1896 г., ён паведаміў гэты адрас свайму дваюрадному брату Уладзіміру, які вучыўся ў той час у стаўрапольскай семінарыі. Гэта стала вядома з адказу Уладзіміра ад 5 сакавіка 1896 г., які захоўваецца ў фондзе Чэхава: «Данілу Аляксандравічу Булгарэвічу я паслаў пісьмо 16 лютага, у якім прашу яго высласць мне ўмовы паступлення ва ўніверсітэт семінарыстам». Чэхаў ведаў, што Булгарэвіч скончыў Магілёўскую духоўную семінарыю і таму парады яго, чалавека з семінарскай адукацыяй, паступіўшага ва ўніверсітэт, маглі быць карыснымі для брата пісьменніка, які збіраўся пасля семінарыі ісці гэтым жа шляхам.

Значыць, і пасля 1893 г. адносіны працягваліся! Што адбылося з Д. Булгарэвічам за гэтыя гады? Як жыў ён далей? На гэтыя пытанні адказалі новыя архіўныя знаходкі.

Незадаволены вучобай у Томскім ўніверсітэце, Булгарэвіч у 1894 г. перавёўся ў Варшаўскі ўніверсітэт. Магчыма, тут былі і іншыя прычыны, сярод якіх блізкасць да родных мясцін. Але і ў Варшаве ён не затрымаўся — праз год падаў заяву аб пераводзе ў пецябургскую Ваенна-медыцынскую акадэмію. Калі пра «томскі перыяд» жыцця Булгарэвіча можна склаці нейкае ўяўленне па двух пісьмах яго да Л. Штэрнберга на Сахалін (аб іх расказана ў кнізе), то пра варшаўскі перыяд амаль нічога невядома. Праўда, ёсць адна цікавая знаходка, якая дазваляе меркаваць аб сувязях і настроях Булгарэвіча ў гэты час. Дэпартамент паліцыі «агентурным шляхам» атрымаў два пісьмы «вядомага Пінхуса Каплана» да вучаніцы Варшаўскай зубаўрачэбнай школы Анны Цэйтлін. Пісьмы былі адпраўлены з Берліна 31 снежня 1894 г. і 24 студзеня 1895 г. Аўтар паведамляў аб сваёй дзейнасці ў нямецкіх рэвалюцыйных гуртках і прасіў адра-

што Даніла Булгарэвіч пасля заканчэння ў 1887 годзе Магілёўскай духоўнай семінарыі паехаў у Сібір, каб пабачыцца з адбываўшым ссылку ў горадзе Тары Табольскай губерні братам Парфірыем, нарадавольцам, які ведаў Соф'ю Пяроўскую, Веру Фігер, Ігната Грынявіцкага. Як бачна з пісьма Канановіча, Даніла Булгарэвіч вырашыў застацца на ўсходзе, «займаўся прыватнымі работамі ў начальніка экспедыцыі дзеля пошукаў каменнага вугалю ў басейне ракі Сучана», а потым быў запрошаны на службу на Сахалін, дзе прабыў пяць год да паступлення ў Томскі ўніверсітэт.

Перавод у акадэмію даваў магчымасць атрымаваць казенную стыпендыю, што палепшала становішча Булгарэвіча як студэнта. 22 верасня 1895 г. цар уласнаручна напісаў на прашэнні Булгарэвіча «Згодзен». Тут, у Пецябургу, і пазнаёміўся Даніла Булгарэвіч са слухачкай Вышэйшых жаночых курсаў Людмілай Шашковай, якая неўзабаве стала яго жонкай. Актыўная ўдзельніца рэвалюцыйнага руху, Людміла Серафімаўна прыцягнула да ўдзелу ў ім і свайго мужа. У чэрвені 1897 г. абодва яны былі арыштаваны па справе «Саюза барацьбы за вызваленне рабочага класа» (ШДАКР, Ф. Д-З, справа 789,580,636). Следства па справе Данілы Аляксандравіча было спынена «за недахопам улік». Людміла Серафімаўна ж была прыгаворана да двухгадовайсылкі ў Ноўгарад, дзе яна нарадзілася і правяла юнацкія гады. Адначасова ёй была забаронена педагагічная дзейнасць.

Пасля адбыццясылкі, у 1900 годзе, ёй дазволілі пасяліцца пад наглядом паліцыі ў Крычаве, у доме родных мужа. Даніла Аляксандравіч у гэты час, з'яўляючыся ўрачом 9-га стралковага палка, знаходзіўся разам са сваёй часцю ў Кітаі (гэта быў перыяд паўстання «баксэраў»). Толькі ў канцы 1901 г. яны сустрэліся — улады дазволілі Людміле Серафімаўне разам з трыма дзецьмі прыехаць да мужа на станцыю Жмерынка Падольскай губерні, дзе стаяў яго полк.

Так, нялёгка склаўся лёс Данілы Булгарэвіча. Няпроста было яму і з Чэхавым кантакты падтрымліваць, і ўвогуле захавачь свой архіў, у якім несумненна былі і пісьмы ад Антона Паўлавіча. Я адшукаў у Маршанску старэйшую дачку Булгарэвіча Алену Данілаўну, але яна, як і яе маскоўскія

цудоўнымі сувязямі з рэвалюцыйнымі дэмакратамі 60—70-ых гадоў (праз бацьку Людмілы Серафімаўны), з нарадавольцамі, з ленінскім «Саюзам барацьбы за вызваленне рабочага класа», з Чэхавым, урэшце з нашым савецкім часам, у якім і сам чэхаўскі карэспандэнт і яго нашчадкі занялі дастойнае месца (сталі ўрачамі, выхавальцамі моладзі, бібліятэкарамі).

Ёсць і адна цікавейшая знаходка з перапіскі Булгарэвіча з Чэхавым. У сваім апошнім пісьме з Сахаліна ад 31 кастрычніка 1892 г. Булгарэвіч пераказаў падрабязнасці нашумейшай «анорскай справы». Але ў чэхаўскім фондзе менавіта гэтыя старонкі пісьма адсутнічаюць. У кнізе я пісаў пра тое, што Чэхаў адлучыў старонкі пісьма Булгарэвіча з «анорскай гісторыі», відаць, жадаючы даць іх камусьці прачытаць. І вось яна знайшлася, гэтая другая палова пісьма Булгарэвіча, дакладней — яго заканчэнне. Сярэдзіны няма. У ёй, безумоўна, былі падрабязнасці «анорскай справы». Гэтая заключная частка пісьма Булгарэвіча да Чэхава адшукалася ў Цэнтральным дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва ў Маскве сярод папер выдаўца А. С. Суворына, з якім, як вядома, Чэхаў быў блізім.

Перш чым узнавіць яе, напомним сутнасць «анорскай справы». Аб ёй расказаў у сваёй кнізе «Сахалін» Улас Дарашэвіч:

«Камусьці і з чагосьці прыйшла ў галаву гераічная, але зусім празгледзая думка праразаць прасяной Сахалін уздоўж паўднёвага паства Карсанюскага. Прасену прыйшлося весці праз тундру, якая зарасла тайгой...»

Работы па правядзенні «прасені» вяліся ад ранняй вясны да першых замаразкаў. Людзі вялі ў дрыгве, рубячы дрэвы і карчучы пні... Машкара абляплала людзей... За цэлае лета прайшлі такім чынам 77 вёрст, а потым гэтая ідэя — прарубіць прасену «уздоўж усяго Сахаліна» — была кінута як зусім немагчыма. Пра цяжкасць работ можаце меркаваць па тым, што адпраўлялася на анорскія работы 390 чалавек, а вярнулася 80. Астатнія — адны перамерлі, другія збеглі, частка з іх была спаймана, большасць так і загінула ў тайзе без весткі».

Пачалося следства, у ходзе якога асноўныя абвінавачванні былі накіраваны супраць старэйшага надзірацеля Ханавы: ратуючыся ад яго ўціску, «людзі кідаліся пад падаўшыя зрубленыя дрэвы, каб атрымаць нявецтва, людзі адрубалі

ЭКЗАМЕН

Ён сустрэў мяне на зялёным газоне футбольнага поля, пагаспадарску, як купец, абмацаў мае стальных мышцы на нагах, палкычы маю чупрыну, зазірнуў у зубы і сказаў:

— А ну-тка панажы, на што ты здольны.

Я хуценька паставіў мяч у цэнтры поля, разбегаў і спрытна, моцна ўдарыў па варотах. Мяч са свістам трапіў у «дзеўятку», прамаў сетку і вылецеў на трыбуну.

— Так, так, — даволі загадкава сказаў ён і спытаў: — А як у цябе абводка, фінты, гульня галавой?

Лёгка і прыгожа я абыграў яго некалькі разоў адной левай нагой, прадэманстраваў шэраг фінтоў з арсенала Пеле, падкінуў мяч галавой, грудзямі, наленямі, пяткамі і лапатамі і ў дадатак збегаў да вуглавога

флага і па-майстэрску выканаў усімі забыты «сухі ліст».

— Нішчыя, — выказаў ён свае думкі гэтым словам і задаў мне апошняе пытанне: — А пенальці возьмеш?

Мая атлетычная фігура ўпісалася ў вароты не горш за чэмпіёнскую, а ён паставіў мяч у пяці метрах ад мяне і з усёй сілы ўдарыў па ім лакараваным туплем. Яго тупель сарваўся з нагі і паляцеў у бок варот. І толькі калі я зрабіў класічны ўдар у стылі Яшына і адбіў тупель на вуглавы, а мяч за бакавую, ён паляпаў мяне па плячы:

— Малайчына! Экзамён ты, хлопча, здаў на «выдатна!» Залічваю цябе на першы курс сельскагаспадарчага інстытута..

М. ЗАСТОЛЬСКИ.

Барыс РАБЕНЬКИ

Валянцін ЗУБ

НЕПАРАЗУМЕННЕ

— Дзяўчынка, мне адзін білет да Кіева, калі ласка.

— На Кіеў білетаў няма, грамадзянін.

— Я камандзіроваўчы, вось пасведчанне, дапамажыце, прыгажуня.

— Што значыць, дапамажыце? Няма білетаў, дзе ж я вам вазьму, намалюю?

— З-за мяне, мілая, уся праграма сарвецца. Я павінен выступіць з дакладам: «Прагрэсіўныя метады гандлю ва ўніверсальных магазінах».

— Дык вы ў гандлі працуеце?

— Я, мілая, дырэктар універмага і заўтра ў нас нарада работнікаў гандлю.

— Што ж вы маўчалі?! Вось вам білет да Кіева на бліжэйшы поезд, міжнародны вагон, купэ на дваіх. Вы мне толькі свой тэлефончык пакіньце... Разумеете, да мяне нядаўна падыходзілі двое. «Спяшаемся, — кажучы, — у Кіеў на сімпозіум па пытаннях аховы навакольнага асяроддзя». Я, грэшным чынам, падумала, што і вы на гэты сімпозіум. Прабачце, значыцца, непаразуменне атрымаўся.

— За білет, дзяўчынка, дзякуй. А што датычыцца універмага — я пажартаваў. Выйсця не было. Да пабачэння. Спяшаюся на сімпозіум па пытаннях аховы навакольнага асяроддзя.

ЛІСІЦЫНЫ І ЖУРАЎЛЁВЫ

ПАВОДЛЕ НАРОДНАЙ КАЗКІ

Нямала гадоў былі знаёмы муж і жонка Жураўлёвы з мужам і жонкай Лісіцынымі. Але блізкага сяброўства між імі не было, хоць і працавалі яны ў адной сістэме. І раптам зусім нечакана для Лісіцына, Жураўлёва павысілі ў пасадзе.

— Э, не-е, так далей не пойдзе, — даведаўшыся аб гэтай навіне, сказаў Лісіцын Лісіцынісе, — такога шапачнага знаёмства да лямпачкі. З Жураўлёвымі трэба быць не проста знаёмымі, а добрымі сябрамі.

— А як ты з ім пасябраўся? — пацікавілася жонка. — Не прыйдзеш і не скажаш: давай будзем сябраваць.

— А навошта так гаварыць. Яны ж нас неналі запрашалі да сябе ў госці, вось мы і пойдзем.

— Дык калі ж гэта было? Трэба было тады і ісці, калі запрашалі.

— Нічога страшнага, — ба-дзёра адказаў муж, — скажам, што ўсе не было часу, але нарэшце вась выйраліся.

Так і зрабілі. У бліжэйшы выхадны дзень прыфранціліся і, карыстаючыся даўнім запрашэннем, пайшлі да Жураўлёвых у госці.

Тыя, хоць і не чакалі, але прынялі іх вельмі і пасля некаторай агульнай размовы аб тым-сім запрасілі да стала.

— Частуйцеся, госцейкі, не саромейцеся, будзьце як дома... Лісіцыны толькі паспрабавалі страву, як у іх ледзь вочы на лоб не палезлі. Страва была такая вострая, так наперчана і нааджычана, што ім здалося, быццам яны паклалі ў рот гарачыя вугольчыкі.

Не менш вострымі, наперчанымі і нааджычанымі былі і іншыя стравы. Таму Лісіцыны есці нічога не маглі, а на наступны дзень запрасілі гаспадыні толькі дзянавалі, спасылаючыся на тое, што яны зусім нядаўна елі.

На развітанне запрасілі Жураўлёвых у госці да сябе. ...Ішоў час. А Жураўлёвы з візітам усё не прыходзілі. Але раптам, зусім нечакана для Жураўлёва, Лісіцына прызначылі яшчэ большым начальнікам, чыў быў сам.

— Э, не-е, так далей не пойдзе, — даведаўшыся аб гэтай навіне, сказаў жонцы Жураўлёў, — гэтае шапачнае знаёмства да лямпачкі. З Лісіцынымі трэба быць не проста знаёмымі, а добрымі сябрамі.

Так яны і зрабілі. У бліжэйшы выхадны дзень прыфранціліся і пайшлі да Лісіцыных у госці.

Тыя хоць і не чакалі, але сустрэлі іх вельмі ветліва і пасля некаторай агульнай размовы аб тым-сім запрасілі да стала. Лісіцыніха панастаўляла розных закусак і сказала:

— Частуйцеся, госцейкі, не саромейцеся, будзьце як дома.

Жураўлёвы пакаштавалі пакладзеную ім страву, але праглынуць так і не змаглі. Страва была зусім несалёнай, без спецыяльнай трава. Такімі ж нясмачнымі травападобнымі былі і іншыя стравы. Таму Жураўлёвы есці нічога не маглі і ў адказ на запрашэнні гаспадыні толькі дзянавалі, спасылаючыся на тое, што яны нядаўна елі.

І хоць пасля кожнага візіту Жураўлёвы лаюць Лісіцыных, а Лісіцыны Жураўлёвых за такога частаванне, яны усё ж зрадкую ходзяць адзін да аднаго. Чацей за ўсё гэта здараецца тады, калі кагосьці з іх павышаюць у чыне.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

...дасядаўся!
Мал. П. КОЗІЧА.

Стэфанія ГРАДЗЕНЬСКА

ЖОНКА І АЎТАСТРАДА

Яна: Ты дарэмна затармазіў на слізкай шашы.

Ён: Я затармазіў, бо ты ўхапілася за руль Яна. Я ўхапілася за руль, бо цябе пачало падкідваць.

Ён: Мяне пачало падкідваць, калі ты пацягнула за ручны тормаза.

Яна: Я пацягнула за ручны тормаза, калі ты крыкнуў «божа мой».

Ён: Я крыкнуў «божа мой», калі ты збіла маю нагу з педала газу.

Яна: Я стукнула цябе па назе, бо ты не хацеў мяне слухаць.

Ён: Я не хацеў цябе слухаць таму, што ты

раіла мне вадзіць казу за вярчачку замест аўтамабіля.

Яна: Я раіла табе вадзіць казу за вярчачку замест аўтамабіля, бо ты ляцеў як шалёны.

Ён: Я ляцеў як шалёны таму, што хацеў уцічы ад «Фіата», якога ты аблаяла, калі мы яго абганялі.

Яна: Я аблаяла яго ў час абгону, бо ён пазіраў на мяне і ступаў пальцам па лье.

Ён: Ён ступаў пальцам па лье таму, што ты высунула ў акно правую руку, быццам паказваючы, што мы збіраемся павярнуць направа.

Яна: Я высунула руку, каб паказаць табе, у якое дрэва мы ўрэжамся, калі ты гэтак будзеш гнаць машыну.

Ён: Але ж урэзаліся ўрэшце ў іншае...

Яна: Як заўсёды! Чаго ты толькі мне на злосць ні зробіш!

Такую размову вялі яны па дарозе на «той» свет...

Пераклаў з польскай М. ЛЯШЧУН.

Сцяпан АЛЕЙНИК САМАЕД

На службу плёўся ў панядзелак Кузьма, што гунаў усё і чах. І раптам — губы пабялелі, і стала цёмна ў вачах:

«Івана хваліць сценгазета! А пра мяне? Тут ёсць сакрэты!»

Як цяжкі груз лякі, вась гэта Панёс Кузьма ў свой кабінет.

Сычом сядзеў там, нібы хворы. Сапеў, нібы у нудзі мех.

...За панядзелкам быў аўторак, Таксама цяжкі, як на грэх.

Па «незалежачай» прычыне Дзень сапсаваны быў:

о, жах, Падумаць толькі — на машыне Падвёз Пятра на службу заг.

Настрой зусім прапаў, да болю Засумаваў Кузьма ўсур'ёз: «Пятра падвозіць вась... Нікні Мяне яшчэ ён не падвёз».

Дамоў вярнуўся хмара, хмарай, Нібыта сапраўды б'да. Але не ведаў ён, не марыў, Прывалачэ што серада.

Ішоў на службу мірна, ціха, Свой сум пакінуўшы ўбакі, — Ды Павел, як на тое ліха, З'явіўся ў новым пінжаку.

Наўкол адразу ўсё панікла, Кузьма пакуте: «Так, так, Услед за новым матацыклам Купіў, глядзі ты, і пінжанкі!»

Хіба не харч для чорнай думы — Абноўка на чужым плячы? (Хоць сам — у новенькім касцюме, Хоць ездзіць год на «Масквічы!»).

Чацвер. І зноўку ён не ў модзе, Увагі нуль усе яму: Ніхто нат не сказаў на сходах, За стол наб выбралі Кузьму...

Кузьма і ў пятніцу з работы Пайшоў не радасны, як сыч. Дажыўшы неяк да суботы, Рашыў ён добра адпачыць.

«Ці не махнуць мне на рыбалку? Прырода там п'яса сама... Эх, і ўздыхну там, ёлі-палкі! — Там нечаканасцей няма!»

Дарэмна! Зноўку тыя ж мукі. Баліць ад зайздасці душа: Суседу шчупанкі у рукі Ідуць, Кузьме ж — дык ні яраш! Сусед шчаслічым! Мае сілу! І тан ва ўсім — нанца няма.

Б'да, калі у калектыве Завёўся гэтані Кузьма. Чаму заўсёды людзі рады, Дык для яго — крыніца бед. Не знае да ахвяр спагады! Ахвяра ж — сам ён, самаед. Пераклаў з украінскай У. ПРАВАСУД.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 04060

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масвай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага фармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Ефрасіні БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юры ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіл ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэ СЕМЯЖОН, Юры СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО